

ద్వితీయముద్రణము.

వెల రు. 0-12-0.

రావుసాహేబు, వేపకొమ్మ గురువేంకటసుబ్బయ్యగారు,

బి. ఇ. ఎం. వి. కె.,

అధ్యక్షులు:—ఆంధ్రవిజ్ఞానసమితి,

విజయనగరము.

కాకినాడముద్రాక్షరశాల,

కాకినాడ.

విజ్ఞప్తి.

కం. చెప్పవలెఁ గప్పురంబులు

కుప్పలుగాఁ జూసినట్లు కుంకుమపై పై

గుప్పిసక్రియ విరిపొట్లము

విప్పినగతి ఘుమ్మనం గవిశ్వము సభలన్.

కిం. చెవులకుఁ జవులై చల్లఁగ

గవులకుఁ దవులై సమస్తకావ్యకళా బం

ధువులై రస సింధువులై

యావరాముని కవిత లవని నలరఁగవలదా !

రఘునాథభూనాలహణితమగు నీ నాల్గ్వికి చరిత్రమును
నూ “అంధవిజ్ఞానసమితి” శ్రితీయగ్రంథముగ నాంధ్రలోకము
నకు సమర్పించుచున్నాము.

భారతీభూభాగమున శ్రీమద్రామానుజమును, తత్సహా
నా నునుడగు శ్రీరామచంద్రమూర్తిని, తన్మహాకావ్యకృత్తికరయగు
నా దివిసాల్గ్వికిమహామునిని యెఱుంగని నారుండరనియే చెప్పవ
చ్చును. శ్రీరఘునాథుని సావనచరిత్రము సమరభాషయందు
రచియించి, తానుతరించి, భారతీయులను తరింపజేయుచున్న
యాదికవి నాల్గ్వికిమహామునినివివృతము నాంధ్రభాషయందు
సామ్యపద్యప్రబంధముగ రచియించిన తంజావూరి రఘునాథ

భూపాలు డాండ్రకవితాప్రపంచమున తరించి, మించుటగోరక,
దక్షిణాంధ్రవాఙ్మయము నుజ్జీవింపజేసి, రాజకవియై, కవిత్వాన్ని
చెన్నొందెను.

ఈ రఘునాథభూపాలునిగూర్చియు, యీతని కవితా
పైదుష్యమునుగూర్చియు పీఠికయందు విపులముగ వివరింపఁ
బడుటచే, నిచ్చట ముచ్చటించుట పునరుక్తియగును.

ఈ గ్రంథరాజమునకు, అశ్రుతపూర్వములును అభినవక
విజనహర్షప్రదములునగు విషయములనేర్చికూర్చి పీఠికను వ్రాసె
యిచ్చిన నిడుదవోలు వేంకటరావు బి. ఏ. గారికి మా కృతజ్ఞతా
వందనకునుమనముచ్చయము నర్పించుచున్నారము.

ఆంధ్రవిజ్ఞానసమితి,

విజయనగరం.

28-6-40.

}

ఇట్లు,
వేపకొమ్మ గురువేంకటసుబ్బయ్య,
అధ్యక్షులు.

ఉపోదాతము.

ఈనాటికి నాత్రమను రసవత్ప్రబంధము తంజాపురాం
 ద్రవాజ్ఞానుమునకుఁ బంపినది. తంజాపురాంద్రవాజ్ఞాయ మనఁ
 గనే తెలుఁగువానికి విజయవిలాసకృతి, కృతిభర్త చేమకూర
 వేంకటాచారి, కృతిభర్త రఘునాథనాయకుఁడు నలపునకు వత్తును.
 మఱియు తెలుఁగువలకుబడిని వన్నెమీఁలు విజయవిలాసమునుం
 బోని రసవత్ప్రబంధములే గాక, యాంద్రవాజ్ఞాయమునకుఁ
 బ్రత్యేకివ్యక్తిత్వము నొడఁగూర్చిన ద్విపదలు- యక్షగాననాట
 కములు- గేయరచనములు- పెదకివితలు- మున్నగు జాతీయనా
 ట్లమహాభిలషారముగ విలసిల్లిన తంజాపురాంద్రవాజ్ఞాయ
 ముపల్లముగుసంతదనుక నాంద్రుని లెకింగినచోఁ బ్రమోదా
 శ్చిర్యమనస్కులు గానమానను. సాహితీమయముననే గాక చా
 లిత్రకముగ, తంజాపురాంద్రవాజ్ఞాయ మధునాతనాంద్రవాజ్ఞాయ
 మున ముఖ్యముల్లము- దక్షిణాంద్రపారస్వతచరిత్రమునఁ బోలి
 యధ్యానుమా.

పగునాటవశెల్లొనుభవమున విజయనగరసామ్రాజ్య
 విద్ధి శ్రవణతరమునఁజరకలమునుండి దాక్షిణాత్యరాజ్యములని
 వేగెల్లకొన్న పాంథ్యవోళరాజ్యము లాంద్రవాజ్ఞాయమునకుఁ
 బట్టఁగొమ్మ లయినవి. అంద్రసాహిత్యభివృద్ధి కనుపూలము

లగుపరిస్థితు లేర్పడినకతన- తంజావూరు- మధుర- పునుక్కోట- సేలము- కార్వేటిగరము- మైసూరు మున్నగురాజాస్థానము లాంధ్రవాఙ్మయరంగము లైనవి. అందు కొలిరంగ మగుతంజావూరును క్రీ. శ. 1535 మొదలు క్రీ. శ. 1673 వఱకుఁ బరిపాలించిన నాయకరాజులకాలమున నాంధ్రవాఙ్మయ మెంతయేని యభివృద్ధిపొందినది.

తంజావూరు నాయకరాజ్యసంస్థాపకుఁడగుచినచెవ్వప్ప నాయకుఁడును, ఆనెనుక నాతని కొమరుఁడు, అచ్యుతప్ప నాయకుఁడును క్రీ. శ. 1614 వఱకుఁ బరిపాలించిరి. అచ్యుతప్ప నాయకునిపెరుక రాజ్యమునకు వచ్చినవాఁడు తంజాపురాంధ్రనాయక రాజశిరోమణి రఘునాథుఁడు.

రఘునాథనాయకుఁడు (1614-1633)

దక్షిణహిందూదేశసారస్వతచరిత్రమున కృష్ణదేవరాయ లపెరుక రఘునాథుఁడు ముగిల్చిపరిపూర్ణుఁడు. కృష్ణదేవరాయలవలెఁ బరాక్రమశాలియై సంకీర్తనాహిత్యవిద్యావిశారదుఁడై కవిపండితపోషకుఁడై, కృత్రికర్తయై యాంధ్రులకుఁ జిరస్మరణీయుఁడైన నాయకరాజు- రాయలకు నల్లసాని పెద్దన మనుచరిత్రమునఁగఱు నాథనాయకునికి వేంకటకవి విజయవిలాసము¹- గాఁబలుకు

1. విజయవిలాసమును నీసభాభవము పేరును పట్టియు, రఘునాథగారియలు సేపాళచోళగులయద్ధమున విజయములఁ గాంచుటకైను 'చేసుకూర వేంకటకవి భాగస్వామి'గఁగఁ దనకావ్యమునకు విజయవిలాస మనిపేరును బెట్టి యుండును. ఈభవనము రఘునాథనాయకునిచే విజయచిన్నముగఁ గట్టంపఁ బడినది.

భవనవిజయసభారంగము- రఘునాథనాయకునికి విజయభవనసభారంగము- రాయలకు శిష్యురమమంత్రి, రఘునాథనాయకునికి గోవిందదీక్షితుడు. ఇరువురు వైష్ణవమతప్రవీణులు- ఇరువురు నర్మకథా రేవంతులు. ఇరువురు సంగీతవిద్యారసికులు² చూపినకొలది నిట్లున్నయేని బోలికలు గలవు- ఒక్కొక్కఁడు కృష్ణదేవరాయలే రఘునాథనాయకుఁడై జన్మించినా యనుసంపదము పాడముచుండును. విజయనగరమున కృష్ణరాయలనాటి నైభవము తంజాపురమున రఘునాథనాయకుని కాలమునఁ గొంత పునరుద్ధరణముఁ జేసినది.

కృష్ణదేవరాయలకాలముకన్న రఘునాథనాయకునికాలమునఁ గవయిత్రులు పెంపుఁజెందుట విశేషము- తంజాపురాంధ్రనిజ్జయ చరిత్రమునఁ గవయిత్రులకు నున్నతస్థానము గలదు. రఘునాథరాయని కాలమున రామభద్రాంబయ్య, మధుగవాణియు నను విరువురు కవయిత్రులే గాక సాహిత్యవిద్యా విశారదులు పెక్కు రాష్ట్రానమున నున్నట్లు తెలియుచున్నది. రఘునాథనాయకుఁడు సంస్కృతమునఁ గవలకవియేగాక శాస్త్రజ్ఞుఁ

2. కృష్ణదేవరాయలు సాహిత్యవిద్యా విశారదుఁడగుటయే గాక సంగీతవిద్యాప్రియుఁడు. అభివర్ణితాచార్యుఁడు; బండారు లక్ష్మీనారాయణరావులకుఁ గృతిగా “సంగీతసాహిత్యదయము” అను వైద్యభ్యాసముల సంగీతశాస్త్రాంగము గదిగించినాఁడు. అందు రాయలకాలమున సంగీతశాస్త్రజ్ఞులు పెక్కుఁగు పేర్లున్నవనినది. నుభవయతి శ్రీకృష్ణాచార్యులియునై రాములు వీణావాదకము నేర్చెను. రఘునాథనాయకుఁడు ప్రవీణుఁడగుట సార్థకమే !

డగుపండితుఁడు. రామభద్రదాంబ సంస్కృతమున రఘునాథాభ్యుదయమును పండ్లెంచుసర్గల మహాకావ్యమును రచియించెను. మధురవాణి యనుకవయిత్రి రఘునాథనాయకుఁడు తెలుఁగున రచించిన రామాయణమును సంస్కృతీకరించెను.³ ఈమె తొలిపేరు శుకవాణి యనియు, నీమెకు మధురకవిత్వము వలన మధురవాణి యనుపేరు వచ్చెననియు నామె రామాయణమునఁ జెప్పకొన్నది.

సంస్కృతమును రఘునాథనాయకుఁ డపారపండితీప్రకర్ష గలిగినవాఁడనుటకు, సాహిత్యరత్నాకరకృతికర్తయగు యజ్ఞనారాయణదీక్షితుఁ డీతనిశిష్యుఁ డగుటయే చాలును. సంగీతశాస్త్రమున నూతనదృక్పథమును గల్పించి రఘునాథనాయకుఁడు సంగీతసుధ యనియు భరతసుధ యనియు రెండు గ్రంథములు వ్రాసెను. ఇంక, తొలిదానియు దపూర్వగ్రంథము లుద్ధరింపఁబడినవి. రెండవది కాన వచ్చుటలేదు. మహాభారతతాత్పర్యసంగ్రహ మను నింకొక సంస్కృతగ్రంథము నీతని రచనమే. పదవాక్యప్రమాణాంజ్ఞఁడై, సర్వశోముఖ యాజ్ఞయై న గోవిందదీక్షితుఁడును నలంకారరత్నాకరము సాహిత్యరత్నాక

3. “తంజావూరాంధ్రనాయక రాజచరిత్రమున నిందులకు వ్యత్యస్తముగా రఘునాథరాయలు సంస్కృతమున రామాయణము రచింప మధురవాణి దానిని తెనుఁగునకుఁ బరివర్తన మొనర్చెనని చెప్పుదురు” అని యున్నది. చూ. పుట. 287. ఇది ఖరపాటు. రఘునాథనాయకుఁడు తొలి తెనుఁగున రచింప మధురవాణి యా వెనుక దానిని సంస్కృతీకరించెను.

రమూ, రఘునాథభూపాలీయము మొదలగు గ్రంథములు రచియించిన గోవిందదీక్షితుని కొమారుడు యజ్ఞనారాయణదీక్షితుడును, గోవిందదీక్షితునిరెండవకుమారుడు వేంకటమఖ్యులు, కమలిసేకలహంసనాటిక, దుక్కిణీపరిణయము, ఆనందరాఘవము, కావ్యదర్పణము, తగ్గత్రైశిభానుణి మున్నగు పదనాఱుగ్రంథములు రచియించిన రాజచూడామణియు, పారిజాతాపహరణనాటకకర్త కుమారతాతాచార్యులును నీతని శూన్యానము నలంకరించిన సంస్కృతకవులు.

రఘునాథనాయకుఁ డాంధ్రమున రచియించిన గ్రంథములలోఁ గొన్ని వినఁబడుచున్నవి. కొన్ని కనఁబడుచున్నవి.

- (1) పారిజాతాపహరణము. (2) గజేంద్రమోక్షణము.
- (3) దుక్కిణీకృష్ణవివాహయాత్రగానము. (4) జానకీపరిణయము.
- (5) అచ్యుతాభ్యుదయము. ఇవి వినఁబడుచున్నవి.

- (1) వాల్మీకిచరిత్రము. (2) సావిత్రి. (3) నలచరిత్రము.
- (4) రఘునాథరామాయణము. ఇవి కనఁబడుచున్నవి.

పారిజాతాపహరణప్రబంధమును యామద్వయమున సత్యాశ్రయగ రచియించినట్లు యజ్ఞనారాయణరాజచూడామణిదీక్షితులు చెప్పుచున్నారు. ఈరచనకు మెచ్చి రఘునాథనాయకుని కాలనితండ్రి కనకాభిషేక మొనరించినాఁడు. మనసురదృష్టమున నిది యలభ్యమగుచున్నది. అచ్యుతాభ్యుదయమునఁ దన తండ్రిచరిత్రమును రఘునాథుఁడు తెలిపియుండవచ్చును. తానీ

గ్రంథము రచించినట్లు రఘునాథనాయకుఁ డతని రామాయ
ణమునను, నలచరిత్రముననుఁగూడఁ జెప్పికొనినాఁడు. ఇదియు
నలభ్యమే.

కనబడిన గ్రంథము లన్నియు ముద్రణభాగ్యము నంది
నవి. వాల్మీకిచరిత్రము, తొల్లిసరస్వతీపత్రికయందుఁ జాలభాగ
మును నావెనుక చిత్రాడ యముద్రితాంధ్రగ్రంథసర్వస్వమున
మిగిలినభాగమును ముద్రింపఁబడినది. ఇది మూఁడాశ్వాసముల
ప్రబంధము. దీనినే సర్వాంగసుందరముగ నాంధ్రవిజ్ఞానసమితి
వారు యిప్పుడు ముద్రింపించిరి. సావిత్రి, శృంగారసావిత్రి యరు
పేర శృంగారగ్రంథమాలలో ముద్రింపఁబడినది. ఇదియుఁబద్య
కావ్యమే. నలచరిత్రము- చిత్రాడ శ్రీరామవిలాసగ్రంథనూ
లలో ముద్రితము. ఇది ద్విపద కావ్యము, ఏడాశ్వాసములు,
ఎనిమిదవయాశ్వాసములోఁ గొంతభాగము గలదు. రామాయ
ణ మిపుడాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడినది. ఇది
పద్యకావ్యము. నాల్గవ యాశ్వాసము కొంతభాగముమాత్రమే
గలదు. ఉన్నంతవఱ కీగ్రంథముద్రణమునకుఁ బరిషత్తువారు
పూనుకొనుట మిక్కిలి శ్లాఘాపాత్రము. కప్పరములు కుప్పలు
గాఁ బోసినట్లు, కుంకుమ పైపై గుప్పినగతి విరిపొట్లము విప్పినరీతి
కవితఁజెప్పిన యీకవిరాజు కవితావైశద్యమును వేఱొకచో
వివరించినాఁడను. రఘునాథునియాస్థానమున నున్న తెలుఁగుకవు
లలోఁ దొలివాఁడు.

—: చేమకూర వేంకటరాజకవి :—

వేంకటరాజకవి కృతులు రెండు, విజయవిలాసము-సారం గధరచిత్రము-తెలుగుపలుకుల మొడికమును, ప్రతిపద్యచ మత్ప్రతియుఁజెలుపు విజయవిలాసము నెఱుంగనివా రుండరు- ఇందలి జాతీయములకు నిష్పక్షికీఁబు స్తకసహాయమ క్షణ లేకుండ నర్థస్వారస్యమునుఁ జెలుపఁగలవారు పల్లెలలో నచ్చటచ్చటఁ గలరు-దీనికి క్రీ. శ. 1831 వ సంవత్సరమున నాంధ్రభాషోద్ధారకులు ప్రానుదొరవారు బ్రహ్మశ్రీ జూలూరు అప్పయపండితులచే నీకవ్రానించినారు. ⁴ కృతిరచనాకాలము క్రీ. శ. 1615-1620 ప్రాంతమధ్యము కావచ్చును.

—: కృష్ణాధ్వరి :—

ఈతఁడు నైషధసారిజాతీయమను శ్లేషప్రబంధమును రచించి రఘునాథునకుఁ గృతిగా నొసంగినాఁడు. ఇదియైదా శ్వాసములకావ్యము. రఘునాథనాయకుఁ డీకృతికి⁵ మాండు, పెక్కుకృతు లందినట్లు కృష్ణాధ్వరి యిట్లు తెలుపుచున్నాఁడు.

4. దీని కీ తరువాత వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రివారును నాంధ్రవి శారద తాపీ ధర్మారావునాయఁడుగారు వ్యాఖ్యలు వ్రాసియాంధ్రుల కృతిజ్ఞతకుఁ బాత్రులైనారు.

5. తంజాపురాంధ్రనాయక రాజచరిత్రమున పుట 287 లో కృష్ణయ బ్ధికూడా రెనుఁగున కృంగారనైషధపారిజాత మనుద్వ్యర్థికావ్యము రచించుచును. అని వ్రాయఁబడియున్నది. గ్రంథ నామమునం దెక్కడను ముందు కృంగారపదము గన్పట్టుటలేదు. ఇది శ్లేష కావ్యము, ద్వ్యర్థికావ్యముగాదు-దాని గద్య యిది-“ఇది శ్రీమద్రఘునాథసాలనానుభవనిష్ఠాత్ కృష్ణాధ్వరివిరచితం బైన నైషధపారిజాతీయం బనుపుణ్యశ్లేషప్రబంధమునంగు...ఆశ్వాసము”

సీ. నవరస శ్రీరఘనాథభూపాలీయ
 నామభామాభీష్ట నాయకుండు
 పారిజాతకథావతారికాహృదయ
 కావ్యస్వయంవర వరవల్లభుండు
 కల్యాణకౌముదీ కందర్పనాటక
 కన్యోద్వహన బద్ధకంకణుండు
 యమరుకాహంకార! హరిభంగిక
 శృంగారసంజీవిని కాముకుండు
 తాళచింతామణి వధూతత్పగుండు
 మంచి జామాత రఘునాథ మరుజనేత
 తెలియనై వధపారిజాతీయకృతీయు
 నేవురక్కల చెల్లెలై హెచ్చుననుచు

—: క వి చౌ డ ప్ప :—

ఆంధ్రవాఙ్మయమున హాస్యరసము వెల్వించిన కవి
 చౌడప్ప. రఘునాథనాయకుని యాస్థానమున నున్న స్త్రీకింది
 పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

క. నేరుతునని మాటాడఁగ
 వారిజభవునంత వానివశమా! తంజా
 వూరిరఘునాథరాయని
 గా రెఱుంగఁగఁ గుండవరపు కవిచౌడప్ప!

ఈతఁడు వెలుఁగుదేశముం దండుట ప్రఖ్యాతిఁబెందిన చోడప్ప శతకమే గాక, చోడప్పసములను పేర ముప్పదిసములలోఁ జిన్న వెలుఁగు నిఘంటువును రచించినవాఁడు. ఈతఁడు కకుత్స్థ సవిజయమును రచించిన మట్ల అనంతరాజాస్థానమున నున్నవాఁడగుటచేతను, అనంతరాజును, రఘునాథనాయకుఁడును సమకాలికు లగుటచే నీతఁడు రఘునాథరాయని యాస్థానములో నుండుట సమంజసముగ నే యున్నది.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునఁ గవిరాజశిఖానుణి నన్నిచోడదేవుండును, సాహితీసమ్రాంగ సార్వభౌముఁడు శ్రీకృష్ణదేవరాయలును, సంగీతసాహిత్య విద్యారసజ్ఞుఁడు రఘునాథనాయకుఁడును రాజకవిత్రియముగాఁ గీర్తింపఁగినవాగు. ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రమున ప్రత్యేకవిశిష్టత గలిగిన తంజాపురాంధ్రవాఙ్మయమునకు మూలపురుషుఁ డీరఘునాథనాయకుఁడే.

ఈప్రబంధమున కథావస్తువు కవితావతార ప్రథమతిరంబగు వాల్మీకి చరిత్రము. పరమపవిత్రమగు నారఘునాథుని చరిత్రము జగదాదిమకావ్యముగ సంస్తృతభారతిని వాల్మీకి రచియించి కవియై కీర్తినందగ, నావాల్మీకిచరిత్రమును సీరఘునాథుఁడు సహజమాధురీధురీణమగు నాంధ్రభాషలో ప్రబంధనూపమున రచియించి, రఘునాథునికే యంకితమొసంగి, కవిరాజై కవితాచరితార్థి గాంచినాఁడు. రఘునాథనాయకుఁ డీ ప్రబంధ

మును రచించినట్లు గోవిందదీక్షితులవారు తమసాహిత్యసూ
ధయం దిట్లు చెప్పియున్నారు.

శ్రీపారిజాతాహరణ ప్రబంధ । చిత్రంచ వాల్మీకి చరిత్రకావ్యం ।
తథాచ్యుతేంద్రాభ్యుదయం గజేంద్ర । మోక్షంచరిత్రంచ నలస్య
చిత్రమ్

శ్రీగుక్తిణీ కృష్ణవివాహయక్ష । గానప్రబంధానటనై కభేదాన్
నిర్తాయనాగ్భిర్నిపుణార్థభాగ్భిర్ద్విత్యవీనాంవిదధాసిహర్షమ్.

గ్రంథమున నాశ్వాసాంతగద్యలో రఘునాథునిపేరే
యుండుటచేత నిది రఘునాథకృతమనియే నిస్సంశయముగఁ
జెప్పనొప్పును.

వాల్మీకిచరిత్రమూలము సంస్కృతమున ధర్మఖండమున
నున్నది. మరియు వాసిష్ఠరామాయణము, భక్తవిజయము ము
న్నగు గ్రంథములలో నీకథయున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈరెం
డింటియందును కథలుకొంచెముభిన్నముగ నున్నవి. ధర్మఖండ
మున వాల్మీకి కిరాతకులుండనియు, దోపిడివృత్తిచే జీవించుచుం
డెననియు, సప్తవిదర్భనముచే రామమంత్రోపదేశమును బొంది
మహర్షియై విలసిల్లెననియు కలదు. వాసిష్ఠరామాయణభక్తవిజ
యములలో సీతఁడు తొలుత నుత్తమబ్రాహ్మణుఁడై, యశావ
నమునఁ గిరాతవనితాలోలుఁడై సాధుపురుషసందర్శనసాంగ
త్యములచే మహాపురుషుఁ డయ్యెననియుఁ జెప్పబడియున్నది.

పై రెండింటిలో ధర్మఖండములోనికథనే వాల్మీకి చరిత్రమూనఁ బ్రపంచితమై యున్నది. రమారమి మూడుపంక్తులలోఁ జెప్ప దగిన యీకథను మూడాశ్వాసముల మహాప్రబంధముగా రచియించుటయే రఘునాథరాయని కవిత్వాప్రతిభను చాటు చున్నది. వాల్మీకి చరిత్రకథాసూత్రము గమనించిన నీవిషయము మఱియు స్పష్టమగును.

మొక్కిసుందరీ గూఢావనమగు బదరీవనమన శౌనకాదిమ హర్షులు హరి స్తరణచిత్తులైయుండ నారదుఁ డచటికి వచ్చెను మునులు నారదుని విష్ణుకథలనుఁ దెలుపఁగోరి. నారదుఁడు వైకుంఠమునకుఁ బోదలంచి తనసఖుఁడగు పర్యతమునిని వారికిఁ జూపి యాతనివలన విష్ణుకథలెఱుంగుఁడనిచెప్పి వెడలిపోయెను. పర్యతుఁడు వారల కిటు జెప్పెను.

తెలిదీవియందు శ్రీమహావిష్ణువును సేవించి సప్తర్షులు
తిరిగి వచ్చుచు సప్తవీపములు సప్తకులపర్వతములు గడచి
తానుపర్జిఁజేరిరి. ఆతామ్రపర్జి చెంగటఁగల 7^వగజతీర్థమునీక్షించి,

6. ధర్మఖండము క్రీ. శ. 1700 సంవత్సరప్రాంతమున గోదావరీనందల ప్రాంతవాస్తవ్యుఁ డీమరుపల్లి భవానీశంకరకవి గూంధ్రముఁ బదియొశ్వాసముల మహాప్రబంధముగా రచియించి యున్నారు. ఈ గ్రంథమును నభినవాంధ్రభోజులు శ్రీపీఠికాపురాధీశ్వరులు క్రీ. శ. 1981 లో నచ్చుకేయించి ప్రకటించిరి.

7. గజతీర్థమనగా గజేంద్రమోక్షస్థలము. భాగవతగజేంద్రమోక్షాంశం కథ సంగ్రహింపఁ బడినది.

తన్నాహాత్మ్యమెఱింగి సేతువునుఁ జూచుటకుఁ బయలు వెడలిరి. సేతువునొద్ద ధనుష్తోటియుందుఁగ్రుంగి, రామలింగేశ్వరుడర్చించి మఘరకేతెంచిరి. అచ్చట సోమసుందరుసేవించి యాపై శ్రీరంగపతికిఁ గైంకర్యముగావించి, తంజావూరుజేరి, దక్షిణద్వాపక యగుమన్నారుగుడి వీక్షించి, కుంభకోణము, శ్రీముష్ణము, చిదంబరము దర్శించి, శ్రీతిరుపతిక్షేత్రమున శ్రీవేంకటేశుని సవర్యలానర్చి శ్రీశైలముఁ జేరిరి. అచ్చట మల్లికార్జునుసేవించి, వింధ్యదాటి శ్రీవారాణసీక్షేత్రమున విశ్వనాథు సంభావించు నంతలో గ్రీష్మమువచ్చెను. అగ్రీష్మబాధకోర్చి వారు తమసానిమ్మగఁ జేరఁగనే యొక కిరాతుఁ డడ్డపడి వారిని హింసించెను. వారును వానికి తత్త్వబోధచేసి రామమంత్ర ముపదేశించిరి. కిరాతుఁడు బహువీక్షతో తపముసల్ప, నా తపోభంగముసేయ నింద్రుఁడు రంభోర్వసులఁ బంపిన వారువిఫలమనోరథులై, తిరిగి పోయిరి. అప్పుడు మహాద్గులరుదెంచి యాతని తపోనిష్ఠకాశ్చర్య మనస్తులైరి. ఆతఁడు వాల్మీకమువోలె నైయందుండి నెడలుటచే వాల్మీకియైయ్యెను. అప్పుడు శ్రీరాముడు ప్రత్యక్షమై తన కథను కావ్యముగాఁ జేయుమని యానతిచ్చెను. వాల్మీకియట్లు రామాయణము రచించి యశశ్శరీరుడయ్యెను.

ఇందు మొదటి రెండాశ్వాసములలో క్షేత్రవర్ణనము, తృతీయాశ్వాసమున రంభోర్వశి వివాదఘట్టమున నాట్యవర్ణనము కవికల్పితములు ఈక్షేత్రములన్నింటిని రఘునాథరాయలు

దర్శించినవాడు. రామసేతు శ్రీరంగకుంభఘోణాది దివ్యక్షేత్రముల శ్రీరామభద్రుని ప్రతిష్ఠించినవాడు. తంజావూరు తనరాజధాని. దానిని వర్ణించి తన స్వదేశాభిమానము కనపరచియున్నాడు. ఇట్లే నాట్యకళ రఘునాథరాయునికాలమున నత్యున్నతస్థితిలో నుండెడిది. కావున కథాభాగమున నీనికిఁ బ్రస్తావించి రఘునాథుడు తన కవితాచాతుర్యముఁ జూపినాడు. కథయందొట్టిపట్టులు మొత్తముమీఁద మనోహరములై యున్నవి.

ఈరాజకవి కవిత్వము మృదుమధురపదఘటితమై, భారాశుద్ధిగలిగి ప్రసన్నగంభీరమై యొప్పుచున్నది. కావ్యమంతయు స్వతంత్రముగ రచయింపఁబడినదయ్యు నచ్చటచ్చట కొన్ని ప్రాచీనశ్లోకముల కనువాదములును, ప్రాచీనకవికృత పద్యముల కనుస్మృతులు లేకపోలేదు. మచ్చునకు.

హనుమంతుని వర్ణన కృత్యాది.

ఉ. ఎక్కడ రామకీర్తన మొకించుకయేనిననైన వేడ్తదా
నక్కడ వచ్చి రంజలి కృతాంజలి యై ప్రమదాశ్రుపూరముల్
పిక్కటిలంగ మైఁబులకబృందము జాడుకొనంగఁ బాడుచున్
జొన్నచు నాడు నయ్యనిలసూనుప్రభాసతభానుగొల్చెదన్.
ఇది "యత్ర యత్ర రఘునాదకీర్తనం తత్ర తత్ర కృత మస్త
కాంజలిమ్.

బాష్పవారిపరిపూర్ణ లోచనం మారుతిం నమతరాక్షసాంతకమ్.
అనుశ్లోకమునకుఁ దెలుగుచేత.

సీ. పంకజబింధు బింబస్థాయి త్రైలోక్య
 మంగళదాయి శ్రీరంగశాయి
 సకలజనానంద సంధాయి గరుడ తు
 రంగమయాయి శ్రీరంగశాయి
 సహ్యకన్యాతటాంచలకులాయి ప్రపంచ
 రక్షణోపాయి శ్రీరంగశాయి
 లిఖిలదైవత సంసదతిశాయి యగణిత
 బ్రహ్మాండకాయి శ్రీరంగశాయి

నిఖిల జగదింద్ర జాలంబు నెఱపుమాయి
 అచ్చులకు నెల్ల మొదల నచ్చెచ్చెవాాయి
 కొలుచువారల పాలిటి తలపురాాయి
 రావణానుజదాయి శ్రీరంగశాయి.

ద్వీ. ఆ.

వై పద్యమనుప్రాసఘటితమైయున్నను నిది చదివినతో
 డనే సంకుసాల నృసింహకవి కవికర్ణరసానురముర సీక్రింది
 పద్యము స్మరణకు రాకమానదు.

సీ. అపవర్గకాంక్షచే నాకొన్నవారికి
 దంగేటిజన్ను శ్రీరంగశాయి
 నిర్వాణదారిద్ర్య నిర్విణ్ణుడగువాని
 ముంగిటి శేవధి రంగశాయి

సంసార మలవిమోచనము నాకాంక్షించు

పంగువు పై గంగ రంగళాయి

పరమార్థలాభతత్పరుడైనవానికి

మొంగొంగు పసిడి శ్రీరంగళాయి

బెదరకాకటి యమృతంబుఁ చిదికికొనఁగ

శృంగములు లేని మొదపు శ్రీరంగళాయి

గోరువారలకోర్కు లీఁగోరివచ్చు

జంగమామర తరువు శ్రీరంగళాయి.

అచ్చటచ్చట శబ్దాలంకారములు హృదయంగమమై
కవితకుఁ గణన కూర్చుచున్నవి.

క. లోపలఁ జని చని హాని

లోపలకురువిందకండభోజ్జ్వల కనకా

లోపల నద్రచనాజా

లోపలలితమైన యొక్క యున్నతవేదిన్.

మ. తమసానిమ్మగదాఁటి తజ్జలసముద్యద్బాల శైవాలజా

తమసారద్యుతి వీరభూరుహ విభాధట్టంబుతోఁగూడి సం

తమసానీకముఁబోలె నల్లెసలునిండంజూచి యాహోమహా

తమసానీరము నిండఁ జెల్లదని చింతంజాల బల్కింపుచున్.

ద్వీ. ఆ.

వాల్మీకిచరిత్రము స్వతంత్రప్రబంధముగా నెన్నఁదగినది.

కవితాప్రణామియందేమి, కావ్యనిర్మాణమునందేమి, కళాప్రద

ర్శనమునందేమి, ఆంధ్రప్రబంధములో నున్న శిష్యాసమాక్రమించుచున్నది. రసాచిత్యవిషయమున దక్షిణాంధ్రవాఙ్మయమున నీ కావ్యమునకుఁ బ్రత్యేకవిశిష్టతకలదు. రఘునాథభూపాలుఁడు పయోచించిన శబ్దజాలమాతనికి నన్నిచోడని కుమారసంభవముతోడను శ్రీకృష్ణరాయలవారి యామూక్తముతోడను పరిచయమున్నట్లు తెలుపుచున్నది. తృణజ్యోతి ఓహరిసాహరిమున్నగు పదములిందులకుఁ బ్రమాణము. 'ఉగము' మున్నగు నెవ్వరవద ప్రయోగము లిందు కానఁబడుచున్నవి. రఘునాథభూపాలుఁడు వైష్ణవ్రుండగు శ్రీరామభక్తుండయ్యను, పరమతసాక్షిని తకలవాఁడు. వాల్మీకిచరిత్రమున క్షేత్రవర్ణనమున శైవక్షేత్రములఁ గూర్చిచేసిన ప్రశంస లాతనికిఁ బ్రాచీన శైవవాఙ్మయమునఁగల పాండితిని సూచించుచున్నది. చూడుఁడు. మధుర్యందలి సోమసుందరుని వర్ణనము.

సీ. మునులకందగరాని మోక్షంబు పక్షికి

దయచేసె నెవ్వఁడు నయమొనర్ప
వివిధార్థములుగ ద్రావిడసూత్రములు సల
క్షణముగా నెవ్వఁడు సంగ్రహించె
జంబుకంబులు తురంగంబులుగాఁ జేసి

యమ్మె నెవ్వఁడు పాండ్వాధిపతికి
శ్రుతినిందలకుఁ దామసుల శూలవిధులఁ
గావించె నెవ్వఁడు ఘనతమెఱయఁ

దట్టదలఁబెట్టపట్టెడు పట్టానంగు
ముసలియవ్వకునై మన్నుమోసె నెవ్వఁ
డట్టి లింగస్వరూపున కఖిలపతికి
సోమసుందరునకు నీడు జోడు గలదె.

ద్వి. ఆ.

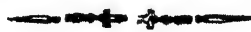
జంబుకంబులు తురంగములుగా చేయుట, పట్టవ్వకుఁ
దట్టలుమోయుట మున్నగుకథలు దాక్షిణ్యత్యైవవాఙ్మయము
తోఁ బరిచయమున్నగాని సాధారణముగఁ దెలియనట్టివి. ఇట్లే
తంజావూరు, అరుణాచలము, శ్రీశైలవర్ణనము రఘునాథుని
పరమతసహనముఁ దెలుపుచున్నవి. మాధ్వయశిష్యుగు సుధీంద్రుఁ
డీతనిచే కనకాభిషేకసత్కారముఁ గాంచినవాఁడు. ఇట్లు పరమత
సహనముగలిగినవాఁడయ్యు, తనరామభక్తిని గ్రంథమునందుఁ
బ్రచ్చుటముఁ గావించినాఁడు గజతీర్థమును వర్ణించుపట్టినభాగవ
తగజీంద్రమోక్షణకథను సంక్షేపముగఁ భావగర్భితముగఁ జెప్పి
యున్నాఁడు. కథయందు ప్రస్తావితకపోయినను, తనకాలమున
తానత్యున్నత స్థితికిఁదెచ్చిన నాట్యకళా, సంగీతకళావిశేషముల
సీగ్రంథమునఁ దృతీయాశ్వాసమున వివరించినాఁడు. పుట్టజేని
యపౌలిక నిట్టలంపుఁ దీయఁదనముగలిగిన తెలుఁగు బాస
యందు బుట్టబుట్టువు మనుగడను నీరాచకయిసరి వ్రాసి, తను
గొల్చువేల్పునకు నీకబ్బపుఁగ న్నిచ్చి యెల్లకడల నెల్లవేళలఁ
దెలుఁగువారిలో నెలకొనిన పేరుగడించినాఁడు. మహాదాతయై,

శత్రుజేతయై, కృత్రివణేతయై, శరణాగతతాశయై, గాంధర్వవిద్యాధిస్థాతయై కవిపండిత హృదయసంస్థాతయగు నీరఘునాథభూనేతచరిత్రము బంగారుసీట లిఖింపఁదగినది. రాజకవీంద్రకృతమై కవిరాజసమ్మానితమగు నీకృతిని యాంధ్రమహాజనులొదరింతురుగాత !

పీఠికాపురము, }
విక్రమజ్యేష్ఠి. }

వినుదవోలు వేంకటరావు, బి. ఏ.

శ్రీరస్తు.
వాల్మీకి చరిత్రము.

[నాథమాశ్వాసము.

వై దేహీయురోజపూర్ణ కలశీ
శృంగంబులం బల్లవ
శ్రీవిన్యాసముఁ జూపు వాస్తములచేఁ
బ్రేమం బ్రకాశింబుగా

శ్రీవిద్యల్ నతకోటి కిచ్చు నలరాజీవాత్ముఁ డిత్వాకువం
శావిహృతమహార్ఘ్యరత్నము మదీ మాభీష్టముల్ సేయుతన్.
సీ. కమలగర్భాండభాండము లఖండజ్యోతి
నెనయు బంగరుబొమ్మఁండ్లు గాఁగ
నీరేడులోకంబు లెడనెడఁ జెన్నాగు
పన్నాదుదొంతులబాగు గాఁగ
బ్రహ్మదిసర్వగీర్వాణసంఘములెల్ల
నాడించు బొమ్మలజాడ గాఁగఁ
శార్వతీభారతీప్రముఖాదిశక్తులు
ప్రియమిచ్చు చెలిమికత్తియలు గాఁగ
దలఁపున జనకునింట నుదారమహిమ
బాలలీలలు సలిపె నేభామ యట్టి
రత్నగర్భయతుంగు గారాపుఁబట్టి
మయ్యుక్త జేపట్టి సుఖలీల మనుచుఁగాత.

- ఉ. ఎక్కడరామకీర్తన మొకించుకయే విననైన నేక్కడ దా
నక్కడవచ్చి రంజలి కృతాంజలియై ప్రనుదాశ్రుపూగముల్
పిక్కటిలంగ మైబులకబృందము జాదుకొనంగఁ జూచుచున్
జొక్కుచునాడునయ్యచిలమానుఁబ్రభానతభానుఁగొల్పెదన్
- * ఉ. మోదకహస్త హస్తముఖ మరాషక వాహన యేకదంత లం
బోదర తప్తకంచనసముజ్జ్వలవిగ్రహ జాలచంద్ర రే
ఖాద్యతమాళి యంచుఁ దనునచ్చపుభక్తఁ దలంచువారలన్
మోదముమీఱఁబ్రోచు గణముఖ్యునిఁఘ్న పతించలంచెదన్.
- చ. హరిణవిఘోచనాగిరిజ యాడుదమోయని మోవిపంచెముఁ
గిరిజకు నిచ్చి యచ్చెలియ కేల్దెనులించుచుఁ జంద్రజాట సీ
వరయఁగ నెంతజాట వని యల్లన పన్నిదమీ ముదంబునన్
సరసము లాడుశంకరుఁడు శబ్దనిశేషము లిచ్చుఁ గావుతన్.
- చ. పరిణయవేళ వాఘునికపర్దముపై దెలిమించుముతైముల్
కరముల నించినించి యొడికంబు దగం దలఁజ్రాలువోసి యా
హరుమెయి జాటుచో నలి సురాపగ సిగ్గున డిగ్గనంచు లోఁ
బరిహాసనం బొనర్చు నలపార్వతి మాకు శుభంబులీవుతన్.
- ఉ. పంచినలీల రాగము ప్రపంచితమై చెలఁగఁ విపంచి వా
యించి, తను న్నగించి యెలయించినప్రేయసి నల్లదించి మో
దించి ప్రవీణ వౌదని నుతించి కవుంగిట నుంచి ప్రేమ యూ
రించి వరించి మించినవిరించి ముముం గరుణించి ప్రోవుతన్.

క. రాణిండు నెపుడు నంత

రాణిమనోజ్ఞముల వివిధవాణీకృతి నా

వీణాపు స్రవణిని

వాణిని స్రుహిణముఖరంగవాణిని దలఁతున్.

క. ఆదికవుల వాల్మీకుల

వేదవ్యాసులఁ దలంచి వివిధాశ్రమసం

వేదితఁ గట్టిడియగు కవి

తాదక్షునిలాసుఁ గాళిదాసు నుతింతున్.

క. భామహనీయుల రుద్రట

భామహభవభూతి గాణభాసముఖకవి

గ్రామణులం గవితాజ్ఞన

భోమణులం దలంచి మ్రొక్కి పూజింతు మదిన్.

ఉ. లక్షణలక్ష్యకోటి పదిలంబుగ మేటికవుల్ నుతింప యో

దక్షమసంస్కృతాంధ్రకవితాపదవిఁ వహి తెక్కి, శబ్దవై

చక్షుణి మించునన్నని విశారదుఁడై తగుతిక్కయజ్ఞ సా

లేక్షణభక్తిశీలుఁ డగునెట్టుయప్రెగ్గడ నేఁ దలంచెదన్.

శా. సందర్భంబు ననార్థగర్భమగుచుం జాటుక్రియఁమించగాఁ

జిందుల్ ద్రొక్కుచు నిండి యంతటరసశ్రీమెచ్చుగొల్పంగనా

సందాంభోధితరంగముల్ వలెఁ బ్రబంధంబుల్ భువిన్నిల్పిదా

నుం దెల్లంబుగఁ గీర్తిగాంచి మనుశ్రీనాథుఁమదింగొల్చెదన్.

చ. తెనుఁగు తెఱంగుసంస్తృతిముతీరునుగానియశ్శయోగముల్
 పెనచినకబ్బముల్ సభలఁ బెద్దఱికింబుగఁ బెచ్చి పెద్దలఁ
 విను మనవారు నేరువున వింతలు వింటిమి నేఁడుండు న
 వ్విస నుతియంచు నెంచు కుకవిప్రకరంబుల మెచ్చు న్నమ్మ?

గీ. యతియుఁ బ్రాసంబు దప్పనియంతమాత్ర
 మునకె తన్నును దా మెచ్చికొనెడువానిఁ
 బాటి నేతురె ? రసపరిపాటిఁ దేట
 మాటలఁ గవిత్విము ఘటించు మేటికవులు.

*క. చెప్పవలెఁ గప్పరంబులు
 కుప్పలుగాఁ బోసినట్లు, కుంకుమ పైపై
 గుప్పినక్రియ, విరిపొట్లము
 విప్పినగతి ఘుమ్మనం గవిత్విము సభలన్.

క. చెవులకుఁ జవులై, చల్లఁగఁ
 గవులకుఁ దవులై, సమస్త కావ్యకళాబం
 ధువులై, రససింధువులై
 యవురా ! యనఁ గవిత లవని నలరఁగ వలదా ?

వ. అని యిష్టదేవతాభివాదనంబును బురాతనాథునాతనసుకీవి
 గుణానుమోదనంబును గుకవిదురహంకృతిభేదనంబును సద
 సత్కవిత్వతత్త్వానువాదనంబును గావించి, యేనొక్కకావ్యంబు
 సవోద్యమనవ్యాఖ్యచమత్కారభవ్యంబును సకలవిద్యత్కీర్తి
 శ్రావ్యంబునుంగాఁజేయనూహించియున్నచో నొక్కనాఁడు,

౪. పాటపుపచ్చనిదట్టి యొటపుగాఁ గట్టి గట్టి
 యాపగంజిపిడి పిడియంబుఁ జెక్కి
 గట్టివిల్లిగొక చేతఁ బట్టి వేటొక చేతఁ
 గోలిమించిలకోరికోలఁబూని
 రాణించు గొప్పనుర్పాణియొంటులఁ దాల్చి
 తిరమైనబలుకెంపు తాళి వైచి
 నాణికిరీఘముడంబు చుటపించునొకవిత
 లాగి శూలోని కుళ్ళాయి వెట్టి
 ముక్కచక్కనిజవరాలు నొక్కపిన్న
 వయసు కాకొమగుఁడు నిరువంకఁ గొలువ
 వెడదనన్నులవాడొక పుడమితేడు
 నేడు నినుఁ బ్రోతు నని చాల నిలిచె మ్రోత.

క. నిలిచిన నేనును సంగము
 పులకించుచు నుండ నాత్మఁ బొంగుచు నతని
 గలబోన కనుఁగొని నా
 కులదై వం బైన యలరఘుపతియె యనుచున్.

గీ. మేను పులకింపఁగాఁ బ్రణమిల్లి నిలిచి
 యున్న ననుఁ జూచి య ప్పరుపోత్తముండు
 మందహాసించి నుముఖారవిందు డగుచు
 వత్స! రమ్మని వత్సలత్వమునఁ బలికె.

ఉ. నీకవితావిలాసము గణింప సుధారసధారకంటె నిం
పైకనిపించు, దానఁ గృతియైనను మిక్కిలిసొంపు నింపదే
*నాకథఁ దొల్లియర్థరచనాదుచి మించఁగఁజెప్పి; తట్టవా
ల్మీకిచరిత్రమున్ నొడువు మెచ్చుగ నీ విపు డమృతాత్మజా!

క. పావన రమణీయంబగు
నా వాల్మీకులచరిత్ర మది కృపసేయన్
తీవి మెఱయు నీపుణ్య
ప్రావీణ్యమ యచ్యుతేంద్రరఘునాథస్థపా !

క. అని యానతిచ్చి చన మే
ల్కని యే నెంతటి యనంతకరుణాధ్యుడవే
యని యా రఘువల్లభునిన్
వినుతించి ప్రభాతవేళ వేడుక మెఱయన్.

వ. కొలువు కూటంబున కేతెంచి విబుధోత్తములకుం జెప్పిన
వారు నిది శోభనస్వప్నం బపారకరుణాసముద్రం డగురామ
భద్రుండు నీవిజభక్తికి మెచ్చి కృతిసేయు మని యానతిచ్చెం
గావున నీకవితావిశేషంబు సకలలోకప్రసిద్ధం బగునని సంత
సించి పలికిన నేను నవాల్మీకిచరిత్రంబు సేయసమకట్టి తత్త్వ

(*) ఇతఁడు రామాయణ మనుకృతి సతిమనోహరముగా నవార్థగర్భముగా రచించియున్నాఁడు. దానినే మధురవాణి యనువేద్యాతిలకము సంస్కృతమున ననువాదముచేసెను. దీనిలో చాలకాండముననే 8000 పద్యములు గలవు.

సాదలబ్ధం బగు కవిత్వంబు తదధీనంబుగాఁ జేయుట యుచితం
బని విచారించి యద్దేవతాసార్వభౌమునకును.

క. బర్హిణకంతచ్ఛాయా
గర్హణచణకాయునకు, జగద్దేయునకున్,
బర్హిగృఖమకుటీ ఘటి
తార్హణచరణునకు, ఘనకృపాభరణునకున్.

క. రక్షోవక్షోఽస్మగ్రస
కుక్షింభర నిశితసాయకునకున్, మిథిలా
ధృతసుతానాయకునకున్,
ద్రృతస్తుతనామునకు, దయాధామునకున్.

క. భీషణ ఘోషణ జలనిధి
శోషణశరధారునకు, నసూయామాయా
ద్యేషణ భాషణ ఖరఖర
దూషణ పేషణపటిష్ఠదోస్సారునకున్.

క. వైదేహీ మిత్రునకున్,
సాదిత శత్రునకు, సప్తసాలమహీరు
జ్యేష్ఠదనపటుశరునకు, హర
కోదండవిఖండనావికుంతకరునకున్.

క. మూర్తాండవంశపావన
మూర్తికి, నవహారచంద్రమోహీరలస
త్కీర్తికి, మహానిమనోంత
ర్వర్తి శుభాకారునకును, రఘునీరునకున్.

- వ. సమస్పితంబుగా నాయొనర్పం బూనిన వాల్మీకిచరిత్రం బను
ప్రబంధరత్నంబునకుం గథామూత్రం బెట్టెదనిన.
- క. శ్రీవరచరణాంభోజ ర
జోవాసితమగుచు నలరు సుకృతి కర సం
జీవనము పావనము బద
రీవనము విముక్తి సుందరీయకావనమై.
- మ. సరుడుండానునుగ్రీడసంబు నెపుడ౯ నారాయణుం డవ్వనిన్
వగమానివ్రజయాగభాగముల నాస్వాదించుచు౯ మంత్రవా
క్పిపూతాహుతిధామగంధములనాఘ్రూణించుచు౯ శ్రీత్రభా
సురదిగ్రామగసామగానములువిందు౯ నిత్యసంతుష్టుడై.
- నీ. ఒక్కనాడై నను జక్కఁగాఁ గనువిచ్చి
బెఱుకుఁ జూపులఁ జూచుప్రేమ లేక
వేడుకకై నను వెకలిసెప్పులు మీఱ
నటనఁ జూపట్టఁ బల్కుటయు లేక
యుబుసుఁ బోకకు నైన నుల్లంబు చల్లఁగా
గందం బలందెడు పొందులేక
నెలకైనఁ గొంతయాఁకలి దీఱఁ గలమాన్మ
కబళ మొక్కటి జిహ్వకమియ లేక
- గీ. నలఁగి యెండల నెండి, వానలను దడిసి,
మోహ మనుత్రోవ యెఱుంగక దేహమాత్ర
ధారు లై నట్టి యచ్చటి తపసులెపుడు
వలవ జేయుదు రల ముక్తి లలనఁ గోరి.

- చ. శమదము లైన యమ్మునుల, శాసన ముట్టి నొగాని, కావలం
దమతము యుచ్చబచ్చికలు ద్రచ్చి నెసంజను హోమ భేమ సం
ఘములకు గోప బాలకుల కైవడి నేరిమి వాలకాదం
డముల నదల్చి తేచ్చుమగుడంబులు లచ్చటనిల్చిచచ్చికన్.
- ఉ. గాలరసాలసాలముఖపాదపరాజికీ బూని మానిరా
డ్బళికలందు నైకత ఘటంబుల చే నలిలంబు వోయఁగాఁ
గాలువ దీగ్గుఁదిన్నఁగ నఖంబుల మన్నులు గీరిగీరి యా
వాలములందు నెక్కఁగఁబ్రవగమసంఘము లేరు చెప్పఁగన్.
- ను. తుహినాహార్యగుహాగృహామరసరిహూగంబు లుద్యత్పులిం
దహతిక్రోడవిభిన్న ఘోరాభవముక్తాపాలికల్ దెచ్చి త
స్మహినిండించఁగమానికన్యకలుప్రేమక రేఁగుబుడ్లొడుచున్
రహిమైఁగూడఁగ నేటి తారొడుల నిండనింతురెం తేతమిన్.
- గీ. గజములు లుటజాంగణంబులఁ గరములఁ గొని
దినము నివ్వరి*యన్నులు దెచ్చినైవ
నవి కవులు గోళ్ళ నొలిచి చియ్యంబుసేయు
మునుల హవిరన్న వేళకు ననువుగాఁగ.
- క. గంభీరప్రహదములలో
సంభస్సులు ముంచి యుచ్చుహస్తంబులచేఁ
గుంభీరద్రమ్ములు మునికుల
కుంభీరమన లొసఁగు నీరు కుండలనిండన్.

*“అన్న” అనుటకు “అనియఁదోచి యట్టియన్నతోడ” క్రిడాభిరామము.

క. నారాయణుండు సాక్షా

త్కారంబున నతిథివోలెఁ గ్రతుభాగంబుల్
కోరికిఁ గయికొనునట యడ
నారయఁ దన్నునులభాగ్య మలవియె పొగడన్.

గీ. అవ్వనంబున శౌనకాద్యఖిల మునులు
మునులఁ బుణ్యవివర్తాపఘనులఁ గూడి
హరికథామృతలహరి నందంద చాల
నోలలాడుచు నుండెడు వేళయందు.

సీ. నారాయణునిదివ్య నామావళులు పల్కు
మహతిఁ దామూఁపున రహివహింపఁ
బవడంపు నునుగెంపుఁబగటఁ కెండెడగుంపు
జిగియాకసపుఁ జెప్పఁ జిగురుగొలుపఁ
గేల్చిష్టఁ బొడమువకాక్తికపంజ్జియన నవ
స్ఫటికాక్షసరము సంభ్రమము చూపఁ
బ్రతిదినన్నానసంగతమైనగంగాంబు
పాండిమం బనఁ దనుప్రథ సెలంగ

గీ. విష్ణుభక్తులె ఘనులు భావింప ననుచు
బిరుదుపూనెనొ యనఁ గుంచె కరమునందు
నమరఁగా నంత నంతరిక్షమున వచ్చె
నారదుఁడు తత్త్వబోధశారదుఁడు.

౪. వచ్చిన నమ్మచు లెల్లను

హెచ్చినతిమితోడ నతని కెనురేగి వెసం

దెచ్చి యతి కర్ణ్యపాద్యము

లిచ్చి యుచితపీఠి నుంచ నెలమి నతండున్.

సీ. శౌనకా సుఖమె, విశ్వామిత్ర లెస్సలా,

కణ్వ మంచిదియె, భార్గవ శుభంబె, .

సుశపరిణామంబె, సుతిప సంతోషంబె,

చ్యవన సేమమె, పరాశర శివంబె,

కపిల మంగళమె, మార్కండేయ కుశలమే,

వశిష్ట సౌఖ్యమె, కాత్యాయిత్యవంబె,

మాండవ్య భవ్యమే, మైత్రేయ భద్రంబె,

సుబల మేలే, వశిష్ట శోభనంబె,

గీ. క్రతు, భరద్వాజ, గౌతమ, కశ్య, పాత్రి

కలశసంభవ, కౌండిన్య, గర్గ, మంద

పాల, జాబాలి, రోమశప్రముఖులార !

యీర లానందముగ నున్నవారె యిచట ?

క. అనుచుం గుశలప్రశ్నం

బొనరించిన మాను లెల్ల నుల్లము లలరం

వినుతు లొనరించి సురముని

కని రిట్టలు వినయమున్ నయంబును బెరయన్.

క. నారద ! బ్రహ్మజ్ఞానవి

శారద ! శారదపయోదసన్నిభదేహ !

సారదయా ! నిజతేజో

దూరదళితదురితభయ ! చతుర్ముఖశనయా !

క. బహుశబ్రహ్మాండంబుల

బహిరంతర్గతము లగు ప్రపంచంబుల యం

దహరహము విశ్వంఖలగతి

మహిమఁ జరింపుదువుగాదె మహితవిచారా !

క. కావున నీ విశ్వమునం

దీ వెఱుఁగనికథలు లేవు; ఋషికులతిలకా

భావించి చెవులు చల్లఁగ

శ్రీవిష్ణుస్మరణకథ వచింపుము మాకున్ .

చ. అని యిటు లామునిప్రవరులందఱు మోదము నిక్కనొక్క

రున మురఘస్మరస్మరణరూపకథాశ్రవణానువంగులై

వినుతి యొనర్ప, నాతఁ డతివిస్మయవిస్మయమానవస్తుఁడై

వనజదళాక్షు భక్తజనవత్సలు నెమ్మదిలోఁ దలంచుచున్ .

చ. పులకలు మేనజాదుకొనఁ బొంగుచుమాటికిహర్ష బాష్పముల్

జలజలఁజిందఁగా హరితలంపునఁ జిందులుద్రొక్కఁ గొంతసే

పలయికవోలె మైమఱచి యంతటఁగన్నులువిచ్చిచూచెమా

ను లడిగినట్ల యర్థము మనోగతమాటకు నిచ్చమెచ్చుచున్ .

క. మునులార ! మీర లొనరిం

చిన యీప్రశ్నము పురాణసిద్ధము శుద్ధం
బనఁగు మమోఘంబు శుభం
బ నితరజనసులభ మైతిహాసిక మరయన్.

వ. అని పలికి తత్సమీపంబునఁ బర్వతుం జూపి యితండు మత్స్య
ఖం డితనికి విష్ణు కథారహస్యంబులు కరతలామలకంబుగాఁ
దెలియు వినుండు నే నిదే రమావల్లభుసేవకుం బోయి వచ్చెద
నని వారల వీడుకొని నారదుం డరిగిన యనంతరంబ, శౌన
కాదు లత్యంతహర్షంబున నప్పర్వతమహర్షింజూచి నారా
యణస్మరణమహిమానుభావంబు వివరింపుమని యడుగు
టయు నప్పర్వతుం డిట్లని చెప్పందొడంగె.

గీ. మానులార ! నారాయణస్మరణమహిమ
హిమకరకళాధయం డొకయించుకంత
యెఱుఁగు నని విందుమదియును నెఱుఁగ లేరు
బ్రహ్మాదికృపాలసురమునిప్రవరులెందు.

గీ. పరమమునులార ! శ్రీహరిస్మరణరూప
కథ యనఁగ నామకీర్తన కథయ నామ
కీర్తనము సేయఁ జేయఁ దన్మూర్తియెల్ల
యల్లమునఁ జూడఁజూడ రంజిల్లుఁగాన.

- ఉ. శ్రీహరినామకీర్తన మశేషభవప్రభవాతిమోహ సం
దోహవికర్తనం బనిశ్రుతుల్ మొఱివెట్టంగ విందు నొడి సం
దేహమునోక మూఢులగతిం బెడఁబాతురు కర్మనాశులం
దోహరిసాహరిక మునిగి యొల్లరు దీని ప్రచింత యేమనన్.

లయగ్రాహి.

క్షేమము శ్రుతిప్రకర సీమము సమస్తగుణ
ధామము నిశాటకుల భీమము ముసీంద్ర
ప్రేమము మహాముని లలామము గిమోధరని
రామము నతాళికర హేమము సదగ్ధి
స్థేమము ముఖాభినవ ధూమము విశిష్టతగ
హేమము కృతప్రమద భూమము శుభాగ్ధో
ద్ధామము లసద్గతికి దీమము శివాదృశివి
నామము రమాధిపతి నామము దలంపన్.

- క. ఈహరినామరహస్యం
బూహింపంగ నర్థవాదయుక్తులచే సం
దేహించు విష్ణుమార్గ
ద్రోహులకుం దెలుపవలవదు పరాకై నన్.

- క. పరనిందకుల, కసూయా
పరులకు, శ్రుతివిహితకర్మపరిహారులకున్,
హరిచరణభక్తిరహితాం
తరంగులకు, నిది వచింపఁదగ దండ్రు బుధుల్.

క. సామండుల, కాగమపర

దూషకులకు, నాస్తికులకు, దుష్కృతమాగ్నా

న్వేషకులకు, నిది చెప్పిన

గోషము గల దనుచుఁ జెప్పదురు బుధులెల్లన్.

క. ఎవ్వరు నిశుద్ధమానసు,

తెవ్వ రభిలషితవభావహితమతి మనుచా

రెవ్వరు సత్యవ్రతపరు

లవ్వరపుణ్యులకు దీని సర్వము వినఁగన్.

చ. మునులార మీర లగదఱు గోవింద చరణారవిందవందనపరా

చుఁజులు నితినశితధీకుతారధారాఖండితి గ్రంథులు నూర్ధ్వ

మంఘలు సాత్త్వికులుం దాత్త్వికులుఁ గావున మీకు నీ

హరినామస్తోత్ర మహత్త్వం జెఱింగిన మాత్రంబ వివరించెద

నేతన్న)కాశికగజైన యొక్క యితిహాసంబు గలకు, సావ

ధానమతులై వినుం డని యిట్లు చెప్పందొడంగ.

శ్రీ. శ్రీకీ బుట్టినయిల్లు చింతామణికి గని

యంబుజాక్షునకు శయ్యాగృహంబు

కల్పకవననాటికలకు నావాలంబు

సాకారిముఖులకుఁ బాకభూమి

కామధేనువులకు గొప్పీన మంబుద

నివహంబుఁకునుఁ శానీయశాల

విశ్వంభరాదేవి వెలిహట్టుపుట్టంబు

నలతాల్పు వేల్పున కలరుదోలు

గీ. సలిలపతిబాక్కుసము సదీనతులకెల్ల
సర్వసీమంబు గిరులకు వర్మ మనల
తాండవితపాండుడిండ్డిరఖండధాళ
ధశ్యసాంద్రంబు పాలసంద్రంబు మించు.

క. ధశధశన మించు సందుం
గలితసుధా ఘనపిండఖండంబులు శ్రీ
లలనామణియాటల కై
యెలమి నునుచు వెండిబొమ్మరిండు లనంగన్.

శా. ఏయేచోటుల నిచ్చయకా నచట నే యానాదుమైపాన్పు పై
శ్రీయోషాపతి యుండుఁగాకయనుచుక శేషాహిదానంతటం
గాయవ్యూహము వన్నెనో యనఁగ శంఖశ్రేణి పాణింధమ
చ్చాయాచ్చాయతరీతీసం దలరుఁ జంచల్లోలకల్లోలముల్.

ఉ. వ్రాలి జలంబుఁ గ్రోలుఁగునవాఁడపంక్తులలోఁ దళుక్కుసం
గ్రాలుమెఱుంగుఁ దీగియలుగన్గొన నొప్పచునుండునందు నె
క్కాలము వీచిగర్భములఁగ్రమ్మఱఁగ్రమ్మఱఁ బట్టునపురస్
ప్రీలన నెల్లచో నన ధరీణధురీణవిలాసమూర్తులై.

చ. ఘనబడబాగ్నికీలములఁ గ్రాఁగి యభంగతరంగ కైతవం
బునవెనెనిగివెన్నోరయఁబొంగి చెలంగఁబయఃప్రపూరముల్
దిసదినమున్ సమాగతనదీజలయక్తి నడంగు సంద కా
క నిమిషమట్టు లున్నను జగంబుల నొక్కట నాక్రమింపజే?

ఉ. పన్నగశాయి నాభిసిత పంకరుహోపరిభాగపీఠి మై
నున్న చతుర్ముఖుండుబలెనుండుదమంచుఁదలంచుచుండు దా
రున్నతఁఫేనకూటముల నోహరి సాహరి నెక్కి తేలుచుం
జన్నపయోధరార్భకుల సారె నగున్ వరుణావరోధముల్.

క. ఆపాలకడలినశుమం

దీపించుం జగదఖండ దీపముఁ దేజో
రూపంబు నగుచు శ్వేత
ద్వీపము నానావిధోపధిదురాపంబై.

క. జ్వలదౌర్వానలశిఖలం

గలశపయోరాశిగ్రాంగఁగా నట నడుమం
దలముగఁ బట్టిన మీఁగడ
వలెఁ దెల్లనిదీవి నీవిఁ బరఁగుచునుండున్.

సీ. తరిఁగొండచేఁ ద్రచ్చుదఱిఁ దేలి యొక్కది

క్కునఁ జేరు నవనిశకూట మనఁగ

మథనపరిశ్రాంతి మైఁ జుట్టచుట్టిన

వాసుకి ఘనభోగవలయ మనఁగఁ

దరఁగల నానాటఁ దఱచుగానొక్కెడఁ

దెట్టిన ముత్యైంపుఁ దెట్టువనఁగ

జలనిధిరాజు వక్షస్థలంబునఁ జాలఁ

బసమీఱు వజ్రంపుఁ బతక మనఁగ

సీరనిధికన్య కామణి నీడచూడ .
 నచట నిల్విన నిద్దంపుటద్ద మనగ
 ధవళకాంతిప్రతిప్రదిగ్దశకమగుచు
 దేజరిలుచుండు దగుతీవి చెల్లదీవి.

ఉ. ఆతెలిదీవి తీవిమెఱయక రయమొప్పు దరంగమాలికా
 నీతములై న ముతైములు నిచ్చలు బై పము నామ ముక్తికం
 జాతదళాయతాక్షి ఘనసంభ్రమ మొప్పు ముముక్షుమూళిస్త
 *జేతనగ్రాలు వోయుగతి శీతసమీరసమీరితంబు లై.

వ. అందు.

సీ. భూమిసీతాచిత్రపాదన్యాస
 ధన్యాసమానసాధనజంబు
 సప్తసమస్వగోచ్చారణజ్ఞమనోజ్ఞ
 కీరశారీశాలి కేలివనము
 రథ్యాసహస్రతోరణబద్ధకల్పక
 ప్రసవజాలసుగంధబంధురంబు
 రవిసుధాంశూవాధిరహితనిత్యోజ్జ్వల
 నైజతేజోభరభాజితంబు

* “జేతనగ్రాలు” అనుటకు:—

కలయం గాడ్పున దూలి పుప్పొడి దివిం గప్పార మారందు జే
 ద్కల నారామరమావసంతుల గడంకం బెండ్లి నేమిందువో
 వెలయంబట్టిన యుల్లభంబు పగిదిన్ వేమాటం దిద్దామిపై
 జెలువొందించుచు రాలు బున్నవిరతుల్ చేతన్నగ్రాలోయన్.

విన్నకోట పెద్దన ప్రహ్లాదు చరిత్రము.

జలులకర చక్రచండప్రచండశక్ర
కుముదకుముదాక్షగణపతిప్రముఖ బాహు
దండచాలితమణిగణదండరుచిర
గోపురము మీఱుచుండు నైకుంతపురము.

క. శ్రీరమణనాభికుమార స
గోరుహస్థంధలహరి గోసి చరించున్
సారెకు నచ్చట శిశిర స
మీరము లఖలై కసుఖముమీఱంగ నెపుడున్.

సీ. శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీలఁ బూననివారుఁ
గుడుసుఁగై నువలు సేకొననివారు
ఘనఘనాఘననిభాంగముల మించనివారు
పసిఁడిచుప్పలులఁ జొప్పడనివారు
జలజ నందక శాఙ్గకముల ధరింపనివారు
నమగుల మిన్నేఱు నిడనివారుఁ
గమనీయభుజచతుష్కంబుఁ చాల్చునివారుఁ
బులుఁగుగొల్లని నెక్కి పోనివారు
నెవఁదకన్నులఁ గృప యుట్టిపడఁగ నెపుడు
భక్తసంతతిఁ బ్రోవఁ బాల్చుడనివారు
లేరు వెదకిన నప్పరి సారసాక్ష
సారసాయాప్యములుగన్నవార కాని.

క. అందు ముకుందుడు మణిమయ

మందిరమున నుండుఁ గోటిమన్మథశోభా

కందళితరూప లేఖా

సుందరుఁడై, రమయుఁడాను సుఖతరలీలన్.

క. శ్రీతరుణీపతిఁ జూడఁగ

నాతెలిదీవికిని దీర్ఘయాత్రాపరులై

యేతెంచిరి సత్పురుషులు

నాతతహర్షులయి లీల నట యొకవేళన్.

క. ఏతెంచి యచటి మహిమలు

చేతోమోదంబు లుల్లసెలఁ గనుఁగొనుచున్

నూతనమణిఘృణితాత

ప్రపోతం బగు హరిహజారముం జొచ్చితగన్.

మ. సరసీజాసనవాసవాదిసుమనస్సంఘంబు సన్నోనులున్

సారిదిక్మితాడు చావడు ల్గడచి మెచ్చుల్వచ్చు గంధగన్ధిక

న్నరగానంబుల తానమానముల నానందంబు నొంగుచునుం

దిరవూ నొక్కవిలాసమందిరము గాన్పించంగనీక్షించుచున్.

క. లోపలఁ జనిచని హరి నీ

లోపలకురువిందకందళోజ్జ్వల *కనకా

లోపలసద్రచనాజా

లోపలలిత మైన యొక్కయున్నతవేదిన్.

సీ శస్త్రభమణి గన్న కనకంపుబామ్మనా
 వనధికన్యక యురంబునఁజెలంగ
 విమలాదికాంతలు వెన్కఁ గంకణనికన్
 ణము మించ వింజూమరములు నీవ
 నిలఁము నీళయుఁ గాదనళినముల్ గుబ్బచ
 స్ఫులిపులఁదేర్చి యందముగ నొత్తఁ
 చెలిదమ్మి గేకుల కేటఁజూపఁగఁజాలు
 నాలుగన్నులఁ గృపప్రేలుచుండ

మాటికిని శేషని శ్వాసనూరుతములఁ
 గుంగనపుఁజేలచెఱఁగు లందందకలయ
 మృగులతరభోగభాగంబుమీఁదఁ బవ్వ
 లించి, చిటునవ్వు చెక్కుల నించువాని.

సీ. మకరతశ్యామకోమలవిగ్రహమువాని
 మకరకుండలదీప్తిమహిమవాని
 మకరాంకకోటిజన్మధురరూపమువాని
 మకరాకరోరుసద్మంబువాని
 మకరభిచ్ఛక్రభీమకరాంబుజమువాని
 మకరార్కదుస్సహమహమువాని
 మకరందనిన్యందమానితోక్తులవాని
 మకరాదివేయినామములవాని

మకరత్రోరణరుచిహరనికరసంభ్ర
మకరభుజనుధ్యగృహరమామహితముఖ హి
మకరసదృగుదృటజ్వలశ్లేశకృతివాని
నిందిరావతిఁ జూచి యానంద మొంది.

గీ. మేనులెంతయుఁ బులకింప మాను లపుడు
వినయ భయ భక్తి సంభ్రమాన్వితమనన్కు
లగుచు, దండప్రణామంబు లాచరించి
నిలిచి యిట్లని పొగడి రన్నీలవద్దు.

దండకము.

శ్రీభామినీ భామి నీలా కుచాభోగభాగాతి భాస్వన్ను
జామధ్యమధ్యందినార్కార్చి రాధాశ్రధిక్కాగ్య వేలప్రభాజాల
జాలంధరోద్యాణ బంధానుసంధాన సంభేదనానందికన్కాదిస్సా
న్మందిరోద్యన్నిధిధ్యాసనావాస నామూలకందా సమన్భక్తిపా
ముకుందా ముకుందా సదానంద గోవింద బృందారకశ్రేణి
మాణిక్యకోటీర కోటీ రుచిస్నిగ్ధముద్ధాంఘ్రిపం కేరుసోదీర్భాస
మానా సమానాధికత్వస్థితిం బాయు సీమాయచందంబు శంకరం
బునక్ యోగిబృందంబు గానంగలే రన్న చోద్యంబు లింకేటికిం
బుజ్జవం బొప్పఁగా బొజ్జలోనొక్కపజ్జం జగజ్జాలముక్ మాటి
యొక్కొక్కమాటుబ్బు మున్నీటిలోఁ జిన్నపాపండ్లవై యుండి
యుక్ వెండియుక్ హేమగర్భాండభాండంబు లొండొండ
సీరోమకూపంబులం దండతండంబులై కందుకంబుల వలె న్నిండి

చూడక విరాడ్రూపముంజుట్టియుం జోటనై వారిరాశిం ద్రయీ
చోరకుం జీరియుక, మేటితామేటివై మూఁపునన్మందరగ్రావ
ముక మోచియుక, ఘోణినై కొమ్మనంబూని యీక్షోణి
రక్షించి, మాయాతిదత్తుక హిరణ్యక్షు శిశించియుక సామి
హర్యక్షిమై సీపదాపేక్షమై యున్నప్రహ్లాదు నాహ్లాదముం బాపు
నున్నాపు నానాదురాలాపు మున్నూపుదగ్రాయసోగ్రాతిజాగ్ర
న్నభాగ్రంబులంజించియుంబొట్టివై, మొట్టి వై రోచనిం గిట్టియుం,
భార్గవాకారముం బూని దోరర్గళభ్యాశి సువర్గనోద్దండశక
రాచతండంబులం గండ్రనొడ్లంట ముయ్యేసుమాఱుల్ వడిం
చెడియుక రామరూపంబునక నిల్చి, సీపాదసేవల్ ప్రసాదింపు
మోదేవతాసారస్థానామా ! పవిత్రైకనామా ! ఘనశ్యామ !
శ్రీరామ ! హస్తేకృతశ్రీ విహస్తేంద్రనైరీ నమస్తే హితార్థప్రదా
నా ! నమస్తే నమస్తే నమస్తే యుంతు న్నుతింపన్.

క. అమ్మగుల నుతిరవమ్మల

నమ్మన మలరంగ నపుడు సీరజనాభుం

డమ్మణిమయమందిరమ

ధ్యమ్మన నున్నట్లయుండి యాశ్చర్యముగన్.

సీ. బాలాతపము నింగిపైఁ బర్వగతిఁ గటి

విలుగట్టు వన్నియవలువ వెలయ

దృక్కోణకరుణాద్ధి కెనురెక్కుమకరయు

గళిమన మారకుండలము లలర

గళశంఖమునను చొక్కపుము త్రియంబుల
 లీల నక్షత్రమాలిక చెలంగఁ
 బాణిపద్మంబుల రాణించు నాళంబు
 లనంగఁ గోదండసాయకము లుండ
 మదివెడలి నిల్చునంద్రబింబం బనంగ
 నరమునందఃనఁ గొస్తుభ మొఱపు నెఱవఁ
 బచ్చరామానికపుజగిపగ టనంగ
 సమరవారలమ్రోలఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.

క. ప్రత్యక్షంబై కనుఁగొని
 ప్రత్యక్షరవిలసదమృతరసయు క్తములౌ
 నత్యంతసునుధురోక్తుల
 నృత్యస్మణికుండలుండయి దయం బలికెన్.

గీ. పరమపావనమైన మీ పారమార్థి
 కస్తుతికి నిచ్చ మెచ్చితిఁ గలశజలధి
 యందుబలె నేను మీమానసాంతరమాన
 నెపుడు వసియింతుఁ జనుఁడు మునీంద్రులార !

గీ. అనుచు వారి పల్కుటయు విని మునివతంసు
 లద్భుతోత్కర్ష హర్షాభ్యయందుఁ జేలి
 యింతకరుణాంతరంగుడవే యటంచు
 మఱియుమఱియును మ్రొక్కి రమ్మాధవునకు.

చ. ఇన్విధంబున నమ్మనాదులు సహస నాదు లగుచు నకారణ
 కరుణాపరాయణుం డగు నారాయణు సేవించి తన్నూర్తి
 భావించుచు నస్పృలకడలి వెడలితత్పయోనిధాననుభూతరంగ
 ఘటఘటాఘటవర్షిష్టు గగనతరుస్పర్శి వేలావనమాలాప్రసవ
 జాల లోలంబక ప్రాలంబానుబంధి మందరగంధవనాశింభ
 సంభ్రమునిలాసపచేళిను సస్యోకోకంబగు శాకద్వీపంబునకు
 వచ్చి యచ్చట, నిశాట నోరుశృంగ బలభద్ర శతకేసర దేవ
 సాలంబు లనుపుణ్యశ్రే లంబులు మెట్టి, యంకులం బుట్టిప్రవ
 హించు ననఘము నాముర్త్యు సుగంధ ముఁ బంచపది ము
 సహస్రమృత్తియు నిర్జరమృత్తియు ననునిమ్మగలఁ దానంబులు
 గావించి, దధిమండల సముద్దగంఢకావళిహింఢనోచ్ఛా
 లితఖండ శీకరపండ తాండవ గగనపుండరీకబ్రాంశిసంహోధి
 యగు దధినుహంభోధి యుత్తరించి, పంచాక్షరీప్రపంచిత
 పంచవదనసాక్షాత్కార నిర్వంచన పంచజనోదంచితం బగు
 ప్రకౌంచద్వీపంబునకు డిగి, తదభ్యంతరంబున వర్ధిమానోప
 బర్హణ సందోహనందన సర్వతోభద్రాది సీమభూమిస్థరం
 బులు దశైశంచుచుఁ దత్పార్శ్వంబుల నభయము నమ్మ
 తాగయు నార్యకయుఁ దీర్థపతియు నను నదులనాడి యనం
 తరంబ నిరంతరాజ్యరసచ్ఛరణ పిచ్చిలకుక్షిగత కులక్షితిధ
 రాగ్రలగ్నమహీరుహ ఫలగ్రహణ మోహరోహి ముహు
 ర్ముహుశ్చక్రవర్తమాన జలమానవడింభ సంరంభావలోకన

కుతూహల పరిహాస ద్వరుణపుర తగుణీవారపూనిశోభయ
 పారంబగుఘృతామాపారంబుదాఁటి, యంబరచుంబి కుశస్థం
 భాగ్ర జాగ్రత్పత్ర కరపత్రనిర్భిన్న జలధరగర్భగళిత నిస్తుల
 స్థూలముక్తాఫలకలిత నిజాండసంవోహ సందేహ కృతాను
 ధావన వనతామ్రచూడ కమ్రతర నమ్రకంఠస్వగామ్రీడిత
 వివిధపత్రరథజాల కోలాహల కాంక్షప్రాంతకాంతాద
 దురాపంబగు కుశద్వీపంబునకే శౌచి, తదంతరంబున మందర
 గిరికండరామందిరుండగు నిందుశేఖరుసేవించి, యాచెంగటం
 జతుశ్శృంగ కపిలచిత్రకూట ద్రవిణాదిధరణీధరంబు లవనో
 కించుచు, రసకుల్యయు మిత్రపిందయు శ్రుతిపిందయు వేరగ
 ర్భయు ఘృతాచ్యుతయు మంత్రమూలయు నాదిగాఁగల
 మహానదులం గ్రుంకి, ముదంబుగదుర మదిరాస్సశోన్నత
 చిత్రవరస్పరస్పర్థారంభ శుంభ దంభోమహిషనిష్ఠురశిరోఘ
 ట్టనత్ప్రతితపరుషపాషాణకఠినవిషమవిషాణకోణ శకలశ్రేణి
 పాణింధమసమయసముత్పత నుల్లుతజ్జ్వరజరత పాణినపటల
 చటుల ప్రభాధగద్గతితడిశావారంబగు సురాపారావారంబు
 నుల్లంఘించి, పల్కఱుంబొగడుచు, శాల్మలీగుల్మ లీన పరిణా
 తఫలవిశీర్ణ పలాయమాన స్థూలతరతూల ఖండపాండరాభి
 విభ్రమాపాదిత శరత్సమయోత్పవాలోకన విజయయాత్రా
 రంభి తత్రత్యకుంభినిధవబంధుర దుందుభిధ్వాన సంబోధిత
 ద్రోణక్షోణీధర గుహాకుహరనిద్రాణకంఠీరవ కంఠరవస్తంభి

తారికుంభికోపంబగు శాల్మలీద్యీపంబున కవతరించి, యా
సరస స్వరసశతశృంగనామదేవ కుండ ముకుంద పుష్పవహ్నాది
మేదిసీధరంబులు దర్శించుచు, నావండ నుద్దండ పాపచ్ఛటా
చ్ఛేదనంబులు సేయుననుమతియు సిసీవాలియు సరస్వతియు
రిజనియు రాకయు నందయు నను తరంగిణుల మునింగి
యుప్పొంగి నుతియించుచు, నిరంతర మధురమధురసాసార
సమృద్ధి నివృద్ధతర భోగజడభావసంపర్కాపనోదన శర్కరా
ప్రయాత సంతతివ్యావర్తన చరజ్వరదజగర నికరభూరి
ఘ్రాత్కారజాతి వాతోద్ధూత భూధరనాత కందలితకందు
కఫేలనా చరిత ఫేచరాక్షి మోదంబగు నిక్షూదంబుగడచి
నడచి, బగ్గురస్కంధపటలనటజ్జటాచ్ఛటాచ్ఛాది దిబ్బండలా
ఖండితాఖండ తాండవఖండపరశురేఖావిడంబనడంబరాభ్రం
లిహ మహాలోలక్షిత హిరణ్మయ ప్లక్షం బగు ప్లక్షద్యీపంబు
నకువచ్చి, యదోచ్చట మణికూట వజ్రకూట జ్యోతిష్మ
తీంద్రసేన సువర్ణహిరణ్యప్రీవ మేఘమాలంబు లను సేతు
శైలంబులుచూచి, యరుణోదయు, నాంగిరసయు సుప్రభా
తయు సత్యంభరయు ననునగులం దీర్ఘంబులాడి, యవ్వలం
గదలి, మధ్యత్రిమితిమింగల ధులీగాఢసలిలో పరిపరి ధౌక
మాన జరతగూఢపాత్రికల్పితాపూర్వ మధ్యస్థల స్థూలతర
తరంగసంగనిర్మితం బగు లవణసముద్రం బతిక్రమించి,
మహామేరు క్షోణిధర దక్షిణతటలక్షిత జంబూవృక్షగళద

సదృశుఫల ప్రవాహమరు త్తరంగిణీ పంకాయనూనా కలంక
జాంబూనద సంపాదితాగణ్య పుణ్యస్వరూపం బగు జంబూ
ద్వీపంబుఁ బ్రవేశించి, యంత.

సీ. మలయశైలనితంబవలయ చందనలతా

నిలయవై భవము వర్ణించుకొనుచు

మంగళప్రసాదభరంగలగ్నమనోజ్ఞ

శృంగలక్షణము లీక్షించుకొనుచు

మైనాకవివిధప్రసూనవారానూన

నానాకటకకాననములు గనుచుఁ

హల్లకాచలసరోహల్ల కామోద సం

వేల్లితానిలము సేవించుకొనుచుఁ

గుతుక ముప్పొంగ మఱియుఁ ద్రికూట చిత్ర

కూట మణికూట వృషభ కాకుభ మహేంద్ర

వారిధా రేంద్రకీలపర్వతములెల్ల

మెట్టి తత్పుణ్యభూములు చుట్టిచూచి.

క. చనిచని కాంచిరి విద్రుమ

వనరాగద్విగుణితాంబువర్ణముచేతం

గననొప్పు తామ్రపర్ణిక

వననిధివరవర్ణినిక నవశ్రీపర్ణిన్.

గీ. కాంచి యిది పాండ్యభూపాలకాంచిత మగు

కేళిదీర్ఘిక యిది మంచికెంపురాలు

గలుగుచుండెను గని యిది కలశభవుఁడు
నిత్యసంధ్యావిధులు తీర్పు నెల వటంచు.

వ. అందు నందఱుఁ దీర్థంబులాడి,

క. ఆ తామ్రపర్ణి చెంగట

నా తామ్రప్రచురకిసలయమృతి నవ సం
జాతామ్రవరణముల వి

భ్యాశంబై మించునట్టి గజతీర్థంబున్.

వ. కనుంగొని తత్తటంబుననిల్చి, యందఱు నానందంబుతోడ.

సీ. లాలితశాలశైవాలజాలచ్ఛాయ

నీల కాయంబు వన్నియఁ బొసంగఁ

బైనిండఁ బట్టిన పద్మపరాగముల్

హళఁదితాపిత చాయ ననుకరింప

నగ్రజాగ్రద్విసీలాంబుజాత శ్రేణి

చాఁపిన తొండంపు జాడ నమరఁ

బార్హతతోద్దీప పక్షి నాదంబులు

ఘంటాఘణాత్కార గరిమఁ బెనుప

మారుణోద్ధూతశీకరసుండలంబు

ఘనమధుపవిభ్రమము చెల్పు ననవరతముఁ

దనరు గజతీర్థ మనుట సార్థముగఁ జూపె

నద్భూతంబుగ నీనరోజాకరంబు.

క. అని పొగడుచు నా చెంగట

ననుపమతపమునఁ జెలంగు నాత్రేయుండన్

మునిఁగని, యీతీర్థ గరిమ

మనఘా! వివరింపు మనుడు నతఁ డిట్లనియెన్.

చ. కరిణులు నొల్వనొక్కకరి, గాటపు వేషకఁ దొల్లిభాగ రాం
తరఘనకందరాటవుల దావుల మేపులు మేసి మేసి న్ను
బిరుసుగ నొడవేడిమిఁ దిసింపఁగ బెప్పురొప్పు దిప్పి వే
దిరుగుచు నెందు నీరు గల తెంకులు గానకి దీవకంతి న్ను.

క. మన్నులు రేఁగఁగ నేనుఁగు

మన్నేడడవిబడి యెండమావులు ద్రావం

గన్నఱఁ బఱచుచు నడియా

స న్నొగుఱుచు వ్రాత సోలి జాలింబునున్.

గీ. కొన్ని పెంటియేనుఁగులుఁ దానుజోకన్లు

మూఁకదప్పి, దప్పిమోము లెండఁ

జల్లగాలిజాడ మెల్లన యరసి, యా

సరసి దరిని నింపు బెరసి యంత.

క. కడుపులునిండఁగ జలముల్

వడిగ్రోలెం దొండములను వారక సరసిం

బుడబుడ ముంచుచుఁ బ్రక్కలఁ

గుడియెడమకుఁ జల్లికొనుచుఁ గుంభీంద్రంబుల్.

క నింజార జలముద్రావియు

వెండియు వెండియును గడుపు వెలితిగఁ బైపి

నొండాండ క్రోలి జలరుహ

షండంబులతోడ గ్రీడ సల్పుచునుండన్.

క. మకరంబాక్కటి యక్కరి

గికురించు నాడికోటగిటకలఁ బదముల్

వెకలించిన, నించుక కద

లకయుండబట్టె బిట్ట లా వడరంగన్.

ఉ. పట్టిన నగ్గజేంద్రమును బాదములం బెకలించినూచి, యి

ట్టట్ట చలింపరా కతిభయంబున మస్తకముం దటంబులం

గొట్టుచుఁ, గూతవెట్టుచునుగుంభయుగాంతరసీమనాస్తమున్

బెట్టుదు నార్తిహారి హరిఁ బేర్కొని యుచ్చతరస్వవంబునన్.

ఉ. ఓహరి యోదయాంబునిధి యోభవబంధరుజాపహా మహా

దాహముచేత నంబువులు ద్రావఁగ నిచ్చటఁ జేరి, యీజల

గ్రాహముచేతఁ జిక్కునడి గాసిలితి న్ననుఁగావవే యసం

దేహముగాఁగ నీవ యిట దిక్కుసుమీ ఖగరాజనాహనా !

క. అనిపల్కెడు కరి మొఱఁదా

వినియెనొ వినలేదొ యింత విస్మయముగ నం

తన దీనభక్తరక్షణ

ఘనుఁడు మురాంతకుఁ డనంతకరుణ దలిర్పన్.

సి. తనుబిల్చినప్పడ వినిలోనుపడెనంచు

మకరంబు కరి రేకుమడఁచునొక్కొ

విధుఁడు గల్గిన మొఱవినఁడె లేడని దంతి

జడిసి ప్రాణము లేడ విడుచునొక్కొ

యార్దులరక్షింతు ననిపల్కుచుండెడు
 బిరుదు నేటికి లేక జరగునొక్కొ
 యుంకించివై చిన యురువడి నేనియు
 జక్రంబు నక్రంబుఁ జఱచదొక్కొ
 యనుచుఁ దాన్మృండు మదిమీటి చనఁగవాని
 నిఱికియొత్తుచు నచ్యుతుఁ డేగుదెంచె
 దనదు దర్శనమును సుదర్శనము నపుడు
 చక్రపదనక్రముల నొక్కసారెఁ గొనువ.

క. హరి గరుడుల రుచు లత్తటి
 సరిగా నొండొండ తీవ చాలుగఁ దగ నం
 బరమున గన మెప్పుడును గం
 ధరమణిధనువులని యాత్మఁ దలఁచిరి వేల్పుల్.

క. కరి తలఁచుట మునుపో హరి
 కరితలఁ గరమిడుట మునుపొ కాదగు నని యొం
 డొరులం బలుకుచుఁ దలఁచిరి
 యరునుగ సురలలికరంజితాంజలు లగుచున్.

క. చక్రపదసార్వభౌముని
 యాక్రందన రవమునందు నై క్యము నొందెం
 జక్రికరచక్రవిదళిత
 సక్రార్తరవంబు వెఱఁగునన్ సురలుండన్.

- క. హరిహస్త స్పర్శమునఁ
గరియును గరిభావ మెడలి గంధర్వంజై
సురమార్గంబున నాయం
బురుహక్షుం భక్తరక్షుఁ బొగడుచుఁ జనియెన్.
- గీ. నాటఁగోలెను గజత్థీర్థనామ మొదవె
నీసగోవరమునకు మునీంద్రులార !
యిందుఁ గ్రుంకిన జనులకు నిందుధరుని
కంటె మిక్కిలి సంపద గలుగుచుండు.
- వ. అనిన విని యక్కరివరదుని మహత్త్వంబు చిత్తంబుల హత్తి
నృత్తంబులాడుచుండ.
- సీ. పందె మిమ్మని లక్ష్మీపంతుంబుతోనన
నెద కొస్తుభమెడల్చి యదరవైచి
పడఁతి పాదములందుఁ బావలు గదియింపఁ
దొడిగియుఁ దొడుగక తొలఁగఁగదోచి
కదిసి వివ్వక్సేను కైదండ యొడిసియుఁ
గడువేగ మడరంగఁ గడకు నూఁకి
బరిమేని గరుడుని నురువడిమై నెక్కి
పదపదమని సారె పన్నె సోకి
సురలు గని మ్రొక్క యసురులు సురిగి మ్రొక్కఁ
జక్రమున నక్రశిరమును జక్కుజేసి
హస్తమున హస్త మస్తంబు మస్తరించి
వెలయు శ్రీహరి శుభము గావించు మాకు.

క. అని పొగడుచు నాత్మీర్థం

బునఁ దానములాడి వెడలి మునిశేఖరు ల

వృషజాక్షభ క్రరక్షణ

ఘనకథలు నుతించికొనుచుఁ గౌతుక మెసఁగెన్.

మ. ఇభతీర్థంబటుదాఁటియవ్వలమునుల్ హిండ త్త్విసాసాంద్రచం
ద్రభటాభంగఘటేనటాయితము లా నందంబునొందింపఁగా
శుభ వాఁరిననువుల్ దొలంచి యవలక సాంపొందునింగ్రోపల
ప్రభలక వెల్గెడు గాలకృష్ణు విభవభ్రాజిష్ణు సేవిం చుచున్.

క. సీతాపతిదోర్వైభవ

కేతువు దశవదనమదనభేలై కకథా

హేతువు తాపసజనజీ

వాతువు సేతువును జూచువాంఁధలు వెలయన్.

వ. అవ్వలనం జని రనిన విని యమ్మహర్షు లత్యంతహర్షంబునం
దరువాతివృత్తాంతంబు వివరింపు మని యడుగుటయు.

మ. భువనాపూర్ణ పిచండచండదనుజాం భోజాతనేదండ దం
డవిసమ్రామృతకుండ కుండలిపఖటా వ్వనైభవాఖండ ఖం
డవిధూత్తంసక కాండ కాండకుహ గాండధామమార్తాండతాం
డవిత్తోద్దండశిఖండిమండలవిభా డం గాంబునోజ్జ్వలంభణ !

క. బంహిష్ఠనిష్ఠురాశుగ

సంహతి సంహృతనిశాటఝూటచుహీభృ

త్సింహ సతతోపనిషేదుప

బృంహిత వేదై కమూర్తి భేదనకీర్తి.

పంచ. ఘనాఘనాభతారకప్రకాశ భక్తరంజనా
జనావనా భుజాగ్ర చక్రజర్జరత్పలాశనా
దినాధినాధయూధతేజ దిక్ప్రసిద్ధశాసనా
సనాతనానుధామృతేంద్ర చంద్రజివ్యశోఘనా.

గద్య. ఇదిశ్రీరామ చంద్రసాంద్రకరుణాకటాక్షులబ్ధ సిద్ధపార
స్వతవిశేషనిర్గళనాగైవిభవా శేషసరససాహిత్యకళాభోజ సత్య
సంభూషితముఖాంభోజ సకలసామ్రాజ్యధౌరేయ నిరతావారి
తాన్నసత్రసంతోషిత ప్రతిదివసపంచాశత్సహస్రభూసుర బహు
వారావర్తిత మహాదానవైభవానర్తిత భాసుర నిజనామాంకి
తాకళంక వస్తుసమగ్ర బహుళాగ్రహారభూషిత చోళధరామం
డల నిఖిలభోగనిర్జితాఖండలసాధిత సముద్రాంతరద్వీపపరస్ప
సాలసంస్తుత ప్రతాప నేపాళభూపాలస్థాపనాచార్య కిష్టాటరా
జపూజనియ ధౌరంధర్య రామసేతుశ్రీరంగవిజయరాఘవపుర
కుంభకోణాది దివ్యస్థలప్రతిష్ఠాపితరామభద్ర సర్వజనసంభావిత
గాంభీర్యముద్రావినిర్జితసముద్రసదాశ్రితభరణదీక్షాదక్షదక్షిణ
సింహాసనాధ్యక్ష రాజాధిరాజసన్నతాసాధారణ శౌర్యదిగంత
ప్రసిద్ధతరౌదార్యసుజ్ఞానజనక సతతసంసేవితజనక పోషితవిద్యత్క
వియూధ భువనశోభితగుణసనాథ బలవత్పరిగృహీత సామంత
మహీకాంత విమోచనశ్లాఘునీయశాహుబల మూర్తిమాంబా
గర్భశుక్తిముక్తాఫల చినచెవ్వయూచ్యతన్మసాలపుత్ర సజ్జనస్తోత్ర
పాత్ర రూపరేఖావిజిత గుసుమసాయక శ్రీరఘునాథనాయక
ప్రణీతంబైన వాల్మీకిచరిత్రం బను మహా ప్రబంధంబు నందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.
వాల్మీకి చరిత్రము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

కాంతాకుచభద్ర
శ్రీకాంతభుజాంతరాళ శీతలకరుణా
లోకస్థావితనత యత
సీకుసుమసమానధామ శ్రీగఘ్నరామా !

- వ. అవధరింపు మప్పుర్వతుం డమ్మునుల కిట్టినియె నవ్విధి ను
నమ్మునీంద్రు లానందంబున.
- క. దక్షిణదిగ్భాగమునఁ బ్ర
దక్షిణగతి నరిగి యరిగి దర్భశయనమున్
వీక్షించి సేతుమూలా
ధ్యక్షున్ శ్రీరాముఁ గొలిచి తద్దయు వేష్కన్.
- సీ. చక్రతీర్థంబున స్నానంబు గావించి
భేతాళవారిధి స్నాతులగుచుఁ
బాపవినాశినీ ప్లావనం బొనరించి
సీతాసరస్సునఁ జెలఁగియాడ

మంగళతీర్థసంపర్క మానందించి
 యమృతవాటికను దేహములు వొలచి
 లక్ష్మణతీర్థఫలమున నలరుచు
 రామ తీర్థంబు పూరములఁ గ్రుంకి

శంఖచక్రజటాతీర్థ జలములందుఁ
 దాసములు చేసి గంధమాదనసుగంధ
 మందరసుగంధవనమందమందగంధ
 వాహముల దేహముల శ్రమనాల్చిమోల.

గీ. నెండి యును నారలు హనుమత్కుండమానను
 బ్రహ్మకుండంబునను దీర్థరాజునైన
 కోటితీర్థంబునను ధనుష్కోటిచుందుఁ
 గ్రుంకులిడి రానులింగంబుఁ గొలిచినిలిచి.

మహాప్రథర.

నని మాసుల్ కాంచిరంతకొ, సరభసవిసరత్సాంప్రపీచీచీ
 జనితో ద్వాధాంధ కాగస్థిత దశదిశాచక్రద్యోతివిద్యో
 తనన్యత్పాణిఃసర్వూన్ తైరళితరద్యగంతప్రభా.....

క.

... లా

కాంచిప్రాణీనఘటా

చంచల్లతనములు సారెసారెకుఁ గనుచుకొ.

క. ఆలంకాపాథో మ

ధ్యాంకారప్రకారదాకారమునం

గ్రాలు నల రామసేతువు

నాలోకించుచు మునీంద్రు లతిహర్ష మునన్.

చ. పరిసరవిద్రుమద్రుమవిభాపటలంబుఁ దంబు స్థలిపం

బారిఁబారిఁగప్పునొప్పె రఘుపుంగవు సేతువుచూచుచు మో మునీ

శ్వరకులచంద్ర! యీ జలధి శైవలినీతి యిచ్చ గంభీర

సరిపెణ మేన నీటుగన జందెపువాటుగ పై చునో మునన్.

క. బిట్టురువడి నూతేనుఁగు

లిట్టలముగఁ బోరవరుణుఁ డెప్పుడు నడుమం

గట్టించిన తెట్టన నీ

కట్ట సెలంగెడును పారికాంక్షీప్రవరా !

క. వారిధిరంగస్థలమున

జేరి తరంగమ్ములనెడు జెట్టులు పైపైఁ

బోరంగ నడుమ బలుపిరి

సారించిన సరణి సేతుసరణి చెలంగెన్.

క. ధరణీతరుణీమణికం

బరమగు నీయంబురాశి మధ్యంబున న

బ్బురపునెరిక యన సేతువు

గర మలరెడు వివిధతరునికరదంతరమై.

క. ఆలోకించితి సేతువు

నాలోకాలోకమహిధరా కోంచలమా

పౌలస్త్యజయస్తంభము

ప్రణాలి జలధిఁ దేలియాడు వగఁ గనుపట్టున్.

గీ. భోగికులపతిసంతతి భూమివలయ

వహనిజాతపరిశ్రాంతి వదల నుదధి

పైకిఁ దేలుచుఁ దనసంధిభారమెడల

నిగడెనో యన సేతువు దగె నగేంద్ర !

ఉ. ఈవనరాశి మీఁదట శయించిన మాధవు శౌరవించి యిం

పావహిలన్ మహిమహిత చూడటఁజూచినహస్తమోయనం

గా విలసిల్లెడున్ గలితకంకణనాదము లించ రాఘవ

జ్ఞానరుసేతు వెంతయునుగౌతుకమిచ్చుముసింద్రచంద్రమా !

క. అనియిటులు వివిధగతులను

వనినిధిఘనసేతుమహిమ వర్ణించుచు న

మ్మును లచటఁ గదలి బహుపు

ణ్యనదులు వనములును గాన నరయుచునుండన్.

మ. కననయ్యెం బురరత్న మొక్కటి, వియద్గంగాతరంగానుషం

గన దన్మందరగంధవాహవిధుతాంగశ్రాంతి నృత్యద్వధూ

జనమంజుర్యుగాంఝుణస్వనితచంచచ్చద్రశాలావిలా

సనవేందూపలసాధయూధరుచి సంఘన్నాగ్రదిగ్భాగమై.

క. అదిగని మధురానగరం

బిదిగోఁ దడవులకుఁ గంటి మీకృతమాలా
నదిఁగ్రుంకి సోమసుందరుఁ
బదరక సేవిపవలయుఁ బదపదఁ డనుచున్.

గీ. అరిగివారలు హేనుపుష్కణిచెంతఁ

గాంతతరమైన నీ పవనాంతరిమునఁ
దనరు కర్పూరసుందరుఁ దరుణ శీత
కిరణశేఖరుఁ గని, నమస్కృతులు సేసి.

గీ. పంచశరభంగ కర్పూరపాండురాంగ,

మేరుకోదండ ధృతరమామిత్రకాండ
నాగవరహరకలధౌతనగవిహార,
నీకు మ్రొక్కెద మభవ యనింద్యవిభవ !

వ. అని సన్నుతించి వెండియుం జతుష్టస్థిలీలానినోది యగు
హాలాస్యనాథుని మహిమ భావించి.

సీ. మానులకందఁగరాని మోక్షంబు పక్షికి

దయచేసె నెవ్వోడు నయమెలగ్గు
వివిధార్థములుగ ద్రావిడసూత్రములు సల
క్షణముగా నెవ్వోడు సంగ్రహించె
జంబుకంబుల దురంగంబులుగాఁ జేసి

యమ్మె నెవ్వోడు పాండ్వాధిపతికి

శ్రుతినిందకులఁ దామసుల శూలవిఘ్నలఁ

గావించె నెన్నాఁడు ఘనత మెఱయఁ

దట్టఁదలఁబెట్టి పట్టెఁడు పిట్టానంగు

ముసలియావ్వికు నై మన్ను మోచె నెవ్వఁ

డ్డల్లిలింగస్వరూపున కఖిలపతికి

సోమసుందరునకు నీశు షోడుఁగలరె.

వ. అని నిర్ణయించుచు సవ్వలం జనిచని.

శా. అంతఁగాంచిరి వాఁచూడ్కికనవద్యప్రోద్యమద్యానముల్

వింతిత్నేయుచు నుండఁగా నుభయ కా నేర్యంతరీపాంతరా

క్రాంతాశాంతనిచిత్రోగోపురఘనప్రాకారసౌధానభీ

ప్రాంతిప్రాంతమణిపభోజ్జ్వలనభోరంగంబు శ్రీరంగమున్.

క. కనుఁగొని కావేరీజల

మునఁ గుంకుచు వేదశృంగమును బ్రణవమయం

బును నగు రంగవిమాన

మ్మనకు సమస్కృతులు సేసి మునికులచంద్రుల్.

సీ. మంచితెఱ్ఱెఱ్ఱెరదూది సంచిన గోదమ

వన్నె పానుపుమీఁద నున్నవాని

వలచేదలాడగా నిలిపి వామకరంబుఁ

జిలుతోడపైఁజూచి మెఱయువాని

దృక్కోగముఁ ఘృణామృతము మీఁతెఱులీల

నలనవ్యచెక్కుల దొలఁకువానిఁ

దనపాదపద్మముల్ దప్పక సేవించు
 నలవిభీషణుఁజూచి యలరువాని
 సరస వాయక జయజయశబ్దములను
 మించుపంచాయుధములను నించువాని
 రంగతరళితమణిభూషణాంగవిభుని
 రంగవిభుఁగాంచి చిత్త ముప్పొంగుచుండు.

క. దండము లిడి నిలిచి సము
 ద్దండఘనశ్యాము రంగధాముం* బాశో
 ద్దండజనకు నానాజగ
 దండధురంధరు నుతించి రంచితఫణితో.

శా. కావేరీహృదయాభిరామపులినాకల్పాహితల్పంబునన్
 శ్రీవామాక్షియు నీవు లోకములు రక్షింపంగనున్నాఁడనీ
 యోవిశ్వంభర యోకృపాజలనిధీ యోరంగ గోహించితా
 శ్రీవత్సస్తుతవత్స వత్సలత రంజిల్లకా మముం బ్రోవవే.

వ. అనిమతీయు మునిపుంగవు లాభుజంగశయానుం గని యంతగం
 గంబుల భక్తి యుప్పొంగుచుండ.

* పాశోద్దండండుడు=బ్రహ్మ. బ్రహ్మకుఁ బాశముఁ బెప్పినందున, “కరులఁబా
 పాశంబు గాలాపుండ్రాడుగాఁ గాలాగ్రదండంబు నడయుఁగాఁగ.”
 కుమార. ఆశ్వా ౧౦-౧౧౨ వ పద్యము. మతీయు “వదనవక్త్రమ్మ మి
 ల్లద, రక్షోగుణమిల్లద పద్మపీతమి । ల్లద, కలహాసమిల్లద, కమండలుమిల్లద,
 పాశరజ్జువి ల్లద.” జగ న్నాథవిజయము. ఆ ౧౬౧.

చ. తలగఁడ బాముఁజేర్చుకొనిదయ్యము నెయ్యము నమ్మియేటిలో
నెలవుగ నిల్లుగట్టుకొని నీవిటులుండఁగ నోగ్గుటెట్లు మా
వలనగు మానసాబ్జముల నాసము సేయు; కొఱంతలేదు నీ
యలమట దీతైశుక్ వినువిహంగమ హాహనరంగమోహనా.

క. అన వారి ముగ్ధభక్తికి
ననయంబుచు నలరి రంగహరి నవ్వుచు మీ
మనసులలోనన యున్నాఁ
డను జనుఁ డని పలుక నజ్ఞతాధరవరులున్.

సీ. పంకజబంధునింబస్థాయి త్రైలోక్య
మంగళదాయి శ్రీరంగశాయి
సకలజనానందసంధాయి గరుడతు
రంగమయాయి శ్రీరంగశాయి
సహ్యాకన్యాతటాంచలకులాయి ప్రపంచ
రక్షణోపాయి శ్రీరంగశాయి
యఖిలదైవతసంపదతిశాయి యగణిత
బ్రహ్మాండకాయి శ్రీరంగశాయి

గీ. నిఖిలజగదింద్రజాలంబు నెఱపుమానా
యచ్చులకు నెల్ల మొదలనచ్చెనవ్రావాయి
కొలుచువారలపాలిటి తలఁపురాయి
రావణానుజదాయి శ్రీరంగశాయి.

గీ. రంగనిలయోపవాసంబు రంగనాథ
చరణపంకేరుహద్వంద్వసంభజనముఁ
జంద్రపుష్కరిణీస్నానసంగితియును
గలిగె మనలకు భాగ్యంబుకతననేఁడు.

వ. అని పొగడుచు నవ్వలం గడచియుండు.

సీ. ఏవీటనిరవొందు నిందుశేఖరుఁ డెప్పు
బృహదీశ్వరుం డరుపెంపుఁ గాంచి
యేవట్టనమునకు నేలికయకా నృసిం
హస్వామి జనకామితార్థభూమి
యేప్రోలికెలన నెడ్డెలరారు నీలమే
ఘశ్యాముఁ డిందిరాకాముకుండు
నేనగరమున నిర్వృత్తుకదయఁద్రబోదు
నతక్ష్పవల్లి యానందవల్లి

గీ. యెచట విలసిల్లుఁదగ నుందరేశ్వరుండు
ప్రాంతకాంత కవేరకన్యాంబుధన్య
వివిధసస్యప్రశస్యయై వెలయుచుండు
నట్టి తంజాపురంబున కరిగివేడ్కు.

ఉ. అందిలి సాధయాధములయందము నచ్చటికేళికావనీ
బృందముచంద మాకెలన బింకపుఁజూపులకోపులింగుఁగా
నిందుమాఖుల్ నటించువగ లెల్లఁగనుంగొనిపొంగి నుండుఁ
రందరపట్టణంబె యిదిరా మదిరాజులె నంచు నెంచుచున్.

ను చని రమ్మానులు సంతఁగొంతదవులన్ సాంద్రద్రుమాక్షిర్ణకా
సముల్ కోన్నిటి దాటి, ప్రాద్విశరమానాథప్రభారమ్యహ
ర్ష్యనికాయంబులఁ జూడఁజూడఁగుతుకంబాదక్షిణద్వారకం
దిసగన్ నిల్చిన మన్ననారుపసుధాధారు నిర్మింతుచున్.

క. సేపించి తదాకృతి మది
భానించి కరాజ్యుగళిఫాలస్థలికిన్
రాపించి మిగుల సన్నుతి
గాపించి ముద్రశ్రుపూరకలిత నయచులై.

సీ. పసిబిడ్డమైయుండి బండిరాకాసి కీ
లెడలఁదన్నినయాతఁ డితఁడకాఁడె
కాళిచుభోగరంగస్థలంబునయంచు
స్మృత్తమాడినయాతఁ డితఁడకాఁడె
గొల్లఁగుల్లాడ మక్కువలెల్లఁ గొల్లాడి
గోనుగాననునాతఁ డితఁడకాఁడె
గోధసంబులకెల్ల గొడుగుగా గిరిప్రేల
నెత్తిపట్టినయాతఁ డితఁడకాఁడె

గీ. యిచట సంపంగి మొగ్గతాయెతులసిగయుఁ
జేతబెత్తంబు మొలను బసిండిపిడియ
మును సమర రాజవేషముఁ బూనియున్న
వాఁడితనిమాయఁ దెలియంగవశమెయెందు.

గీ. అనుచు నారాజగోపాలు నభినుతించి

మించి కమలాపురంబును గాంచి యదట

భోగరాగంబులను జాలఁబొలుపుమీఱు

త్యాగరాజుల సేవించి హర్ష మెసఁగ.

చ. అనఘరతుల్మునీంద్రులును నావల నావలమానశీతసా

వనపవమానముల్ శ్రమజవారిహరింపఁగ వేరఁజూరెడి

ఘనవివిధాగ్రహారములు కౌతుకముం బడఁచుచుండఁగా

గని రటఁ గుంభకోణము ధగద్ధగి తేంచుమణిప్రభాసమున.

వ. కనుంగొని యచ్చట.

సీ. చక్రపాణికి నమస్కారంబు గావించి

శార్ఙ్గపాణికిఁ గరాంజలి ఘటించి

కుంభేశ్వరునకు మ్రొక్కులు గూర్చి యలసోమ

నాథుల కభివందనములు సేసి

నాగనాథునకుఁ బ్రణామంబు సవరించి

విశ్వనాథునకును వినతిసలిపి

అవిముక్తశివునకు సాష్టాంగదండంబు

లాచరించి మఱియు నచటఁగలుగు

గీ. దేవతాతతి కెల్లను భావశుద్ధి

చెలఁగుచుండ నమోవాక మలవరించి

యద్రుసభఁ జూచుకుతుక మద్రభ్రలీల

నలర నమ్మానిపుంగవులవల దాఁటి.

- క. శ్రీముష్ణముఁ గాంచి తప
శ్రీమించఁగ నిత్యపుష్కరిణిఁ గ్రుంకి దయా
భూమిన్ శ్వేతవరాహ
స్వామిన్ సేవించి యవలఁ జనిచని యంతక.
- ఉ. సాంజలియై పతంజలిమహాముని గంజలిచూడఁగా చెసల్
మంజుల పాదనూపుగర్భుశంకర్మశంభవస్థానిమ్రోయుచుండఁగాఁ
గంజడ లాకసంబడరఁ గేవలతాండవనూడఁ జత్తభూ
భంజనుఁ డందు వేడ్కనలభర్మసభం గని విస్మితాత్మలై.
- గీ. ఇంగుళేఖరు సేవించి యెందమాకు
భేద మెక్కడి దంచుఁ గాన్పించులీల
సండుభువభోగవిభవంబు లంచుచుండఁ
దిల్లగోవిందరాజులఁ దేటభక్తి.
- వ. కొలిచి మఱియు నాభద్రసభాపతి విభవంబులు పరీక్షించి.
- సి. నాసలికన్ బెనుమంట మసలునో పైక న
నిడుద కెంజడగుంపు గడలుకొనఁగ
నిలమాఁదూపాదము వలగొన్న నూపురం
బొండొండశబ్దంబు లుగ్గడింప
భక్తులఁ బిలిచి సంపదలిత్తు ననుభంగి
ధమధమధ్వనితోడి ధక్క మొరయ
మాళిచందురుఁడు డాకాలియందియఁదోచి
నిర్ద్వంద్వభావంబు నెరయఁజేయ

- గీ. హత్తి మై యొప్పు గెంటెంబు గుత్తముగను
గదిసి రింగులువాఱంగఁ గట్టి యసుర
మట్టి నాట్యంబుసలుపు నుమాధవుండు
మాకువిభవంబు లొసఁగుచు మనుచుఁగాత.
- చ. అని సన్నుతించుచు నిలింపజాలికా కేళికాభవనాయమాన
మాణిక్యఖచిత చకచకిత సాధయూధప్రభాండంబరంబగుచి
దంబరంబుఁ గడచి యంత.
- క. అరుణాచలవిభుఁ గరుణా
వరుణాలముఁ గాంచి కాంచివరదునిఁ దేజ
స్ఫురణాగుణమణినానా
భరణాంచితు నేకచూతపతిఁ గనుగొనుచున్.
- చ. చనిచని కాంచి రంత హరిచందనభూరుహచారువాటికా
వని వనితాసహాయ సురవైణికతల్లజ పాణివల్లకీ
ఘననినదానుకారి మణికందరజాలముఁ బంచవర్ణ కాం
చనకలవింకచక్రవిలసద్ధ్వనిశీలము శేషశైలమున్.
- వ. కనుంగొనియవ్వేంకటమహీధరంబుసవిశంకటమణిశబ్దంబులం
దముకుమ్రోసినగతి దుముకు నాకాశగంఠాతరంగిణి సంగం
బులు దొలంచి, యభంగభంగతాండవంబులం బెరియు,
పాండవతీర్థంబునం దానంబులుగావించి, తటమహోరుహాశీదం
బక ప్రసవడంబరంబులం గదంబించు తుంబురుతీర్థంబునం
గ్రుంకులిడి, మఱియు నెఘాపనోదసమర్థంబు లగు సనక

తీర్థంబులానుచు వచ్చి వచ్చి, మజ్జనపరమజ్జన పుష్కలా
యుష్కలావిష్టాణియుఁ బాపిజనపాపకళంకదుష్క్రియాపం
కజనరణియునగు స్వామిపుష్కరిణిఁ దీర్థంబులాడి,

గీ. కువలయంబున నిదియవై కుంతమనుచుఁ
గరముఁ జూపుచు భక్తివి గరముప్రసాద
స్వామిపుష్కరిణీ తీరభూమి నలగు
వేంకటాచలనాథు సేవించి నిలిచి.

సీ మణికిరీటంబు సంపద లేమి యనవచ్చు
నమ్మ ముక్తియపునామస్తుపెంబు
మందహాసంబుల యందంబు 'హైసరే
సరిలేగు మెడకంటసరికి నెండు
నుదరబంధము నొప్పునోహోహోయెచ్చుల
మెచ్చునో బంగారు పచ్చడంబు
కటిఁ బసిండి కలూరి కాంతి యెంతటివింశ
మంజీరముల మంజుమంబు మేలు
ఉచితశృంగార మితనికి నొప్పుజూడుఁ
డిట్టి చక్కనితండ్రి యెందేని గలఁజె
వలతు రీ వేంకటాచలవల్లభునకు
యోగిపురుషులు మదియందయునిచి చాల.

వ. ఇక్కరణి నక్కంజాక్షుని చక్కఁదనంబునకుమిక్కిలి చొక్కి
మఱియును.

లయగ్రాహి.

పంకజకరాకుచ విశంకటతటీరచిశ్
కుంకుమపటీరరుచి సంకలితవక్షో
లంకరణకౌస్తుభశశాంకరవిలోచన శ్రీ
యంకరగుణప్రకర కింకరదమర్యా
శంకర నుతానతశివంకర సురాహిత భ
యంకర శరాగతకళంక భువనక్షే
మంకర మునీంద్రగణ సంకథితావన ని
రంకుశమహామహిమ వేంకటగిరీశా !

క. సంకటము లెల్లఁ దొలఁగె వి
శంకట భవదీయవితతసతతఘనఘృణా
సంకటము గలుగమాకున్
వేంకటగిరినిలయ ! కాంతివిజిత కువలయా !

గీ. అనుచు నవ్వేంకటాద్రీశు నభినవించి
మించి యవ్వలఁ జని మునుల్ గాంచిరంత
నంచితానందతీర్థసమర్థన సుమ
హాబలంబగునట్టి యహోబలంబు.

క. కాంచి మునిచంద్రు లచ్చటఁ
జెంచుల దొరయనఁ జెలంగి చెంచెతలకటా
క్షౌంచలముల మరగిన నర
పంచానను భక్తవరదు భజించి తగన్.

సీ. హరి యుక్కడను సామిహరియై హిరణ్యక
శివుఁ జీరె ఖరనఖశిఖరములను
బక్షిండుఁ డిటమనస్సాక్షికంబుఁగ దపం
బానరించి విష్ణువాహనతఁ జెందె
గంగ నిర్జరులు డిగ్గంగఁజేయఁగ నిందు
భవనాశినీధునీప్రథ వహించె
నబ్జాక్షుఁ డిచ్చటఁ గుబ్జామ్రభూజమై
యమృతఫలములు దీనాళికిచ్చె

ననుచు నచ్చటి మహిమంబు నభినుతించు
కొనుచు నక్కొండఁగల తీర్థకుండలములను
దానములు చేసి మీఁది నెత్తంబువెంట
నరిగి, యవ్వల నమ్ముచుల్ హర్ష మెసఁగ.

సీ. రవణిల్లు నెచటఁగావ్హజ్యోతి విద్యోతి
తారణ్యనివహమై యహరహంబు
నొసరు నెచ్చట ద్రుణజ్యోతి ఖద్యోతిత
కీటమై ఘనగుళిగేహములను
గ్రాలు నెచ్చటఁ వాలుకాజ్యోతి సద్యోతి
మోహితశబరసమూహమగుచు
నుండు నెచ్చట శిలాశ్యోతి యుద్యోతిత
శృంగంబులను రత్నభంగి నెఱుడు

నలరు నెచట బరంజ్యోతి యతినిశుద్ధ
 తరణి 'మణిశబ్దబిలధగద్దగితభాగ
 యోగసన్నద్ధ బహుసిద్ధ యోగిమతుల
 నట్టి శ్రీపర్వతమునకు నరిగి రంత.

క. గంగాది తీర్థజలముల

నంగంబులఁ దొలఁచి మల్లికార్జునునకు నా
 రంగగిరిమల్లికార్జున
 రంగ త్కృసుమములఁ బూజ రచియించి తగన్.

మ. కనిరంతక భ్రమరాంబికక హరిమణీకాదంబకాదగిని
 జనిశోభానికురుంబ నంబరచరీచంచత్క రాంభోజ భా
 జనవాలవ్యజనానిలాంకుర చలాంచత్కుంతలం గాంతలం
 ఘనజంఘాలమృగేంద్రవాహన నహిగైవేయ శాత్రోదఃక.

క. కనుఁగొని సాంబశివస్తవ

మన నమ్మకుటావబద్ధముగ్ధసుధాంశుక
 వినుతించిన నాత్రిభువన
 జనకుండును నద్భుతంబు సంఘటిలంగన్.

సీ. చుక్కల దొరయొకించుక నిక్క శిరసునఁ

బఁనూఱు చెంగులపాగఁ జాట్టి
 తటచు వెన్నెలలీను దళుకునెమ్మొమువైఁ
 దొలుపల్కులీనెడు తొడవుపెట్టి

మృద్దులజింక ముమ్మొన పోటుముట్టును
 సరవిత్తో రెండునాస్తములఁ బట్టి
 పెళపెళమను చెఱంగులరంగు లడరెడు
 మూఁడువన్నెలవట్టు మొలను గట్టి

కేళ్లుఱుకు ముత్తియఁపుజాయ గిబ్బనెక్కి
 చాగుశరహారశృంగారహారి యగుచు
 ధారుణీధరరాజనందనయుఁ దాను
 నమ్మనీంద్రులమ్రొలఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.

గీ. ఇట్లు సాక్షాత్కరించి యా ఋషులఁగాంచి
 దాంతిఘనులార ! మీను వరాంతికనుతి
 మెచ్చివచ్చితి నిచ్చలు నిచ్చ హెచ్చు
 కోర్కులెల్లను మీకుఁ జేకూరుఁ గాక !

గీ. ఇదియికా దెన్న నిచ్చటనెందు నెవరు
 నెంతమాత్రము నుతియింతు రంతలోన
 నేను వారి కభీష్టంబు లిత్తు వేగ
 హానివరులార యీగిరిమహిమవలన.

వ. అని పలికి భుజంగకంఠణుం డాలింగమధ్యంబునం బ్రవేశించె;
 నంత నక్కంచనాచలచాపస్వరూపావలోకంబున నానం
 దంబు నొందుచున్న యమ్మునిచంద్రులుం గుటజప్రసూన
 వాసితంబు లగు నుటజప్రఘాణంబుల నేణీషింభంబులుసంభ్ర

మంబున నక్కడక్కడ జాతి పరికొను కాను ధేనుగవ్యధా
 రాసారంబులు చవిఁగొని త్రుళ్ళగింతలిడ నానినెఁబడి బరు
 వ్రలిడు మునిబాలికల కేళికలు విలోకించి, తదంగణంబుల
 మునిగణంబుల పవిత్రధవిత్రంబుల హోమధూమంబులనతి
 శ్యామాభిరామంబు లగు దరుస్తోమంబు లంబుడకదంబంబు
 లని మనంబులం బ్రేమయూర నాడు మయూరార్భకంబుల
 లోఁగొను నశ్మగర్భరశ్మిచ్చూచ్చూతంబులగు భూములం
 గనుంగొనియుం గవకపత్రస్థానంబులం గానన నీధుకానన
 లగు భిల్లపల్లవాధరులు భల్లంబులం ద్రెళ్ళసేసిన తమనిను
 వ్రలం జూచి సంజీవకరణిందిరుగఁ బ్రదికించి వానితోఁగూడి
 సంచరించు కాంచనగర్దుక్షీతంబులగు పక్షులనీక్షించియు,
 ద్రత్పాంతంబుల నతిశాంతంబులగు శశికాంశశిలాంశింబుల
 క్రేవలం గుంభకప్రభావంబున శిలాంతరబంధులుంబోలె
 నిశ్చలత్వంబు నెనసిఁ భస్మితభస్మితోద్ధూళితాంగులగు మహా
 యోగుల బాగులు దర్శించియుం దత్ప్రవతకసమహత్త్వంబు
 నకు నందంద డెందంబున నానందించుచు.

గీ వింధ్యభూధరమును బయల్ వెడలి యచట
 నఖిల లోకైకశర్మద యైనయట్టి
 నర్మదను గ్రుంకి మునిశరణ్యంబు లగుచుఁ
 బొడలెడు నరణ్యములుఁ బుణ్యనదులుఁగడచి.

సీ. ప్రతివీధిసంచర త్పార్వతీచరణాంబు
 జాతనూపురర్పుశంర్పుశరవంబు
 విశ్వనాథవిహార వృషభరాజాకుంత
 కంతఘంటా ఘణంఘణ నినదము
 పటహారవ దభంగ భాగీరథీభంగ
 సంఘఘుమంఘుమ స్వనభరంబు
 రక్షాధికార భైరవభుజస్తంభగం
 భీర ధక్కాఢంఢమారవంబు
 సరవి నెచ్చోటమోక్షంబుజాటు సిరుల
 కాపురంబగు నా కాసికాపురంబుఁ
 దఱిసి మణికర్ణికాచితీర్థముల నాడి,
 యభవుసేవించి యచ్చట నలరుచుండ.

క. ఆ కాశీశ్వరు తార్తీ
 మైక విలోచనముచందు నెసఁగెడు సెగలే
 పైకొనియె ననఁగ లోకం
 బాకులపడఁ దోచె గ్రీష్మ మతిభీష్మంబై.

క. పటపటఁబగిలెం గుంభిని
 తటతటఁబధికులమనంబు తల్లడపడియెన్
 జటచిట నెగసెన్ దవశిఖి
 కటకటగ్రీష్మం బాకింత కనఁబడునంతన్.

చ. బడి చనుదెంచుచాయ ధరఁ బాంథులతాపముతీర నక్కడ
 క్షణఁ దరుజాలమూలములఁగ్రమ్ముచునిల్వఁగదానిగుచ్చుకొ
 వడిఁ గరపాళి యొత్తి దినవల్లభుఁ డల్లన సాఁగి నాఁగ న
 య్యెడనతిదీర్ఘ భావమువహించెనహంబులసహోమహోగిని

గీ. అట్టివేసని బెడిదంపు వెట్లకతన
 నేల నందంద విరిసిన నెటియలందుఁ
 దరణిపాదంబు లెడనెడఁ దన్మల మెల్లఁ
 దివిచికొనిసోవ దివసంబు దీర్ఘచుయ్యె.

చ. ఘనతరకీచకోత్కరముఖంబులఁ దద్గతభోగిస్థూత్యుతుల్
 దనరఁగ నూఁచి యోషధికదంబకచూర్ణ ముఁగూర్చి కొండలం
 *గనకము సేసెఁ దత్సమయకైతవ సింధుఁడనంగ నెల్లెడం
 గనగన మించె నెంతయు నఖండదవాగ్నిశిఖాప్రకాండముల్

చ. ఖరకిరణోగ్రతాపమునఁ గ్రాఁగి రసాశలభూమి డాఁగి సా
 గరములు నింకెనో యచుచుఁగై కొనిచూడఁగవచ్చిపోవుచుం
 దిరుగు సవిన్య దంబుదతతిం దలపించఁగజేసె నయ్యెడన్
 ధరణిధరాగ్ర జాగ్ర దురుదావ ముఖోద్ధత కీలిఘామముల్.

* ఈధూమవేధిశబ్దవేధులకు:—

ధూమవేధిరసం పిప్ప్లవ తేన కస్త్రం ప్రణవయేత్ తతోజ్యోతిష్మహీ
 తైశి తప్తావర్తిం ప్రకల్పయేత్ । జ్వలితాం తాం తాప్రకైశి నూనయేత్
 త్రతాంగతే । తద్ధూమగంధమాత్రేణ సర్వంభవతి కాంచనం । శబ్దవేధీ రసో
 యోఽసౌ గులికాంతేన కారయేత్ । తత్సర్వంజాయితే స్వర్ణం శ్రుతే శబ్ద
 సంతకయః । పాషణవేధకోయోఽసౌ పర్వతానపితేనై, వేదయేన్నతప్తాని
 సర్వంభవతి కాంచనం, అని మంధానశ్చైరవుఁడు:—

ఉ. అ బృహవేసవిఁ ఘనగుహంతరసీమల రేవగర్భ మైఁ
బ్రబృడు నుబ్బ సుబ్బరంబాటలు దప్పి మొగంబులెండఁగా
బెబ్బులు లొక్కపెట్ట నతిభీకరభాంకృతు లాచరించె నా
గుబ్బుగఁగొండలెండవడఁగ్రొంతుచుఁగూతలు వెట్టెనోయనక

క. నుడిగాలి ధూళిఁజుట్టుచు
వడిగా నందంద తిరిగె వలయంబగుచుక
బుడమియను బరణి తెఱ తిరిఁ
గెడుకరణిం జాలె నట్టి శ్రీష్ణమనందన్.

గీ. ఊష్ణలత మించనెంతయైఁ శ్రీష్ణశాలి
చండమార్తాండకిరణంపుశాటి మీట
నెండమావులు గదలె నుద్దండ గతుల
మృగకులంబులు గని తృష్ణఁ దగులుకొనఁగ.

క. బడిఁ బటమ నెండమావుల
నడుమ నపుడ కాలి లోఁ గనంబను నుద్య
ద్బడఁబాగ్నికీలముల గతి
గడుమించెక ధాతుపుష్పికానివహంబుల్.

గీ. పడగ సురటుల నప్పబప్పటికిఁ గొంత
పూతృతులపేరి గాడ్పులు పొడముచుండ
బ్రదుకుఁ గనె గాక భోగు లప్పగిదిఁ గాక
యుండెనే నట్టి వెట్టచే నుడికిపడవె?

క. ఆతటి సలిలం బెందును

బాతాళము ద్రవ్యగానఁబడకుండు గళి

భీతిల్లు యోగిజనులకు

శీతలకుంభకము గలుగ జీవన మొదవెన్.

సీ. కమ్మవీడెంపు లేగారంబు గలమోవి

కండచక్కెరపానకంబు లిచ్చి

చలువతావులు గుల్కు కలికిలేబల్కుఁగ

ప్రపంపుఁ బల్కులను గర్జములఁ జొనిపి

జీనిపన్నీరు నించిన యట్టి కుచకుంభ

యుగళంబు నక్కున నొత్తిమొత్తి

పాటల సుమసారభంబులు వెదజల్లు

సాగసుఁబయ్యెదకొంగు సురటివిసరి

రమణు లెంతయుఁ దమతమ రమణులకును

దాపములుపాపి రొకకొంత తపనుఁడవుడు

తనదుపండ్రెండుమూర్తుల నెనసినట్లు

కొండ లవియంగ గందంపు టెండగాయ.

క. ఇటు లన్వేసవి యెల్లెడఁ

జొటచొట నిప్పుకలు కలుగుచో నక్కాశి

పుటభేదనంబు వెలువడి

యటుచనుచు ముసీంద్రు లవల నవలదొగతులన్.

మ. తమసానిమ్మగ దాటి తజ్జల సముద్యద్బలశైవాల జా
త మసారన్యతి తీరభూరుహవిభాధట్టంబుతోఁగూడి సం
తమసానీకముఁ బోలె నలైసలు నిండంజూచి యోహోమహా
తమసానీరము నిండెఁ జెల్లదని చింతం జాల బల్కింపుచున్.

సీ. నలువంకలకు డిగ్గి పలువంకలకుఁ జాటు
కొండవంకలు కెలంకులను నిండ
నొండొంపఁ దీ డించు నుండలఁ జండల
బానిగొన్న పేరీతపాదలఁ దాదలఁ
జదలంటఁ బెరిగినఁ జాలలోయలచాయ
జాళె యల్లిన లీల నందు వెడల
నాఁగినకో

వలయంబుఁగొనలోనఁగలయబలసి
వెదురు ములుబూర్గు ములురేఁగు వెలగవేము
గలివెయుఁ జెలంగ దిగ్గజకర్ణములను
జెవుడుకొన ఝల్లికాధ్వని జేండ మనఁగ
జీమదూఱని యొక వనసీమఁ గాంచి.

ఆ. మాను లచట వారిమార్గంబు గానక
వెదకివెదకి యల్ల విషినభూమి
పాపటయును బోలెఁ జూపట్టు నొకతప్పు
ద్రోవ వెంటనంటి బోవు చవల.

ప్రసంగం.

కనిరామాసింద్ర చంద్రుల్ ఘనరసవదనృకృపరణామంచుపంచా
సనకోపాటోపచంచన్నఖరకులిత భిన్నత్రుటత్తుభిరాజుని
భనివేళోన్ముక్త ముక్తాఫల సరవిసరోద్భాసి భిల్లిమహల్లి
ధనురాస్ఫాలస్ఫురన్నిధ్వనిజనితమ్మగీధావసంబున్ వసంబున్.

క. కనుగొని యోహోహో ! యీ

వనమహిమము లేర్పికైన వర్ణింపఁగా

జనునే, యటంచు బలుకుచు

మునులందఱు నవ్వనాంతమున సంతంతన్.

సీ. తోరణంబులుగ వీధుల నారంగట్టిన

యుష్వగండలకు నొండొండ దిరుగు

పులుగుల తెక్కగాడ్పులఁ జాల నెగసెడు

పసరంపు బాలకంపు ముసురుకొనఁగ

బసివట్టి నలుగడఁ బఱచిన మెకముల

పచ్చితోళ్ళు బండ్లఁ గ్రుచ్చిపెఱుకు

బలుజాగిలంబుల భౌభౌ రవంబులఁ

గొంకి పంకములోన ఘుర్గురించి

పరువులిడు నూరపండుల ముఱికిగవులు

చేప తట్టలఁ గదురుతోఁ జెనసిచుట్టఁ

గూతవెట్టిన జనుల వాకొలుపఁజేయ

భయముగొల్పెడు నొకబోయపల్లె గాంచి.

క. చుట్టును బసరపుటెమ్మల

తెట్టలుచూచినను మదికి దిగులయ్యెడు హా

కట్టిడిదై వం బిచ్చటి

కెట్టు మనలఁ దెచ్చె దాఁటు పెట్లొకొ యనుచున్.

క. చండాలువాటికయు నిటు

లుండునె యారోత గన్న నొక్కటఁ బ్రేవుల్

గుండెలు నిలువక వాంతికి

నొండరిగెడు కర్మఫల మహా యిటు లుండెన్.

క. నెఱి చెదర కిరాతుల ముం

దటనై నం బోవవచ్చు దయమాలిన యి

క్కటకుఁగిరాతుల ముందట

వెఱవక చనఁ బోల దిచట వెఱ పెయ్యదియో.

గీ. అనుచుఁ గరములు మొగముల కడ్డమిడుచుఁ

గోసినటువలె మనసున రోసిరోసి

ప్రవాసి యుమియుచు సుడియు దుర్గంధమునకు

నాసికలుమూసికొనుచు సన్యాసివరులు.

చ. మిడిమిడియెండ కొట్టునను మేనులు పెట్లుచునుండ నేలపై

నడుగుల దమ్ముకుమ్మవలె నంటుకొనక వడిఘర్తతోయముల్

జడిగొనఁ గా జటల్ గడవసంబులు మోవఁగ లేకపోవ న

య్యెడనొకబోయదాయవలె నెక్కడనుండియొయ్యుతంబుగన్.

క. బడి నేగుదెంచి యులుమని

పిడుగుంబలె నిప్పు లురులు బెడిదపుఁజూపుల్
గడలను జడిగొనఁ గడువడిఁ
బొడమెడు తర్జనల నడవిపులుగులు బెగడన్.

చ. కటినటియించు నీలుబలుకాసెము నల్లనిమేరుఁ యిమ్మఁగీ
కటి ఘటియింపఁ జేత విలుఁ సైకొని మేఘపుఁబిల్లవోలె న
ట్టిటు శరపంజ్వు లడ్డముగ నేయుచు జాయుచు వచ్చినచ్చియు
జ్జటికులసార్వభౌములను సాగఁగ నీ కరికట్టి నిల్పుచున్.

క. నిలునిలువుఁడు మీచేశం

గలసామ్మల నెల్ల నిచ్చి కదలుఁడు నాతోఁ
జలవట్టిన మిము నందఱఁ
బలుచట్టులమీఁద నుతికి పారన్వైతున్.

గీ. అనిన సమ్మాచులడికిన నటు కిరాతు

బులుకుపులుకునఁ గనుఁగొని పలుకకున్న
బెడుసుఁజూపిన గాని యేయుడుగ గుడుసు,
బాఁపసపిసాచులకు భీతిదోఁప దనుచు

సీ. తొలుదొల్తఁ గుప్పె గోలలు గొన్ని పై నేసి

యవి నెట్టుపడిపోవ నాడు గఱచి

గన్నెరాకుములుకుల్ గొన్ని సూటిగఁ బన్ని

యవిపైకిఁ దేల నహంకరించి

యీరేడుచిలుకుల గోరులంటఁగఁ జెంది
 యవియు వష్టైనచో నదరిపదరి
 పారావతమ్ములు పదియైదు నిగిడించి
 యదియును దప్పిపో నాగ్రహించి

యిన్ని నాళ్ళకు నాచేత యేమిదప్పె
 నొర ! యీజడదారుల కంపతప్ప
 గలదు గాఁబోలు ననుచును గరకు చుటుకుఁ
 జూపు లదరంగ నటువాని చుట్టువారి.

సీ. జశలచుట్ట కుదిగ్ని మెడలపై మోచేత
 గుప్పగుప్పన సారె గుమికిగుమికి
 కక్షపాలలుచించి రక్షకేలను నుంచి
 జడియంగ మొగములఁ జల్లిచల్లి
 సలిలంబు గళగళ తలలధూఁదటఁ బోసి
 బుఱ్ఱకాయల నెత్తి పొడిచిపొడిచి
 కడవసంబుల రెమ్మి పెడమల్లగాఁజుట్టి
 కూనువోనడివీపుఁ గొట్టికొట్టి

యిట్లుబాధించి శోధించి యెందు నొక్క
 పచ్చవైకంబుగాన కప్పచ్చిబోయ
 నేటి తెరవాటు పసలేక దాటిపోయె
 ననుచు వెనవారి పిసమాని యవలి కేగి.

గీ. వింటికొప్పునఁ జేయాది విన్నఁబోయి
యుసుగుసురటంచుఁ గలఁగుచునున్నవాని
చంద మీక్షించి యప్పు డాశాంతమతులు
మునులు పలికిరి చేసాఁచి మనికితమున.

గీ. తావసుల మమ్ముఁ బసులచందమునఁ గొట్టె
జేతు లెట్లాడె నిదియేమి చేటు నీకుఁ
బాతకుడుఁగాఁగ నెన్నాళ్లు బ్రతికె దీవు
రాతఁ జేసిరె యోరి ! కిరాత నిన్ను.

క. ఇటమునుపు నీవుచేసిన
పటుసాహసములకు నెల్ల ఫలమగు నోయీ !
జటివరుల నిటులఁ గొట్టితి
కటకట ! యిక్కనై న దురితగతి మానవుగా.

క. ప్రాయము జలకల్లోల
ప్రాయము కాయంబు నస్థిరం బిందులకై
రోయక దురితమె తపమని
పాయక చేసెదవు నిందపరఁగఁ బులిందా.

వ. అనిన నాబుభకుం డతిశుద్ధస్వభావుల నల్లాపయోగంబున
నుల్లంబునం గొంత శాంతి పల్లవింప వారల కిట్లనియె.

గీ. బేలదపసులార యాలిబిడ్డలకుఁగా
గాఁకనావటించ గాన విడిసి

విల్లు నంపకోల లెల్లను గై కొని
యున్న నాకుఁ బాప మొదపు లెట్లు ?

వ. అనిన నత్తాపసాగ్రణు లెట్టై న వీని ననుగ్రహింపవలయు నని
మఱియు నిట్లనిరి.

క. ఓరోరి నీవుచేసిన
గోరపుఁ బాపములు నీవుఁగొడుకులు నాలుం
జేరఁ బడి పంచుకొందురొ
వారికి బనిలేక నీక వచ్చునొ చెపుమా.

క. అన విని వారి ముఖాలో
కనమున జ్ఞానంబు పొడమఁగా శబరుం డో
మునులార ! యిత్రైటం గా
లిని బిడ్డల గొబ్బునం దెలిసి యేవత్తుక.

క. అదె వల్లె దవ్వు లేదిటు
కదలకుఁ జేవచ్చుదనుకఁ గాదని యవలం
గదలిన నాలాగు నెఱుం
గుదురే కదయంచుఁ బలికి గొబ్బున జనియెక.

మ. చనిమార్గంబున నేణవర్గముల నేఁచం బోక లక్షించి ప
క్షినికాయంబులఁ గొట్టఁగోరకమదిం జంతాభరం బెంతయుం
ఘనమై యెక్కఁగఁ బక్కణంబునకు వేగంబోయియేచక్కిఁ జ
క్కనితాటిటికి నేఁగి వ్రేకమగుకాఁక వెచ్చగా నూర్పుచుక.

క. విలునమ్ములు నటువై చుచు

నలసత నొక జంకఱోలునందునఁ గూర్పుం

డిలవ్రాయుచుఁ దనపాపము

దలపోయుతు నెమ్మనమునఁ దల్లడవడుమఱ్ఱ.

చ. కుదురుగ జంగసాఁచి చనుగుబ్బలు మీటుగఁ బాటుటఁగూఁబ

య్యెద పొదలంగ నెన్నుదు రొకింత చెమర్పఁగ మేచకాభి నే

ర్నుదొరలఁ బాడిచందనపురోలుననేనుఁగుఁగొన్నురోఁగటఱ్ఱ

బ్రదిలెమకొప్పుఱో నెనురుబియ్యముగుప్పనిజప్తి యాంగనఱ్ఱ.

క. రావే యనిపిలిచిన నది

వేవేగఱ్ఱ వదలు కొప్పు విప్పును జన్నుం

క్రేవల వలఁగొను కౌపుం

దావడముల యొప్పుఁ జొప్పొదవఁ జనుదెంచెఱ్ఱ.

వ. ఇట్లు చనుదెంచినయయ్యంగనం గనుంగొని యక్కిరాతుండు

క. ఓపడఁతి ! తానొనర్చిన

పాపంబులు దలఁప నీకుఁ బనిగలదో నా

కేపనియొ కాక చెటిసగ

మైపరఁగునొ నాకుఁ దాఁచ కంతయుఁ జెపుమా.

క. అనవిని యచ్చెలి నగుచు

న్విన నాయక ! తలఁప నాకు నీదగు పాపం

బునకుఁ బనిలేదు నీస్త్రో

పున నెంతయుఁ గుడిచి కట్టి పొసఁగుట కన్నఱ్ఱ.

చ. తన్మలగు వారిశ్చవ్యరికతంబున నీవెర వప్పుదీసి తె
త్తునొ కొని తెత్తునొ తెరుస్తదోచుచుఁ దెత్తునొజూదమాడితె
త్తునొ చనితెత్తునొ మదియుదోస మొపుణ్య మొనాకునేటికా
తవతవ నీస్థ దెచ్చినవి డాచక నంశఁగఁబాసి నిచ్చులుక.

క. అనవిని మనస్సు చివుకురు
మనఁ గొఱుకులఁ బిలిచి యట్ల యడిగిన వాగుం
జనని పలికినటు పల్కిన
విని యచ్చెరు వంది చాల వెకవెడ నగుచుక.

గీ. మోసపోయితి నిన్నాళ్ళు నానందగిలి
యూబిష్టలుఁ దానుఁ జుట్టా లనంగ
నెవ్వ రెవ్వారలే యూరికేసిత్తోవ
వీరి కేఁబాటువసులెల్ల వృధయమనుచు.

క. దోసమునకుఁ బనిలేదట
నాసామ్మలు వీరికిం దినం బని గలదే ?
రోసితి సంసారముఁ దెగ
గోసితి మొదలంట బంధుగుల తగులెల్లక.

వ. అని తలంచి యన్నిపాదుండు నన్యస్తనమస్తనంసారుండ
గుచు నానాసుకృతవాసనావిలసితంబగు ననూపజ్ఞానామృతా
పాదనంబున మోదంబు నొందుచుఁ బుత్రమిత్రకళత్రాది
సంగమంబు తొఱంగి, క్రమ్మట నమ్మునులపాలికింజని యం
దంద వందనంబులు గావించి యంజలిపుటఘటితనిటలతటుం

డగుచుఁ దచ్చరణ లేణుసంస్పర్శచంబునం బాటల్లు నాకన్పట
వంబున నోమనీందులారా ! సకలకలికగ్నిచందగు మీసం
దర్శనంబునం గృతార్థుండవైతి; నాజననంబు సఫలంబుయ్యె;
నాజవంజవభంజన స్వతంత్రింబగు నొక్కమంత్రింబు నాకు
ఁదేశింపుడనుచు సంతసంబునం బుకల్పునఁజేరినామంబులూ
చరించిన, నవ్యాచంయములు స్వనేచరుని సమీపింపఁజూచు
ర్యంబునకు నాశ్చర్యంబు నొంగుచు మున్ను వీడన్పితం
బులు సలేపెనో యాటవికుండయ్యు సక్కుగ్గింబు వాకిరిపం
దలంచె నెంతటి ధన్యుడని సంతసించి, సర్వవర్ణసాధారణ
బును క్షులమగత్రీఫలదగబును లోకాపారదోషగహితంబును
దేశకాలనియమానుషేతంబును సమ్యకామగంబును సుత్ర్యభి
రామంబును షునుసార్వభౌమంబును నగు రామనామగంబు
కాని వీనిం బరితృంజేయు వేటొక యుపాయంబు లేదనియు
నేతాదృశులకుఁ బ్రతిలోమంబుగా నుపదేశింపవలయు నని
విచారించి యాదండ నొక్కతీర్థకుండంబును నక్కి చాతు
సున్నాతుఁ గావించి సంభావించి.

పంచచామరము.

కిరాత రాఁ దలంపు హత్తి కేవలంబు భక్తిమై
మరామరా యటంచుఁ బల్కు మా యచగ్రహంబున
బరాకు రాదటంచు రామమంత్రీ మిచ్చి యంతట
ధరాధరాధిభూవిభూతి దర్శనాభిలాషులై .

క. నని రవ్వల నమ్ముచులును
వనచరుడును వారి బుద్ధివదలక మదిలో
ననుచినము కందమూలా
శన మొనరించుచును నితరసంగరహితుఁడై .

సీ. నుదుటజేగుగుబొట్టు పదనింకఁ గాదని
తులసిన్పుత్తిక నూర్థ్వతిలకమిడియె
సెలనునిల్లవపించు కెలసంబుగాదని
నేణుకుండిక నొందుపాణిఁబూనె

సొగసునున్ననికోర సిగమాటిగాదని
నిశదపెన్నెరులెల్ల జడలుదాల్చె
*నిండు గాటపునీలి దిండుగాదని కటి,
బలుచని వారచీరలు ధరించె

దినము తమసాతరంగిణీ తీర్థమునను
స్నాన మొనరించి యత్యంత శాంతిమెఱయ
వహాను లుపదేశమిచ్చిన మంత్రమెపుడూఁ
దపముసేయుచు నక్కిరాతప్రభుండు.

క. ఈసరణి వాఁడు సకల
వ్యాసంగము మాని మానివర్తన నుండఁ
వేసటచే వీఁ జెక్కడఁ
గాసింబడె ననుచు వానికలవారెల్లఁ.

* నీలిదిండు “పొయిదలనీలిదిండొలికి బూడిదముండులబంతి” దశ

గీ-గీ (తాళపత్రపృతి.)

- క. చెట్టుల పట్టుల గట్టుల
చుట్టుల నందండ పెదకి సొలయుచు నొక నో
నట్టడవిలోనఁ గదలక
చట్టుంబలె నున్న వాని చందముఁ గను చుకొ.
- క. నట్టడవిఁ జట్టుకొమ్మకై
కట్టెనుటకొ మనము నిలువఁ గా జూడఁడు సా
సిట్టియు శాఁపనదయ్యచు
వట్టెనొ యీరావినుండి కాపురె ! నీనికొ.
- క. ఇయ్యడని వీని నే బలు
దయ్యంబులు వేసెనొక్కొ ? శరలకఁముండుకొ
డయ్యఁ డొకింతయు మనఁగోఁ
గుయ్యనఁనొల్లండు కన్నఁగొని తెఱవంగకొ.
- సి. నెమ్మిసించెపుదండ గ్రమ్మి చుట్టెనుకొమ్మ
జడలుదాల్చుట కిట్లు గడలుకొనెనె ?
పచ్చికస్తరిబొట్టు పసమీఱు నెన్నొసల్
సుద్దరేకలచుక్క దిద్దఁబడెనె ?
తడవిల్లోకప్పును విడువనిచేతుల
మోముచూపెనుసట్టి ముట్టుగ నెనె ?
యడవిలోఁగడువడి యుడుఁగని యడుగులు
గదలక యీచాయఁ గుదురుకొనెనె ?

శ్రీశీ గూళ్ళాసము.

. చుక్క చుక్క చుక్క నవ్వెనో యంకకాడు
 తప్పునున్నా నున్నా తగులుకొలిపి
 బోయిపోయె నెలికాగడ బా నుండేసి
 నానున్నా నుచుము నలియలేసె.
 అనినానిం బేగుకొని యుండలు మలలేయు నిట్లనిరి.
 వామలుగూడి యెవ్వగు వితా నిచుమాతలఁగాగయుండ ని
 మ్మాములు పన్ని రింతచలమా తలమానిసి వింటవింట నీ
 నేనుగ నేరవో మలల నేయెవలం దిరుగాడ నేరవో
 బోయెనెందు పీడిడిన పోయెగదా మగవాని వమ్మగన్.
 సాము దిగబడిచి యెవలెలు
 సాముగ పట్టిపని నిగుర సనిమాని యయో
 సాము దిగఁగాళ్ళు ననిమిది
 సాములు నిలులుండ మనమ జాతికి దగునే.
 కన్నులుదెరివని గండబేగుండంపు
 నిసువుల నెవ్వగునేర్తు రరయ
 నేనుంగుతల పోలనెవ్వగు దెత్తురు
 మె నినుంగంపు పిల్లలకురు
 ననినున్నాళ్ళిగో గాతెరుపెంటుల
 నట్లనిచి యెవ్వగు గట్టెలరు
 పులులకావలకు బేపురు మాపుర దగునట్టి
 మేపులెవ్వగు పిచ్చి మేపువారు

ఇంటనీవటు లేకున్న నిట్టిపనులు
 కుఱుచబుడతల చేనొనె ? కొలమువారు
 చాల నెగ్గింప నామముచాతినగుట
 నుడుటుతనమెల్లమాని యిట్లుండదగునె.

ఉ. కానకు నేగి వింతరుచిగల్గిన పిట్టలుఁ జెల్లు యిన్నులుక
 దేనెలు చారపప్పులును దెచ్చుగదా యుగనగుచు గూళ్ళగో
 గూనలు వోని నీకొడుకుఁ గుఱులు నీచనుదెంచుత్రోవఁ గా
 పానఁగ నిల్తురయ్యెడలు హా!మముఁబోగిట్లకుఁజూడవచ్చునే.

క. గువ్వకఱకుట్లు మెకముల
 క్రొవ్వుల బొరుగులును గురుకుగుము లేయుటయు
 నివి వ్వరికూడను నింటం
 బువ్వంబునఁ గుడువకిట్లు పొక్కందగునే.

ఉ. బోయమిటారిగుబ్బెతలు పున్నెమ వెన్నెల బైట నీవయి
 బాయనిబాతి కిన్నరలు మాటికి మీటుచు నీప్రతాపముగా
 హా ! యని చొక్కిపాడ విసవా కనచా మనవాఁడ బాసి నీ
 వీయెడ నొంటిరుండఁ దగవే తగవే చనుదెమ్ము పిటికికా.

సీ. కులుకుగుబ్బలతో నె కురువిందచేగులు
 గులియుచుఁ బెనఁగొని గొడ్డిఁజూప
 దంతంబుఁగమ్మల తఱుకులుపలచని
 చెక్కుటద్దంబులఁ జికిలిసేరు

గండలరతనాలు బవిరులు పికిలి పూ
దండకొండొండె గై దండయొసంగె
గదలుగొప్పులఁజుట్టు జెదరిచారెడు మల్లె
మొగ్గలు తేలినిగ్గు ముగ్గులిడంగ

నడవిదండవిల్లు గైకొనియమ్ము దొడిగి
పొంచి మైవంచి నినురెచ్చరించి మంచి
మెకముబడనేసి నిచ్చలు మెచ్చజేయు
నట్టి నాయకురాలి బాయంగదగునె.

సీ. దుష్పలఁబడనేసి యుష్పఁగండలుచేసి
చప్పరింపుచునుండు జవులుమఱచి
మదనాస్తి నదలించి యదిహస్తారాబొంచి
యెదనాటుకొననేయు నేటుదుడిచి
కచ్చికస్తుమీస హెచ్చినాసనలీన
రంగులేయుచునుండు రహిదొఱించి
మింగిమాకులనంటియంటి మాకులువ్రాకి
జంటితేనెలుగోలు సొంపుమాని

నారచీరలుగట్టి యన్నంబుదట్టి
గాలిమెసవుచు నాతిపై బాళిలేక
జుహము వ్రేళ్లును నెన్నుచు జాతివిడిచి
బాపలనుగూడియుండుట బాతియగునె ?

గీ. తెల్లవారి న గుండ్లకి శోభ లీల

నీళ్ల మునుగుమ నొడ తెల్లఁ దెల్లఁ బోలి

నిట్లు పానంబులను గూడి నెవ్వఁడొడగు

వెడగు బాపని తగులునఁబడితివేల ?

క. పతిచెడ్డ బీద బాపని

గతి నిట్లుండంగఁదగునె ? కటకట మని ! నీ

వెత నెంచు మనకులనుగు

మతమెంచ నొకింత రాతమలిచినో ? నిన్నుఁ.

వ. అని యివ్విధంబున నాన్యాధులెల్ల మహాన్యాధులుంబోలె

బాధింపఁ జమ్యస సాధాగణాధ బోధ్ధినిధానుంబగు

శబరనాథుండును.

క. కనుఁడెఱచి నెవ్వ యేమియుఁ

బనిలేదని ముందుమీరు పలికితి నిపు ఁ

వని కిటువచ్చితి రిందఱుఁ

జనుఁడెఱుఁగుదు మీదుమాయ జరగునె ? యిందఁ.

గీ. తండ్రి రాముఁడు జనకజ తల్లియెల్ల

బంధులును నాకు నాన్వావిభక్తులెన్న

నింతవాడను నాకిందు నెదురుగలనె ?

సకలజగములు నేలుదు సుకరముగను.

క. మీరెవ్వరు ? మేమెవ్వరు ?

నేరములెంచక చనుండు నిలువక యెటకే
శ్రీరఘుపతియే నాకు న
కారణ బంధుండు గురుండు గణుతింపంగన్.

క. కటకట ! జననంబులు వే

రట గుణకర్మాదికంబు లఖిలంబులు వే
రట చనియెడుత్రోవలు వే
రట యిది యటమటిపుఁగూట మనికనవలదా.

క. సతులెవ్వరు సుతులెవ్వరు

హితులెవ్వ రేటివఱద నెందేనొకచో
జతగూడిన కాష్టంబుల
గతి నించుక గూడివిచ్చి కదలుచు రవలన్.

క. అనియాశ విరుగనాడిన

విని యందఱుఁ జనిరి తాతవేసినగతి న
వ్వనచరుండు నంత నంత
ర్హనతరబోధావధాన రంజితుండగుచున్.

సీ. సరసిజాకరముల నరసిపద్మాక్షముల్

పరిపక్వముగ నేరుపఱిచితెచ్చి
పురుషయోగ్యములైన పూసలువఱికించి
ముఖములుముఖముల మొనయఁజేసి

పరభాగములతో నపరభాగములనుంచి
 నడుమమేరువుగ రేండిడి యమ్మి
 యంతరంబుచగ్రంధు లమరసూత్రంబున
 నూటయెన్నిదియుఁ బొందువడగ్రుచ్చి

యట్టియక్షసరంబుఁ జేబట్టి తనకు
 మానులిచ్చిన యదిగాక మానసమున
 దలఁచి యంగుష్ఠికాద్యంగుళులనుమేగు
 పదముదాటఁక త్రిప్పి జపంబుఁజేసె.

సీ. దినము మరామరా యని పల్క నంతంత
 యది రామనామ పర్యాయమయ్యె
 నారామనామ జపానుభావంబున
 సంతర్ముఖతజూడ నల్లనల్ల
 నల్లనిమొగులొండు నానాటఁగనుపించె
 నదియుఁ గోదండకాండాంకితమగు
 సగుణభాషముఁజెందె సగుణరూపంబెల్ల
 రూపింపనిర్గుణ రూపమగుచుఁ

గోటిరవిచంద్ర తేజమై కొమరుమిగిలి
 నట్టితేజంబునందును సంతరంగ
 మిట్టఁబుచలింపక నీయక గట్టిగాఁగఁ
 బూదెగఱగినగతి ననేకముగ ఘటించె.

క. అస్తేజంబున నెంతయుఁ

జిత్తమలము నంతఁ గాయసిద్ధిమెఱయఁగా

హృత్తామరసమె సూచుచు

నుత్తమయోగుల నుతింపనుండె నచలుఁడై.

వ. అనిచెప్పిన విని యమ్మునిపుంగవు లనంతరక్షణావృత్తాంతం
బడుగుటయును.

శా. ఉద్దాండానల చండకోపన సుఖాహూచ్చండదోర్దండభూ
భృద్దంభోళిశిలీముఖక్షపిత మారీచజ్వలధామ వి
ద్యుద్దామస్ఫురదాశుగా కుపిత పాథోరాశి గర్వోచ్చయా
యుద్దామద్యుమణిద్యుతిప్రతినిధి ప్రోద్యత్ప్రతాపోదయా.

క. సుగ్రీవ భరణగుణ సా

మగ్రీ హరిదంతతాంత మానితకీర్తి !

విగ్రీకృతశూర్పణఖా

వ్యగ్రీభవ దమరవైరి హరణవిహరణా !

మాలిని.

చిరమునీశ హృదయదేశ చిత్స్వకాశరూప వి
స్ఫురణగణ్య జనశరణ్య భువనపుణ్యశోభనా
కరవిహార యమృతహార కలితసారకీర్తి సం
భరణలోల దిగధిపాల భణితశీల ఘేలనా !

—శ గ ద్య. ౩—

ఇది శ్రీరామచంద్రసాంద్ర నినువాకములున్న సుగ్రహ
 స్వతవిశేష, నిరర్గళ వాహ్వభ వాశేష సుససాహిత్యకావ్యము,
 సత్యసంభూషిత ముఖాంభోజ, సకలసామ్రాజ్యధౌ కీను, నిత్య
 విత్తిర్ణి ధారారాధేయ, నిరతా నారతా స్స సత్రసంఖో సితప్రణిహిత
 వంచాశత్రుహస్తభూసుర, బహునాగావర్తిత మహాదాజనై భివా
 వర్తిత కీర్తిభాసుర, నిజనామాంకితాకలంకవస్తుసమగ్ర బహుభా
 గ్రహారభూషిత, చోళధారామండలనిభాభగో నిభవస్త్రితాభిరాజ
 ల సాధీతసముద్రాంతరద్వీప పరిస్థిపాలసంస్తుతప్రణామ, నేపాళ
 భూపాలస్థాపనాచార్య, కర్ణాట రాజపూజన రాజానందధ్యాయ, గామ
 సేతు శ్రీరంగవిజయరాఘవపుంగుభికోణి దివ్యస్థావరప్రతిష్ఠాపి
 త రామభద్రసర్వజనసంభావిత, గాంధీయముద్రావినిర్జితసమగ్ర
 సదాశ్రితభరణ దీక్షాదక్షదక్షిణసింహాసనాధ్యక్ష, గాంధీరాజ
 సన్నతా సాధారణశౌర్య దిగంతప్రసన్నతనోదార్య స్మృతానంద
 సతతసంసేవితజనకపోషితవిద్యత్కవియూగ, భువనకోటికల్యాణ
 నాథ, బలవత్పరిపంథిగృహీత సామంతమహీకాంత విమలచంద్ర
 ఘనీయబాహుబల, మూర్తిమాంబాగర్భశక్తిముగ్ధాఫల, చివరెవ్వ
 స్థపాలపుత్ర, సజ్జనస్తోత్రపాత్ర, రూపరేఖావిజితకుసుమసాయక
 సకలధర్మసంధాయక, రఘునాథనాయకప్రణీతంబై న వాల్మీకిచరి

త్రంబను మహాప్రబంధంబునను

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.
వాల్మీకి చరిత్రము.

తృతీయాశ్వాసము.

జనక సందనావ
క్షోజప్రపిలి ప్తమసృణఘసృణాక్షోద
భ్రాజత గాహభ్యంతర
రాజ సయకలాకలాప రఘుకులదీపా !

వ. అవధింపు మప్పుర్వతుం డమ్మనుల కిట్లనియె. నవ్విధంబున
నాశబరనాథుండు.

క. గాలునిలీల న్మత్తుని
పోలిక నితరంబు బుద్ధి బాడమక యతః డు
ద్యేలాక్మానందస్థిర
శీలుండై ఘోరతపము సేయుచు నుండెన్.

క. అతని శిరంబున నీవృతి
హతపటురవవహ్నిజాల మదృశధూమ
ప్రతేతులతో నుద్ధతిమై
యతర్కితోపప్లవంబు నడరండేసెన్.

చ. ఉగమున సంబయంచుఁ జను లుల్లములంగడుఁదల్లపంబులన్
బాగులఁగఁగొన్నిదిక్కులఁ గపోతక పోతసమూహధూమ్రై
పొగయుచుఁగొన్నిదిక్కులబ్రభూతశిఖాచయమంటమింటిపై
నెగయుచు నన్నిలోకములు నేర్చెదదీయతపోగ్నిమిక్కిలిన్.

క. గుజగుజలాడుచు నెడలిరి

గజగజ వడఁకుచును మాని గంధర్వాచుల్
నిజవసతులు తద్దూచు
ధ్వజకీలవ్రజము లన్నివంకలఁబర్వన్.

క. ఇక్కరణిఁ దత్తపోరణిఁ

బిక్కుటిలిన వహ్ని లోకభీగరమగుచున్
గ్రక్కున దివికెక్కిన మదిఁ
బొక్కిపురందరుఁడు బ్రహ్మపుత్తునితోడన్.

ఉ. చిత్తజవైరి ఫాలశిఖచే జగమెల్లను వెచ్చఁ జూచునో?

యితైఱిగంటి పట్టమున కేనిటు లుండక యుండనిన్వఁడే
నెత్తులువెట్టెనో మఱియు నేకతమో వివరింపు మహ్య! నా
కితైఱిఁ గంతయుం గృతరమేశ్వరనందన! బ్రహ్మనందనా.

చ. అన విని నారదుండు మది నారసి యిట్లనె నోసురేంద్ర! భూ

మిని దమసానదీతటిసమిద్ధవిశుద్ధగుణప్రసిద్ధుఁడౌ
వనచరుఁ డొక్కరుండు రఘువల్లభుఁగూర్చితపంబుసేయుచుం
డ నతని వేఁడి మిట్లు భువనంబులఁబొక్కగఁజేసెనంతయున్.

ప. అక్కిరాతవరం డనారతసీతారమణస్మరణప్రభావంబునం
జెందిఁ యనిందితాచారుం డగుచుఁ సరవిందభవాదిపదంబు
లతితుచ్ఛంబులుగా నెఱింగి యితరేచ్ఛఁ దొఱంగిఁ స్వచ్ఛత
ర స్వచ్ఛద పరమానందభూయంబును, సకలచ్ఛందోభిధే
యంబును, మునిభాగధేయంబును, భక్తజనవిధేయంబును,
రామనామధేయంబును, నగు నొక్కరూపధేయంబు నిరం
తరధ్యేయంబనితలంపుచు నున్న వాఁడతనివలన నీకుభయంబు
లేదు పురందరా ! అని పిలిచి జెందంబునఁ జేయిడి సుఖం
బుననుండు మసిన నొక్కీంత ప్రసన్నముఖు డగుచు శత
మఘం డమ్మనిశేఖరుం గనుంగొని.

సీ. సముచిజాభవిజ్యుభణము చించి మించిన

కతలు వ్రాసిన భిత్తికలు సెలంగ

సంతానమంజరీసంతానములు గూర్చి

కనుపట్టు పట్టు మేల్కట్టు లమర

గంధర్వభామినీగాంధర్వసంగతి

ఘుమ్మరు పసిడిటంకులు వొసంగ

కడలలోకములు నిల్కడలు గన్గొన వచ్చు

రమణీయమణిజాలకములు దనర

నిర్మలప్రభ మీఱు సుధర్మయందుఁ

జాబ్బు నుచితాననంబుల సురులు మునులుఁ

గ్రమ్మకొని కొల్వ ఘనవైభవమ్ముమెఱయ

నిండుకొలుపున నుండి యాఖండలుండు.

ఉ. కన్నులపండునో నొక యగారములో రతనాలమేడయో
రన్నును గెంపుటందు నెలఘాల మెఱుంగుటరుంగుమీఁదఁ దా
నన్నలకూబరుండును మనోహరలీలల నెత్త మాడినే
పన్నిదమంచుబంతములువల్కు చునుండెనురంభజూచుచు.

గీ. నిండుకొలుపుండి యమరవిభుండు నిన్నుఁ
బిలిచి తెమ్మనె రమ్మని పలుక రంభ
రమణుకై దండకొని యొనూరంబుమీఱ
జగత్ప్రేల్పిడిగై సేసి సఖులుగొలువ.

సీ. నునుము త్తియపుతీవ పనిక్కుట్టు కనఁపట్టు
పట్టుచన్కట్టు సంభ్రమముఁజూప
నిండు చందురుకావి నెరికెచే రంగారు
కడవన్నె బంగారు కాసెయెసంగ
వలిచుట్టి పూదండ వెలిచుట్టు గననొప్పు
కప్పు చిప్పీలు సాముకొప్పు దనర
ఝళఝళంఝళనాద హళ హళితందైన
బిరుదు వజ్రపు జల్లిపెండె మమర
మాటికిని మ్రోల జియడిండినుంబు మొరయ
రయము భయమును నయమును బ్రియము నమర
నమరవల్లభు కొలువున కరుగుదెంచె
రంభ సన్నత నాట్యసంరంభయగుచు.

వ. ఇ ట్లరుగుదెంచి.

క. అమరీజనకరచాలిత

చమరీచాలానిలాభిచంచల దలక

భ్రమరీ సంయుతుడై వి

భ్రమరీతి చెలంగ హరి విరాజిలుచుండన్.

క. కనుఁగొని సమ్ముఖమునకుం

జన కటులే తెంచి వచ్చి సవినయ గతులన్

మును లోచనరుచి వీచిక

ల నీలములు వడసి చుట్టులన్ వైచి తగన్.

క. కరకంకణనిర్వణములు

బెరుఁగుఁ దగ్గ మొక్కి లేచి పిఱిచికిఁ జని ని

ర్జరవల్లభ ముందఱఁ జం

దురు కావి చెఱంగుకప్పుతో నటునిల్చెన్.

క. నిలిచినఁ గనుఁగొని సురపతి

పలికెం గమలాస్యలాస్య పరిచితి నీకుం

దుల లే రెచ్చట నచ్చర

చెలువలలో నిది జగత్ప్రసిద్ధము సుమ్మి.

క. అటుఁగన ఘనకార్య మొల్ల

క్కటి గలిగిన దిపుడు నీవు గడఁగి మనోభూ

పటుశరలక్షణమగు నీ

కటాక్షవీక్షణము చేత గాఢేయదగున్.

చ. అన విని రంభ జంభరిపునాసనముం గని స్వామి! నన్ను జే
 సిన బహుమాన మేమనుచుఁ జెప్పగ నవ్వె సమ స్తనిక్షుణ్ణుల
 విని మది మెచ్చిరయ్య పనివేలువిధంబుల నట్టి నన్ను నీ
 సానరంగ దిట్టిచట్టి యలయూర్వశి గర్వము నొంచెరందిలున.

క. మొన్నటి యుత్సాహము నే
 డున్నం నున సీతప్రతాపమూతగఁ గొనియే
 నెన్నంగఁ గార్యములు కను
 సన్న నె ఘటియింపలేనె ? జగములు మచ్చన్.

గీ. అన్న మీరునాకు మన్నించియిచ్చిన,
 బిరుదుఁ బూసెయచునులగునుపెగఁ
 గేళిలోనఁ జూచ్చియురాఁగ నూర్వశి
 యుర్వశిధిలభావగర్వయగుచు.

క. బిరుదెవ్వరిచ్చినే యా
 దొరకు న్నీకు నిక గీర్తిదొరకుంగద ! నా
 సరిపాత్రవె నీకెక్కడి
 బిరుదని యెన్నుకొని నన్నుఁ జేర్చు-ని నిట్టొన్.

గీ. కొలువులో బిరుదుకాసెను నిలిచి లాస్య
 కళలఁగలమేలు చూపంగవలయుఁగాక
 వాకలదటంచు నెన్నేనివదరుచుండ
 శిక్షఁజేయకయుంట యుపేక్షగాదె ?

చ. భయమణియా డెనెండియు సభన్నినుభంగ మొనర్తు నీపయిన్
దయగల యట్టి యర్థపతి నందనుడుం దలవంచ నంచుటోఁ
బ్రయపడి యిండ్లనున్న దొరబిడ్డల నాడుదు రే?ను రేంద్ర! యూ
పయినుతియేమివచ్చునోయ పాయము నేరఁగ రాదుపిమ్మటన్.

గీ. కలవి లేనివి దొరసమ్ముఖమునఁ గల
దటంచు బలుకంగ వచ్చునె ? యమరనాథ !
హరిణియనియెడు తామరసాక్షి సాక్షి
నిలిచియున్నది యదియెల్లఁ దెలిసికొనుచు.

క. లాలించి స్వామిబిరుదులు
పాలించితి రుచు నపుడు వదరక యుండన్
నాళించి విడుతుగర్వము
చాలించి ససంగ దానిసరివారు నగన్.

క. అని యిట్లు రంభ యూర్వశి
దనునాడిన పలుకులెల్లఁ దప్పక యుండన్
మునుకొని చెప్పినదంతయు
విని వెడవెడనవివి యమరవిభుఁ డవ్వేళన్.

క. జౌరా ! యూర్వశి గర్వము
బీరము రంభకునుమెచ్చి బిరుదిచ్చుటయే
నేరమె విద్యలు దెలియన్
నేరమె తనయాటనేర్పు నేఁ జేర్పరుతున్.

వ అని పలికి యూర్వశి నిచటికిఁ దోడ్కొని రమ్మని వేత్రహస్తు
 లంబనుప వారునుం జనిఁగొమ్మ హరిసిల సాధినిధి కాంతి రాశిం
 బగు శ్రమకూటంబున నచ్చరచెలుల కూటంబుచకు పుట్టెను
 నటనపాటవంబులుగరపు నత్తైతనం గనుంగొని నేడు
 నిండోలగంబై యాఖండలుండు వృత్తప్రసంగంబునీ యుచు
 నిన్ను బిలువనం పెనసిన నమ్మత్త కాశినియు నానందంబు ప్రకా
 శించ నేడు రంభాగర్వభంగంబుచు నేడు మనోయానాస్తి
 విజృంభణంబుచు నేర్పడుఁగి దా మురుదురు పై నీస యుల్లగ
 బున.

సీ. వలరాజు మదదంతి తలమూర్తిగ మునంగఁ

గలికిచన్నులఁ బట్టుకొంచె లలర

రతిచేతిజీనిసురఁటి గూఁ నిదియనంగఁ

గళుకుబంగరువ్రాత కాసెమెలుచు

శృంగారఫణిఫణాభంగిఁ దామెతుచుట్లఁ

గప్పుమీతెమసాము కొప్పుదనర

నగ్రఘ్రిపద్మముచుట్టు నతివలయంబుగా

సీలాలసరపణలో నీటుసూపఁ

బసిఁడితీఁగెకునార్చిన పటికవోలెఁ

జిటులుగందంబు నెమ్మేన జిగి దొలంక

నృత్త వేషంబు మిక్కిలి బిత్తరింప

వచ్చె నూర్వశి సకియ లిరవ్వంకఁగొలువ.

ఉ. నచ్చి నహుగనేసి నిలువన్ పురవాధుడు చూచి రంభతో
నుచ్చగి నుటగిన ? చిరుమమాటలకుం బనియేమి ? నీకు నీ
పెచ్చులువల్క నేల సునుజించినతండ్రికిఁ గీతిఁమిక్కిలిం
నచ్చి విచ్చగిల్లరాకుఁ దిట్టుటయే ఫల మింతచాలదే.

గ. అని యిటునిండ్రుండు పలికిన
విని యున్నాశి కేలు మొగిచి వినయాబున నో
ఘనవాహన; యెదురాడె
జన ప్రసను విస్మయింతు సర్వజ్ఞునిశ్చే !

గ. ఇన్నాస్మిహన్న మిక్కిలి
మన్ననఁగావించి చాల మంచిన దీవే
నిన్నుహుగనేసి తేమని
విన్నప మొనరింతు నీకు విబుధాధిపతీ !

గ. నాకాధిప; యిటురంభన్
నాకుం బ్రతిసేయుటకు మనంబలరెఁ దగున్
లోకమున రెండుగల్గినఁ
గా కరయఁగ నొకటిమేలు గానందగునే.

ఉ. ఏలినవాడుచచ్చి బిరుదిచ్చిననా ర్తలు విన్నవానై
తాళితిగాక తాబిరుమఁదాల్చితి నంచు వహించెనొక్కొ నా
వేళ నె యందఱుంగనఁగవే బిరుదుల్ తెగఁగోసి దానిచే
ప్రవాలఁగసిగిపించికొని వత్తుఁజమి యిటకున్ సురోత్తమా.

సీ. శివుఁడొక్కనాఁడు దేశికిమెచ్చినాకిచ్చెఁ
 బెద్దవజ్రపుఁగుచ్చు బిరుదురవిదే
 నాతండ్రిహరి యభినయము మేలనియిచ్చె
 హరినీలమల కడియాలతొడు
 చతురాననుఁడు సరస్వతియు గానము మెచ్చి
 యొసఁగి రంచలనుండు బసిఁడికాసె
 విత్తాధిపతితాళవిజ్ఞానమరసి ప్రే
 మఁజెలంగి యుభయచామరమాలిచ్చె

నెన్నియేనియుఁ గలవని మెన్నిచూడఁ
 బెట్టెఁ బెట్టెఁడుబిరుదులు గట్టిపెట్టి
 యున్నయవి వానినేజూడ నొక్కనాఁడు
 బిరుదు తేటికి విద్యయే బిరుదుగాదొ.

గీ. నాట్యసంగీతకళల నెన్నంగనన్ను
 రంభవోలుట యెంతదూరంబుదలఁప
 దేవకులనాథ ! నాయొద్ద దిద్దవడిన
 పొలఁతియెన్నటికిని నన్నుఁ బోలగలదె.

గీ. తారతమ్య మెఱుంగని పారివద్ద
 నుండుకంటెను నడవులఁ గొండలందు
 నాకునలములు దిని యల్ల హరునినై న
 మురహరుని నైనఁ గొల్చుట ముఖ్యవృత్తి.

క. వాసవ ! నాట్యంబున

వాసియెఱింగియును నన్ను వంచనచేతన్

గాసింబడఁ జేసిన నది

నీ సర్వజ్ఞతకె కొఱత నిలుచుంజుమ్మి.

క. ఇదెదట్టిగట్టుకొని మీ

యెదుట న్నిలిచితిమి నేడ యిద్దఱుమును గొం

తఁడడవు మా నాట్యంబులు

పదరకపీఠించి వాసి పరికింపుఁ డొగిన్.

వ. అని యివ్వధంబున నూర్వశి సుఖర్వసింహాసనాధ్యక్షు సమక్ష
మంబున నధిక్షేపంబులువలికి, యంతనిలువక యంతంతకుం
బ్రబలు నలుక నొకింతయు నభుకక పట్టునలంబునందిట్టుచుం
బట్టుకుబుసంబు పక్కున ప్రీలనవేల ధారాశస్త్రేదకణజాలం
బునం దరంగితంబడుచుఁ గురంగమదరంగతిలకంబుఁ గరఁ
గింప హృదయకుహరంబు వెడలి యాడుకోపభుజంగంబు
తెఱంగునఁ గీలుజడ యిట్టట్టుచలింప నిలింపవల్లభుజూడ
కయుఁ జూడఁ గనద్రౌత్యరుచి రింఘోళికలు వియత్తలంబునం
దెరలెత్తఁ దత్తరంబునఁ దలయూపుదు సువర్ణ కర్ణతాటంక
సంకలితారుణమణిప్రభాడంబరంబులు ప్రతిబింబించిన చం
దంబునం జెందిరంబుఁజలికినపౌలికఁ గపౌలఫలకంబులు
జేవురింపఁ గెంపుగదురు లోచనంబులం జరచురంజూచుచుఁ
గుచచూచుకంబులపయిఁగొట్టువడినహారమౌక్తికదట్టాబులు

చుట్టాను మిట్టిపడ దీనిఁ గొట్టించక ముంగి నేని మారిపట్టిన
యని దట్టించి కరంబున నురంబుఁ దట్టిదట్టి చెఱంగుగంగుని
లంపుఁ గుచ్చలు విచ్చలవిడిఁ జెదరి పరివంబదరి పనంఖన్పు
ణిపుంఖతెసింహముఖబిరుదనూపుగంబులు బిట్టి మెరుగు
రయంబడర నకుగులుదాఁకింపుచు విద్యావిశేషంబు భాగి
పుచు నెడనెడంజగడంపుజవదారి దనదారింజూపువనిసి చెయి
క్కింతపక్క లెగయంజొక్కినగునుఁ గుక్కిల్పునింగును
మెడనిక్కించి కుంచెసారించునెపంబున నెచ్చరింప మిగుల
మచ్చరింపుచు సంరంభంబున రంభంగదసి యిట్లనియె.

చ. హాహాయుఁడిచ్చినం బిరుగులంకుటపాడిమె నీకురంభనా
సరిగనదేశి శుద్ధబహుచారుల నాడఁగలా నెయంచు నే
సరిగమెఱుంగుటంచు వగదంకుగుకాచి మెఱుంగుగంగుబం
గరునునుగొంగుపట్టి సురకాంతలచెంత నె పంతమాడుచున్.

క. పట్టినరంభయుఁ జేయట
దట్టివడిం దగులుదట్టి తభుకుబెభుకు లి
ట్రబుమెఱుంగుల తెఱంగునఁ
ట్రబు
జాట్టున్ వలగొనఁగఁ దిరిగి సురపత్నిఁడన్.

ఉ. దేవరయాజ్ఞ కేవెఱచితిన్ సురనామక ! కొంగువట్టి న
న్నావల నొక్కయంతి నియంబునకుంజనఁబాలునయ్య!గా
చేవడ నిప్పుహార్వణినిఁ జేయని యందఱునవ్వఁ జేయ నే
కావరమింకె నింక ననుఁగావుమటంచును బత్కెఱుల్కెఱుగన్.

చ. అనవిని యూర్వశీరమణి యానన మింత చెమర్ప వాలుఁగం
గొనలను గెంపుడాల్ని గుడ గుబ్బ మెఱుంగుమిటారి చన్నుల
ల్లనఁజలియింప నూర్పులు దళంబుగ వెండిగఁగ్రమ్మనయ్యనం
గుని నునువాడిపువ్వు పరిశోలవిధంబున పల్కఁబల్కఁగన్.

గీ. వేయుగన్నులుగలిగిన వేల్పుతోఁడు
తరముగననేర కిత్తరి బిరుదులిచ్చె
రంభవాదాడు నిట్టి సంరంభముననె
జఱుఁగుగనియిచ్చె యూర్వశిసుద్ధలెల్ల.

క. నాజనకుఁడు హరితత్కృప
నీజగదండమున వెలయు నిమలనొకచోఁ
దేజులు నొక్కదొరచేఁ
బూజగొనిన నీదుగర్వమున కెనగలదా.

వ. అనిన రంభ రోషవిజృంభణ సూచనలోచనకోణాంకురిత
శోణప్రభామేడిత కర్ణతాటంకరత్నప్రభాడంబర యగుచు
నిట్లనియె.

క. హరి మన్ననగలదంచును
గరువంబునఁ బలికె దీవు కనుగానక యీ
హరిమన్నన నాకుంగల
దరయఁగ నీమహిమలెల్ల నమఱులెఱుఁగరా.

క. ఇతఁడిందుఁ డతఁడుపేంద్రుం
డితనికి నతనికినివాసి యెఱుఁగఁగరాదే

పితృభక్తి నెస్తియేనియు

నతిశయముగఁబలికె దిది యహంకృతియనఁగి.

సీ. ఆదితాళము ద్విత్వముకమంతరక్రిశ్

జయమంగళమ్మును జంపెనీల

చాచపూటంబు చచ్చత్పటంబును న్నడిసి

తాపుత్రకంబు విద్యాధిరంబు

రతిహంసలీల శీరంగంబురంగంబు

కంకాళిఖండకా కాధిమూలును

కోకిలప్రియము చిలోకితంబు కుడుక్క

డెంకి త్రిభంగి మట్టిగవిజయము

నందినందన జయసింహనందనములు

మొదలుగాఁగలతాళముల్ మొనరినున్న

గూడి కవచట్రముగఁ గొనియాడి శేని

బిరుదులివియిత్తుచు నేబిరుదటంచు.

ఉ. బేరణి, తండలాస్యమును, బెక్కణి, కుండలి, నాఁజతుర్విక్ర

దారములైన నాట్యముల యందము నెల్ల నెఱింగియంచు నే

పారుచునుండ ముందు విఘ్నలాటననై తగునంగహారముల్

రా రసభావదృష్టులరక నటియించెదె మాటలేటికిన్.

వ. అనిన సూర్యశి గర్వసింధుబంధురతరంగాయి భూభంగయ

గుచు నిట్లనియె.

క. నలినాక్షుఁ డుపేంద్రుండై
బలినడవఁగ స్వర్గమర్త్యపాతాళంబుల్
గొలువఁడె పాదత్రయి నా
యలఘుచుహిమ యెవరికైన నలవడఁగలదే.

సీ. సంయుతా సంయత సంజీవహస్తముల్
పదమూఁడు నొకయిరువదియునాల్గు
త్రింశద్గణంబున స్మృతహస్తంబులు
నై నుకక్షంబులు నై దుఘటలు
స్కంధంబులాఱును గంధరల్తోమ్మిది
జానువు లేడు పార్శ్వంబులేడు
నుత్తమాంగంబు లేకోనవింశతిదశ
బాహుల్ త్రికుక్షులుఁ బదము లాఱు

స్థాయిదృష్టులెనిమిది సంచారిభావ
దృష్టులిరువది రసదృష్టులెనిమిదియును
బొంకముగఁజూపి వింతకోపులు సెలంగ
నాడఁగలిగినఁ గలహించఁ బాడినీకు.

ఉ. అప్పుడె యేల యిప్పుడును నాఁగకమానగుగొంగు వట్టెదే?
యిప్పురుహూతుముందట నె యిందఱుచూడఁగనీవుచూచెదే
జెప్పఁగనేల యేమనినఁ జెల్లదె విద్యలుగల్గువారికిం
దప్పక యాడుచాలు నెక తాత్త్వియయొక్కటివింతకోపులన్.

క. ఆడుము నీవిగువులు వో

నాడుము పలుకులకునేమి యదిగాకున్నన్

బాడుము చరువుము మిన్నక

కూడునె యిటువంటిబిరుదుగొన వేమందున్.

క. అనవిని రంభ విజృంభణ

మొనరంగాబలికె నలుక నూర్వశి నూనన్ !

నినువంటి మచ్చెకంటికి

ననువగునే యిట్టులాడి యాడించుకొనన్.

వ. అని యిట్లు వెండియు నొండొరులమీదును నాటికిం బేటికి

బాటిల్లు రోసంబున నెడనెడ హసంబు లడర మణికింకణ

ర్పుణర్పుణరణితంబులు బెరచు రయంబునం గరింబులు

ద్రిప్పుచుకూక్షకటాక్షవీక్షణంబులంగప్పుదు నుక్తప్రభుత్వ

చమత్కారంబులు మీఱ నహంకారంబున.

క. మానిని యేకాశీతి

స్థానంబులమెఱసి నిలిచి దశమండలముల్

పూని నటియించు మెచ్చెద

మానసమున నీరసంబు మానకయున్నన్.

క. కరణములు నూటయెనిమిది

వరుసంగొను నీకుమెచ్చి వరమిచ్చెద నా

సరిగొంతవత్తువని న

తగ్రణంబులు గలుగునిపుడ తగసభలోనన్.

- గీ. కడఁగి పట్టింశదుత్పతకరణములును
హవణగమకించి యెనుబదియాఱుగగన
భూమిచారులు గలుగు నేర్పులును మెఱసి,
శ్రమమమరనిల్చియున్న నాసాటివత్తు).
- గీ. అబలయాంగికనాచికా హత్యసాత్వి
కమలనఁగమించు నభినయక్రమములమర
నమరవిభుమీఁది దరువులహగువుల్ల
సరసముగఁగొను విరసంపుసరణలెల్ల.
- ఉ. ఇచ్చట నేల యిద్దఱము నిప్పుడయేఁగి సభాంతరంబులన్
మోచ్చులుచెత్తమిల్లు కలమేల్పుకటించుచు నింటఁగెల్చి యా
రచ్చనుగెల్వఁగావలయు రట్టిడివా దిటువంటి సుద్దులే
నిచ్చినఁగాని యింకఁజలియించునెరంభ యుదంభయుక్తులన్.
- సీ. జడధిభంగమాతోడి జనియించినట్టిసీ
కే భంగమునకు నింకేలతలఁక
జడనిధిశాయికి జనియించినప్పుడే
భంగంబునీకుఁ జొప్పడకయున్నె
దళమత్రియాడిన తలవగచెదవునీవు
రంభయిందులకు సందంభమేల
దళమైనవిద్యయందము చూపకుండినఁ
దలవంపు నీకెపో తలిరుఁబోడి

యర్థపతిపట్టినట్టిపట్టినట్టికతన
 నిట్టిగర్వంబు పుట్టెనో యిదిసహజమో
 యర్థవంతునివిద్యయే యతిశయించు
 నర్థమూలంపు జగమెల్ల ననంగవిన నె ?

సీ. దారుసంజీవని చారుసంగీత వి

ద్యకునుండ నీగాన మలరంగలదె ?
 కనకాంగి క్రమమె చేకొనియుండు నామ్రూప
 నీయభినయమింక నిలువంగలదె ?
 పుంజకస్థలశబ్దముల పుంజగనుపించు
 టకెపూన నీపల్కు ప్రకటమగునె ?
 క్రతుశుల్కదేశినిల్కడల కేననిపల్క
 నీమాటపరిపాటి నెగడంగలదె ?

వెండియొక్కొకవిద్య కే వేలువేట
 రచ్చకెక్కినయచ్చరలో మచ్చుంచి
 యుచ్చరించినమాత్ర నీ యొచ్చెమించ
 హెచ్చియుండంగ నీగర్వ మెంతగలదు.

క. అచ్చరలు నేడు క్రొత్తగ

వచ్చిరో ? నావిద్య గలుగువగల్గెను హ
 రిచ్చల నిచ్చలు మెచ్చరో ?
 మచ్చరమింతేల తేలమాటాడును నీ.

క. అనియిట్లు రంభయూర్వశి

యురు గలహించంగ నిందుఁ డోహణో ! నిలురం

భ ! నిలువు మూర్వశి ! యని వా

రిని వారించుచును డగ్గరికిఁ బిల్చి తగన్.

గ. చెలులార ! మీదునిద్యా

విలసనములమహిమ నేడు వింతగఁజూడన్

వలెనె కిరీటమువెట్టిన

తలకు న్నుల్ల డుగఁబోవఁ దగునే యెందున్.

ఉ. మానినులార ! మీనటన మార్గములందుఁ బరస్పరాధిక

న్యూనతలెంచలేడు నారియుం దమసాతటినిప్పు డుగ్రతం

బూనితపంబునల్పెడుఁ దపోధనశేఖరుఁ డొక్కగుండు మీ

మీ నిపుణత్వములైలియు మేకొని యమ్ముని లోనుజేసినన్.

సీ. లోచూపుమరలించి లోచనంబులువిచ్చి

సోగమీ మొగములే చూచుచుండ

మంత్రస్మరణమాని మానంబుఁగిగ్రోచి

యలరి మీఁతోడనె పలుకుచుండ

బద్ధాసనమువీడి భావసిరతఁబాసి

మరఁగి మీ వెంటనె తిరుగుచుండ

ననశనస్థితిడించి యనిలపూరణరోసి

మీరిచ్చుఫలములే మెసపుచుండ

నలమహామునిచౌమది యలగుటంప
 సోనలనుముంచి తత్తపస్సుతతాప
 మెల్లబో మెల్లనే యలయించి మీరు
 చన్నుగొండలపై నుండఁ బన్నవలయు.

క. ఇద్దఱలోపల నెవ్వఁజె

దద్దరిలక యతనిధైర్యధనముఁగొనెడు నా
 ముద్దియకే యీబిరుదుల
 వస్తులుదగు నిదినిజంబు భామినులారా !

చ. అని సురనాథుఁ డాచెలులకప్పుడు కల్పకసంభవంబునా
 ఘనమణిభూషణంబులును గాంచనచంద్రదశితాంచలంబులై
 కననగుచంద్రకావి నునుగాన్రులుఁగొమ్మని యిచ్చి నేగఁబో
 మ్మనినక రాజ్యముల్మొగిచియచ్చరనెచ్చెలులిచ్చమెచ్చఁగన్.

సీ. చెఱకునిల్లసదని నెఱకుమా యీకొమ్మ

బొమవింటనలిహార్వి మోతుగాని

కాలంబుగాదని కళవళపడకుమీ

కలికిపాటలఁజూచి నిలుతుగాని

యెదఁగందుననుగుంది యెదవడకుండుమీ

సఖిమోముచాయనే చనుమఁగాని

గందంపుఁగొండపై బొందు లేదనకుమీ

చెలియూర్పునెత్తావిఁ బొలుతుగాని

మదనమాధవ శశధర మలయపవన
యరుచుగతిచూపి శుకపికహంసభృంగ
కేకులకు సతిపల్కులు గీతినడయు
చూపుఁగురులును బలభేది చూపిపనుప.

గీ. ఇంతమాత్రంబు మీ రానతిచ్చినపుడె
యెంతయుఁగ్రుంఱా? యాహాని యేమియైన
నేమి నీకృపగల్గిన స్వామి యెట్టి
కార్యమైనను సాధింపఁగలము సుమ్ము.

క. మందనురుదిందుమాధవ
కందర్పాచులును దోడుగా నిడుకొని సం
క్రందన కదలెద మే మిదె
మందాకినిదాటి నేడె మహిమండలికిన్.

క. అనియనిపించుకొని సురాం
గన లమ్మునినెమ్మనంబు గరఁగించుటకున్
గినుసన్నలనె యుపాయము,
లనువుగ నూహింపుమని ప్రయాణోన్ముఖులై.

సీ. పుంజకస్థలయలంబు సమనోరమహేమ
దారు సంజీవనిచారునేత్ర
కనకాంగి ధాన్యమూలిని వపుష్మతి శుచి
స్మిత సులోచననీల మిత్రకేళి

దేవివిద్యుద్వర్ణ నివ్యతిలో త్రమ
 చిత్రసేన ఘృతాచి చిత్రరేఖ
 జలజాస్యమేనక శశిరేఖ గోపాలి
 ప్రమోదవిశ్వాచి పంచమాశ
 లలితక్రతుశుల్క కర్పూరతిలక హరిణి
 మొదలుగాఁగిల యచ్చరముదితలెల్ల
 నొనరఁ దముగొల్వ రంభయు నూర్వశియును
 నందనవనంబునకునేఁగి యందు నిల్చి.

క. మందారకల్పశరు హరి
 చందన సంతానపాఞ్జాతంబులచేఁ
 బొందుగభూలోకంబున
 కుం దగిన సువస్తుతతులుఁ గొనుచున్ పేడ్కన్.

క. నందనము వెడలిపయనఁపు
 టందము గలవాదిపూత లలఁది తొడవ్రలం
 గుండనఁపుటంచువగ జిలు
 గుం దెలిసాలియులు జూరుఁగొప్పలు నొప్పన్.

చ. నడచిరి యంత రంభభవనంబున నుండెడుసోమయాజి లె
 క్కుడుతమిఁ బాయలేమివడిఁగూడఁగ రం డిలు వాజసేయులె
 క్కడిపయనంబువచ్చె మనకర్మము లీగతినుండఁ నేఁగికిన్
 జడిసెడు పౌండరీకులని సారెకుఁబల్కుచు నెండకల్కుచున్.

క. పెంజెనుటజార దోవతి

పింజెలుమాటికిని గాళ్ళబెనఁగొనఁ గడుపుల్
గుంజెలువెట్టఁగ వేలుపు
లంజలఁగూడంగఁజని హఠాహఠిమెఱయన్.

సీ. రత్నకంబళ మతిరాత్రులుగొంచురా

సర్వతోముఖులు వేసరఁగనేల ?
తాళవృతంబు మాచాలిది చరుచులు
జగడంబులాడక చనుడుకడకుఁ
గపురంపుఁబెట్టె మీకట్టడయెఱుఁగరా ?
సత్రయాజులకింత చలముగలదె ?
ముత్యాలచొక్కట్ల మూటమామోపాట
తెలియదే ? వాజపేయులకు నెపుడు
నాఁడెక్రతువులు రామార్పణముగఁజేయ
కునికి మేపాటువాటిల్లె మనలకనుచు
సొరిగిఁ జనుదెంచుచుజ్వలజూచి నవ్వి
యవ్విబుధకామినులు వారి ననిపి యచట.

క. తగువారిసెంటరమ్మని

గగనంబున నడచి రింద్రుఘనసౌధంబున్
మగుడిమగుడిచూచుచు న
మ్మగువలుమఱి వారినంటి మార్గమునందున్.

ఉ. పట్టుగుడారముల్ చికిలి బంగరువ్రాతల చిమ్మ పీకపుం
 బెట్టెలుఁ బచ్చతాపలకపీటలు మేలివకాసుక్కుమ్మీల్
 కట్టలు గ్రోతనెత్తపలకల్ తెరలుం చిక దారిఁబాగునా
 బిట్టలగూండ్లుఁ గ్రొమ్మెఱుఁగు బిందెలుఁగొందఱుఁతెచ్చిరయ్యెడన్

సీ. దంటనీలంపు చిక్కంటలు దంతంపు
 దువ్వెన లుక్కుంకుమ పువ్వుఁబఱపు
 సకినలమంచముల్ చౌకంపుఁబొంబ్బు
 బటువులురాచిల్క పంజరములు
 పరిమళంబులముబ్బు బరిణాలు చంద్రకాం
 తపుఁగోరలు విరికుందనపుగిండ్లు
 నిలువుటద్దములు వీణీములు దంశియలును
 దాళము లేవేణువాద్యము లురుములు
 నారజంబులు ముఖవీణలానకములు
 మద్దెల లుపాంగములు స్వరమండలములు
 మొదలుగాఁగల సాధనంబులు ధరించి
 కొందఱుఁగిరి నెచువెంటఁగూడి యపుడు.

సీ. భృంగంబ ! చెలిచూపు బెళుకులోనిలువుమీ !
 మొక్కలంబుననొంటి మొక్కపోక
 చిలుకచిలుకలకొల్కి పలుకులో మెలఁగుమీ !
 నీరంబునను జెలి ! బీరువోక

యంచయంచితయాన ! యడుగులోనడువుమీ !

బింకంపుననుమదం బింకిపోక

కోయిలకలకంతి ! కుత్తుకై యుండుమీ !

మోడితోజని మొగమోడిపోక

నచుచు బలములమున్నుగా ననిచి తనకు

నెచ్చుబలమయి మాధవ విధుసమీరు

లంటినిడవంగఁ గదలెఁ బూరింటిజోదు

దండనుద్దండ పుండ్రకోదండఁ డగుచు.

ఉ. ఇక్కరణింబురందర పురేందుముఖుల్ చనికాంచిరెంతయుం

జక్కనిచాయ నుల్లసితసారసహంసరథాంగభృంగ స

మృక్కలనాద మేమర నిరంతరతుంగతరంగ ఘోషముల్

దిక్కులనిండఁ బాంశురుచిదేరు సురాపగవేషుల్దగన్.

గీ. కాంచి రంభోర్వశులు మదిఁగొతుకమున

విష్ణుపదియన నీనది వెలయుఁజూపె

యిందుకుల్యల సాఫల్యమొందు మనదు

నందనంబును దీనికి వందనంబు.

వ. అని నమస్కరించి వెండియు నయ్యండజమాన లొండొరు

లం గనుఁగొని.

ఉ. కన్నెవిటారి బేడిసలు కన్నులచెచ్చు వహింపజక్కవల్

చన్నులచందమొప్పు జలజాతపరాగము హత్తిప్రత్తిపూ

వన్నియలీలనొప్పఁ గనులారవిలాసిని వోలె నందమై
యున్నదియున్నదీమణితీలో త్తమచూచి తె?యెంతయుప్పెనున్.

క. అభ్రకరిజలములోపల

నభ్రమువుందాను గ్రీడలాడెడుఁగం??

విభ్రమమున నిచటే మ

త్తభ్రమరములల్ల గండతలముల నిండన్.

చ. పగడపుఁజాయముక్తులును నొదయుగంబులుఁజైడిరక్కలున్

జిగినునుసోగ వెన్నెలలఁ జిమ్మెడుమేనులు మించనంచలీ

గగనతరంగిణీవికచకాంచనకంజ వనిగృహంబులన్

సొగసి, రమించుచున్నయవి చూచి తె?చారుచకోరలోచనా.

క. అని తన్నహిమముఁ బొగడుచుఁ

జనిచని తమసాతటంబు చాయనె గగనం

బుననుండి దిగిరినిర్జర

వనిత లవనితలము నవయవమృతిగ్రమ్మన్.

సీ. జలదకదంబముల్ చంద్రబింబంబులు

శేరభముల్ విద్రుమసముదయములు

శంఖసంఘములు గాంచనలతావలయముల్

చక్రవాకంబులు జలరుహములు

మెఱుంగుదీగియలుఁ గ్రొవ్విండుమానికములు

నావర్తములు సైకతావళులును

కరికరంబులు నాలకమతముల్ మౌక్షిక

పాళికల్నవ్యప్రవాళములును

గగన జలనిధిలోనుండి కలసియొక్క
పరియతొరిగెకొ యనఁగఁజూపరకుఁదోఁచె
గాంతరలీల గీర్వాణకాంతలెల్ల
గీవిమెఱయంగ నవనికి డిగ్గునపుడు.

సీ. వియదంబునిధినుండి వెడలివచ్చుననేక
లావణ్యమయమాయ లక్ష్మీలనఁగ
బ్రహ్మాండఖనిఁబుట్టి పఱ తెంచుజీవ క
భాకలితమణిశలాక లనఁగ
జలదబ్బందంబులోపల నుండి దిగువకే
తెంచు కారుమెఱుంగుదీఁగెలనఁగ
మిన్నేటినుండి భూమికివాలు గన్నెప్రా
యఁపుమేలిపసిండి రాయంచలనఁగఁ

జూడఁదగియామరుల్లోకసుదతు లవని
కనతరింపుచుఁ దమనాతటాంచలమున
నిలిచి తమతమసారస్యములుసెలంగ
మెలఁగుచుండఁగఁ బరిచారకులు గడంగి.

క. అహ్మానితపమొనర్చు వ
నహ్మనకుం గట్టెదురఁగనందగుబయలన్
గ్రమ్ముకొని పొదలువకుళకు
లమ్మల ఘృమను సమస్థలంబున నొకచోన్.

చ. సమముగమిట్టపల్లములు చక్కగఁజేయుచుఁ బట్టి నీగువా
టముఁగని నాల్గువంకల గుడారములెత్తిరి వీసివట్టు ప
గ్గములు విగించి గూటములుఁగట్టివరాతులఁజూపుముండటా
గొమరగు పైఁడితీవ పనికట్టుల చప్పురముల్ చెలంగఁగన్.

ఉ. అక్కడి చాయరంభయును నాశ్మసభనుఁజులెల్లఁ గొల్వఁగా
తెక్కసలాడు రాచిలుక తెక్కపుమీలిగుడారునందు సొం
పెక్కవసించె నూర్వశియు నిష్టవయస్యలఁగూడిగండుమీఁగ
తెక్కియపుఁగుడారముననిల్పెఁబభశ్రమముల్ దొఱంగఁగన్.

ఉ. అంతట నంశునుంతుఁ డవరాంబుధిఁజేరె శకుంతలసంతతుల్
బంతులుగట్టికూళ్ళకెగఁజూఱఁగ సాగె దిగంశసీనులన్
సంతమసంబుపేరె జలజంబులుదారె రథాంగపంత్తిన్
గంతులుదీతె నుత్పలవనంబులనాడఁగఁజేరె భృంగముల్.

సీ. గగనాంబునిధిలోనఁ గనుపించునక్షాక్షిక

నికరంబులనఁగఁ దారకలువిక్కెఁ

దారకాంగనలెల్లఁ దమినాడుకుందకం

గుకము చందమునఁ జంద్రుండుదోచె

చంద్రుఁగన్గొని పాలసంద్రంబుపైకున్బి

నిండెనాఁ బండునెన్నెలలుగాసె

వెన్నెలబైట గర్వించి పంచశకుండు

కలువకూపులను లక్ష్మ్యంబులేసె

గలువతూపులమర్కము గాడబెదరి
పదరిమెత్తనిరాకుఁ బాన్పులందు
బల్లపులఁ గాఁగిలించిరి పల్లవోష్ఠ
లలఁతి తెమ్మెర నెమ్మెని యలఁతదీర్ప.

చ. నిలిచిన తేటవెన్నెలలనీడలు చూచుచుగట్టి వెన్నెలల్
జిలుగుమెఱుంగు ముక్కుతుదఁజించిమెసంగుచుదప్పిగప్పినం
బలుచనితీయ్యసెన్నెలల బానముసేయుచుఁ బ్రేమదాయచున్
మెలఁకువమించనయ్యెడ రమించదొడంగఁ జకోరదంపతుల్

క. ఇమ్మాడ్కి జనానందక
రమ్మగ వెన్నెలలుగాయ రంభోర్వశులున్
గుమ్మెశగుడారములకడ
ఘుమ్మచు కపురంపుజగతిఁ గూర్చుండి తగన్.

గీ. దండియలు మీటి రహిగానదంతిచెలఁగ
నింఁదుమీఁదటిపదము లెన్నేని వింత
వర్ణములఁగ్రాడి యుత్పలవాసితంబు
లైన గంధోదములు గ్రోలి హాళిదేలి.

ఉ. చొక్కుచునచ్చటన్ ముదముసొంపునసోలుచునుండియంతటం
జక్కనిపై డిటీవపని చప్పరమంచములన్ వసించి రిం
పెక్కఁగ నూడిగంపు జెలు లివ్వల నవ్వలఁ గంకణధ్వనుల్
పిక్కటిలంగఁ దాళగతి లీలలుహత్తి పదంబు లొత్తగన్.

సీ. ఇటులవృధాఁగులు పలుగృహఁబులలోనఁ
 బవళించిమానితపంబుఁ జెలుప
 నెద్దియుపాయంబా ? యద్వివ్యసభయందా
 మనలకుఁ గీర్తిగల్గునొకొ ? యింక
 ననిపల్కుచొక్కింత కనుమూసిరో మూయా
 రో యంతటనె తూర్పుననువేఁగుఁ
 జక్కగన్నించె నల్లిక్కులు దెలుపెక్క
 సరుణోదయంబయ్యె నిరులువిరిసెఁ
 గుక్కుటంబులు “గొక్కొ-రో కొ”యటంచు
 మ్రొసెఁబఁకులకలకలంబులు చెలంగ
 వనజచులుమెల్ల ముకుళభావములువదలెఁ
 గదలెఁదమజోడుగూడిఁ జక్కవలువేడ్క.

క. ఉదయించె సూర్యుడంతట
 నుదయాహార్యంబునెల్ల నుస్రసహస్రా
 భ్యుదితారుగరుచిమేలిమి
 యుదిరి పసిఁడికొండ పగిది నుండంజేయక.

వ. ఆసమయంబున.

క. ఉప్పవడంబై వేలుపుఁ
 గప్పురగంధులును వేడ్కఁగై సేయుచు నేఁ
 డప్పురమమానియుండెడు
 చొప్పురయుదమనుచు నడుచుచును దమలోనన్.

క. గ్రక్కనఁ జనరా దచటికిఁ
జక్కగఁ గుసునూపచయ మిషంబున సొంపులో
నిక్కంగఁబోయి యతనిం
నొక్కింతము మానులింత సులభులె ? తలఁపన్.

క. అని పల్కుచుండినంతకు
మునుపె వసంతుండు పికసమూహము పొగడన్
మనసిజుండు నెగడ మలయప
వనసహితుండగుచు నచటి వనముల నిల్పెన్.

సీ. మోచుగుల్చిగిరించె కేదఁగుల్పనలొత్తై
గురువిందములుఁ గలిగొట్టఁబూచె
మల్లియల్ గొనసాగె మొల్లమొగ్గులున్నెచె
మాపులు గోపులు దావి నెసఁగె
బొగడ పుప్పొడిరాల్చె బొన్న తేటలఁబొల్చె
నిమ్మయు గోఁగుఁదేనియలు గురిసె
సంపెఁగ ల్వికసించె జాదు ల్మదాళించె
గోరంట తిలకంబు గుత్తులెత్తె

వావిలియుఁ బ్రేంకణంబును వంజులంబుఁ
గడిమి చెట్టులు నలరె నప్పడు వసంత
సన్నిధి విశేషమున వనస్థలమునందు
భువియు దివియును ఘుమ్మని పొదలుచుండ.

వ. ఇవ్విధంబున వసంతంబు శుశుప్తిక శిలీముఖ ముఖాస్థానముల
దిగంతంబగుచు విజృంభించుచునుండ.

ఉ. చందరు కావిపావడల జూజు పిఱుందులఁజెందున్ద్రాక్షఁగా
గందుపిసాళి పాళియలుగట్టి కదంబపుఁ బూత తాచికిం
జెందిన తేటిదాఁబులనఁ జెన్నగు కీలుజడల్ నటింపనా
నుందరు లందఱున్ వసము సొచ్చి చలన్మణిసూపురంబుగన్

ఉ. కేరుచు సవ్యధూమణులు కేలివనిన్ విహరించి కొందఱుం
జేరుచుఁ గన్నెగేదఁగులఁ జేరుచుఁ బూబొదరిండ్లు వేసినన్
దూరుచురాని నెచ్చెలుల దూరుచుఁ గన్లునిపువ్వసోల్లెలోఁ
గూరుచు సారసారభముఁ గూరుచుచల్లనిగాడ్పుఁ గోరుచున్

ర గ డ.

నిచ్చ నిచ్చగ నలరుదండలు నిండ నిండ యనుంగుఁ బ్రజలకు
విచ్చ విచ్చన విడివిరుల్ గురువింద విందొనరించె నలులకుఁ
గలికి కలికిలతలచు నుమ్మెద గంతు గంతులు చూడుమాటికిఁ
జలుక చిలుకల కొల్కిపలుకులఁ జిక్కుఁ జిక్కులఁ జెట్టనేటికిఁ
గంతు కంతుకము లనఁదగునిది గాచె గాచెనుమిగులుగుత్తున
చెలియ చెలియల నీకు నేసిన జర జరఁగదిలి చెంత వత్తులె
చిలువ చిలువ మరందరసముల జెట్టచెట్టల విద్య గుత్తులె,
కన్నె కన్నెర చేయనేటికి గానఁగా నవమల్లి మొగడలు
నన్ను నన్నున నీకుదగునట నవ్య నవ్వల లేనెపొగడలు
మోదు మోదుగ పువ్వు రెచ్చెను మున్ను మున్నర కైకముచ్చిరి

లేను లేనుండగ ముదినికిని లేను లేనులు పాట వచ్చిరి
 దాడి దాడిముములకుఁ బెట్టను తరుణి తరుణిను గర్వమెంతన
 నీడ నీడలు నిండెఁబ్రేమము నిక్కనిక్కడ నిల్చుమింతన
 కంట కంట యొనర్చునిది శుభ కాంతి కాంతికి లలికజాతికి
 సంఘసంఘనఁ బుష్పాదుల నదినాననానఁగఁజేసెనాతికిఁ
 నాభినాభి కుచంబులంటిన నాతినాతిశనాన దిట్టను
 నాభినాభిక పువ్వలేదని పల్కఁబల్కును గోవుకట్టను
 కలికి కలికుచ యీసునెమ్మదిఁ గ్రమ్మఁగ్రమ్మఱి వానుపెట్టకు
 దళమాదళముగ రాతిసరిసాద దండదండము నీకుమెట్టకు
 యిప్పుయిప్పుటి కింపునింపెఁడు నిండు నిండునిబాస్యనిల్లమె
 యుప్పు యుప్పుగువంపు మొగ్గల యాసఁయాసతి వల్లఁదెల్లమె
 చామచామనమేసి చూచెలి జడనుజడను వడంగ్రనేసెను
 రామరామ మరందఘననుమ రాజరాజిల నదియకొసెను
 మాదిమాది ఫలంబుశగదిలు మలయమలయజగంధి ముందఱి
 ననలననలన గతులఁగోసి చనంగనంగన యిపుడు వచ్చెను
 మనముమనమున నెప్పుడునీచెలి మాటమాటగనిలులు హెచ్చెను
 చాలుచాలునగింటి మీరల సగసగసగు లాడఁగూడను
 మేలుమేలుపడన్ లతాంతము మీఁదమీఁదటి యెత్తుమాడను
 లలన లలనన పుష్పగుచ్ఛల లానులామృజ్జిగముగంటిరె
 యలికి నులికి లతాంగిక్రొవ్విరి నంటనంట పానంగవింటిరె
 వామవామగతిం జనకిమురు వంకవంకలు చూపువంతలు

యేమయేమనవచ్చు నెచ్చెలి కీర్తిగము విద్యుముచ్చుఁ
 రాలరాలగరు త్వలివిసిగ రాగరాగతి మేమిముగిలెను
 యరసియర సికతాతల్లి స్థలి యంద మగవలలు వలయుఁదేగఁ
 సరసిసరసిజములును గొనుఁడు వసంతసింహపు కేళిమీఱఁగ.

క. అనివనిలో విహరింపుదుఁ

జనిచని చంద్రమాఖు లిష్టసఖు లిగుఁగళం
 గనిమనికొలువఁగ నట య
 మ్మని యునికికి నేగి యశనినుందట వేల్పున్.

ఉ. తేనియక్రొన్నన ల్పసిమి తిమ్మని తిమ్మని వగన్లుఁజాలఁగా
 గానుకగాఁగనుంచి పదకంజములం బ్రణమిల్లితేది యో
 మానివఁజేర్చి! పుణ్యమహిమన్ మిముఁగల్గినఁగల్గెనక్కఱ
 నూనకటాక్షనిక్షణము మానఁగఁజేయుము మమ్ము నిర్లక్ష్య.

క. అనిపలికి యశఁ నొకింతయుఁ

గనుచెటవక వలుకకున్నఁ గని యందఱు నె
 మ్మనమున నచ్చెరువంగుచు
 మునుపెన్నఁడు గానమిట్టి ముని జగములొగ్గన్.

క. గట్టిగను మూఁగదయ్యము

వట్టిదో కాక చ్చెట్ట బలురాచట్టో
 యిట్టులు యనమిందటమును
 జట్టుంబిలువఁగ నొకింత మానకయున్నే.

సీ. హరినీలమలతోడ సరినీటుప చరించు

కప్పుదేరెడు నునుగొప్పునొప్పు
మీటేరుపడి మంచి కోటేగు వెట్టిన
మురువుచూపట్టెడు ముక్కుటెక్కు
పాలుగారుచు జుగ్రు మేలుగానగొప్పు
మోహనంబగు నగుమోముగొము
నాటమా రత్నకవాటమా నిదియనఁ
జాల శోభిలెడి వక్షంబుడంబు

తథగుబంగరుముప్పిలి తరలునోలె
నున్నయదిమీచు చూడంగ మున్నితండు
విటుడనుచరించి కొన్నాళ్ల వెరుకదపసి
యయ్యెగా కిట్టి యుదమొదైన గలదె.

క. కనమే బిరాన నల్వా

రినపచ్చనియొడలు జేగుంచిన జడలుం
బెరువంక మెడలుగల య
మ్మునిజడలున్ సొంపులెడల ముల్లోకములన్.

క. యువతులసంగతులం గల

చవులెఱుగఁడు పుట్టుమొదలు సత్వముగాదే
నవలాలచూపుదలలన్
దవులనివాఁడుం గలాఁడె ధైర్యముతోడన్.

వ. అని యందఱు నన్నివిధంబులం బలుకుచుండు రంభ యుట్టి
నియె.

క. మద్దెలసద్దన నీతని
నిద్దరమబ్బెల్లఁబోవ నేర్పుమెఱయ నే
నిద్దముగదేశిఁ గొనియెద
నొద్దికగానుండుఁ డనుచు నొనరిచి సఖులన్.

క. బంగరుకాసెయు ముత్తపు
రంగుల చనుకట్టుఁబూని రంభ విగుల మై
సింగారము వెలయఁగ ముని
పుంగపు నెనుటన్ మెఱుంగుసౌలిక శిలిచెన్.

సీ. నిలిచి యటనుడిచి పుష్పం
జలిచేసి యసంయుతములు సంయుతవాస్తవ
బులుచూపి పసిడి గజ్జెలఁ
జెలఁగెడు చరణములు రవళిసేయుచు వేట్కన్.

క. తరుణీమణియొక్కర్తు తంబురామొరయించ
వెలఁదియొక్కతె ముఖవీణయూఁద
సరసిజాక్షియొక్కర్తు స్వరమండలమువాఁచ
బోఁటియొక్కతె దండరూఢిపాడ
విమలాంగియొక్కర్తు వీణియపలికించ
గలికియొక్కతె యుపాంగంబుపూనఁ
గిసలయాధరయొర్తు కిన్నరమీటంగ
లోలలోచనయొర్తు తాళమొత్త

మఱియుఁగొందఱు సుదతులు మద్దెలయును
నాదజము మొదలైన వాద్యములువట్టి
శ్రుతులుఘమ్మని హవణించె నతివదేశి
నృత్తవైఖరిచూపె ముసీంద్రునెదుట.

ఆ. ఇటుల మిగుల నేర్పు ఘటియిల్లఁజూపిన
నృత్యగీతవాద్య నిపుణమార్గ
ఁజేరిమఁచెవిటిమోలఁ గాడినసంకునా
ఫలములేకపోవ బదరి రంభ.

సీ. ఒకకోపుచాలదే శుకవామదేవుల
కైనను దపము వాయంగఁజేయ
నొకచూపుచాలదే సకలదేవతలను
మోహమహంబుధి మునుఁగఁజేయ
నొకపాటచాలదే యుర్విలోకైల సం
ఘములు నీరుగఁ గరుఁగంగఁజేయ
నొకపాటచాలదే యుల్లోలకల్లోల
ముగఁ దేనెవంకలు నిగుడఁజేయ
బూనియిటువంటిబిరుదు కోపులును బెళుకుఁ
జూపులును వింతపాటలు సాగసుమాట
లు రహి నెన్ని చూపిన మదిగరఁగదయ్యె
దయ్య మేమనిపుట్టించె నయ్య వీని.

వ. అని మఱియు సనేక ప్రకారంబులఁ బలుకుచుఁ దననటన
చాతుర్యంబున సత్తిధైర్యంబునుఁ దన విలాస భావంబున
సతిజడభావంబును దేజస్తిమిర సంపర్కంబుచుఁ బోయెనో
క్మంతి యలంబొందు వడకయున్న డెందంబుచుఁ గలంగును.

గీ. చిన్నబోయి రంభ చెక్కిటఁ జేయిడి
యున్న జూచి యంత నూర్వశియును
నేనొకింత దడవుగానంబుచే మాని
మనసు గరతు ననుచు ననుచు వేడ్క.

చ. సరిగ మెఱుంగుఁ జంటకుబుసంబునఁ చన్గవపిక్కటిల్ల మే
త్తరమగు కావిపింజయపదంబులఁ బిందులుద్రొక్క బచ్చన
వ్వరమున మోచ్చుకుంకుమపుఁబూతసుగంధము చోడుముట్టిన
వ్విరిసరులకసిరుద్దొలకు వేణిచలింపఁగ వచ్చి యుచ్చటన్.

క. మునికట్టెదుర నొయారము
దనరఁగఁ గూర్చుండి యొక్కతరుణీమణిఁగ
న్గొని వీణీయఁ చెమ్మని చ
క్కనిపలుకులఁ దేనెలొలుకఁగాఁ బలుకుటయున్.

సీ. తళుకు నీలపు దట్టములువోలె నీడలు
గానంగఁ దగు గుబ్బకాయలమరి
రతనాల పూసల రాజిలెడు సిరాజి
వగడంపు మెట్టులజిగి దొలంకఁ

బ్రచుర రాగ లతాంకురములు వ్రాకినలీల
 మెఱుఁగారు తంత్రులు మీటుచూప
 ఘుమఘుమ ధ్వని నించు క్రొవ్విన యవరంజి
 కళుకుల యనుసుల యొళుకు దనర
 జీవ రత్నంపు మేరువు చికిలికెంపు
 బిరడలును గరుడ వచ్చుల కరివెజీవి
 వ్రాత హొంబట్టు గవిసెనరాణ దనరు
 వీణె యొకయింతి నిల్చెను వెలఁది యెనుట.

వ. ఇట్లు తెచ్చిన విపంచికి నమస్కరించి పాణి యుగంబునఁ
 నైకొని.

సీ. గవిసెన సడలించి కరపంకజద్యుతి
 గడలు కోఁజీని పావడలు దుడిచి
 బలితంపు మెఱుఁగు గుబ్బలమీఁదఁదీర్చిఘు
 మ్మన నఖంబుల శ్రుతులంటిమీటి
 జవాదీఁ బదనిచ్చి సారణు లాసరించి
 సరసత బిరడలు చక్కనొత్తి
 మంద్రమధ్యమ తార మహిమమీఱంగఁ ద్రి
 స్థానంబులును ముట్టి తాళగతుల
 నతులకంకణ ఝణఝణత్కృతులుసెలఁగ
 మాయురే ! యన రాగముల్ తాయములును
 గీతములు ప్రబంధములు రక్తిఁగానుపించ
 వీణెమీఁటెను నానీలవేణి యపుడు.

మ. లలనారత్నము గానమాధునికి శైలంబుల్లరంగున్ మృగం
బులు మేపుల్విడి నూచుమండె నచల న్మృగగ్రగర్జనంబులై
చలంగన్ బహిగణంబుమ్రోడులుచిగిర్చెన్ మానిడందంబుని
శ్చలభావంబున నంతకంతకుఁగడున్ సంధించెఁగాత్యమున్ .

క. అదిగని యూర్వశి నవ్వుచు

నదిరామది శ్రావణవంటి దనియెను పలుకుం

బెదరె నుపాయనమొక్కటి

వెనుకవలయు వీనిమదికి విశ్వములోనన్.

శా. ఔరారాగము బాపురే మొనుగుగాయంబుల్ బహి! స్థాయిసం
చారీప్రాపులు లెస్స కంపితము ముహూర్తమునా మేలన్మృగం
య్యారే మీటుకొలంబుపాడెదగునాహా రక్తియగదా నభా
స్తారుల్లేరిటమెచ్చ నీజమఁడు మెచ్చన్ నేర్చున గానమున్.

క. అనిపొక్కిలికి రంభం

గనుఁగొని మనతగవుఁదీర్చెఁగా మునితపమే

ఘనులతపంబులు చెఱుపం

బనిదిన నిక జనఁగవలదు పదివేలై నన్.

క. అప్పుయుఁజెల్లెలు బలె మన

మెప్పుడు నికఁగూడియుంద మిద్దఱముచు సొం

పొప్పునని వారు పాళియ

మప్పుడెయ్యెత్తివడి సరిగి రమరావతికిన్.

వ. ఇక్ష్వాధింబున రంభోర్వశులు తమ యఖిర్వగర్వాంధకారంబు
మునిలోక బాంధవు లేజఃప్రభావంబున దూరంబగుటయు
నిర్విణ్ణహృదయలై సుపర్వరాజధానికింజనిన యచంతరంబ
యసంతశాంతగుణమణిఘనీభూత తపోధనుండగు నాఘనుం
డచ్చటికి నాయచ్చరమచ్చైకంటులు వచ్చుట పోవుట లెఱుం
గక యభంగభ్యాసనిష్ఠాగర్తిష్ఠుండై చెలంగుచుండ.

సీ. సంచారమాచెంత నిం చుకంతయు లేమిఁ

జెదలుఁ బ్రువ్వులు నేల మెదలఁచొడఁగె

జెదలుఁ బ్రువ్వులతనిఁ బొదుగబుట్టలువెట్టె

బుట్టక్రోవులలోనఁ బుట్టఁజెట్లు

చెట్లయందేప్రవేశించి నాల్కలుగ్రోయు

పెను బాములను దీఁగెలునుబెనంగె

దీఁగెలంతంతట దిరిగిగూడులుగట్టె

గూడులలోనఁ బక్షులు సెలంగె

సంతరాంతరములయందు దంతిసింహ

శరభశార్దూలసింహంబు లిరవుకొనియె

శార్ధూలకళేబరంబు లోపలవెలుంగు

సంతరాత్మయుఁబలె నతఁడందునుండె.

క. అటస స్తరులు హిమవ

త్కటకవిసోదములుచూచి క్రమ్మరి తమసా

తటమునకువచ్చి యచ్చట

నలు నిటుఁ గనుఁగొనుచు వారలందఱుఁదమలోన్.

ఉ. శుష్కవనంబు మున్నిచటఁ జూడఁగ నేండ్లిచె నింతనింతలై
పుష్కరిణీరసోన్మి కణపూరిత శీతలవాతపోతకా
విష్కృతపుష్పనిష్పతదవేల రసాల మగందకందభీ
పుష్కరనిర్భరు ల్విగులఁ బొల్పువహించె మనోహరములై.

సీ. ముందుకోరెందలేకందు మొందును నందు
నల్లనేరెడు లెన్నియెల్లకొనియె
మున్నునన్నపుడీత మున్నులీచెంగట
సురపొన్నగుంపము ల్జ్ఞంపమయ్యెఁ
దొల్లియంతటదంతె దొంతరలీచెంతఁ
దీయమామిడులెన్ని మూయవెరిగి
మఱుముమ్మరపుడెన్నె మనుగంపులీవంక
బలువేరుపనసలు బలిసెఁజాల

నాఱుబుతువులఁబుష్పంబు లలరుచున్న
వెంతవెంతలు మనము నేడేడులయ్యె
హిమగిరికిఁబోయి యంతలో నెన్నిపుట్టె
దేశకాలవిశేషము లైలియ వశమె.

సీ. పులుమేపులునుమాని పులులవీపులుమెట్ట
గునిసియాడెడు లేటి కొదమలిచట
దమినీలకంఠకంఠముల హారంబుల
బాగుజూపెడుఁ గోడెనాగులీడ

సింగంపుఁగూనలఁ జేపట్టియాడుచు
 నున్నవియేనుంగు గున్నలిందు
 ముంగిసల్ మూసికంబులు నొక్కదిక్కునఁ
 జెర్లాడుచున్నవి చెంతఁగూడి
 యింతవింతదలంఘఁగ శాంతిమంతు
 డెవ్వఁడో యొక్కయోగి యియెడవపించి
 తపముసలిపెడుఁ గాఁబోలు నిపుడుగాక
 యుండునే నిట్టి మహిమంబు లొనరుటెట్లు.

వ. అని పొగడుచు మఱియును.

క. ఇక్కడఁగాదే మనలన్

ముక్కపటిచె నొక్కబోయ మును మునుకొని వా
 డెక్కడబోయెనొ యిపుడన
 గ్రక్కుననాకాశవాణి గంభీరముగన్.

క. ఈవల్లీకంబున నదె

శ్రీవల్లభుభక్తసులభు సీతారమణున్
 భావింపుచు నున్నాడనఁ
 గా వారలరాక యెఱిగి గ్రక్కున నతఁడున్.

కా. ఆవల్లీకముఁజించికొంచు నుదయాహార్యాంతరాళంబు నం
 దావిర్భావమునొందు భాస్కరునిచాయన్ శోణశోణప్రభా
 వ్యావల్గత్కిరణంబులొయన జటాప్రాంతంబు శోభిల్లఁగా
 వేవేగంజనుడెంచి యమ్మునుల సేవించెన్ బ్రయంబిచ్చుగన్.

- క. సేవించి నిలిచి యంజలిఁ
 గావించి మునీంద్రులార ! కరుణాంబులులా
 రా ! నినుఁ డీ మీవలనం
 బావనభావంబుఁజెంది మాన్యుడనైతిన్.
- వ. అనినవిని యమ్మునీంద్రులందఱు నానందంబున.
- క. ఈజట లీ కృష్ణాజన
 మీజపమాలికయు శాంతియొల్లుగలిగెనో
 యీజగదొంగకు నోవో
 శ్రీబానిస్మరణమహిమ సెప్ప న్వశమే.
- సీ. ధర నెన్ని పుణ్యతీర్థములైన గలుగ నీ
 రామనామము సరిరావు దలఁప
 నిర్మలస్థితిమించు నిధులెల్లగలుగ నీ
 రామనామము సరిరావు దలఁప
 నానావిధములైన దానము ల్లగుగ నీ
 రామనామము సరిరావు దలఁప
 నతిశయంబుగమహావ్రతములుగలుగ నీ
 రామనామము సరిరావు దలఁప
 రామనామంబె సారంబురామభద్ర
 రామచంద్ర రఘూద్వజరామచునుచు
 ననయము జపింపవలయు దక్కినవియ్యె
 రామనామంబునకు సరిరావుదలఁప.

వ. ఇదియంతయు రాసునామస్మరణంబకాని వేఱొక్కటిగా దెట్టి
 వాపిష్టుండైన నిష్ఠాగర్థిష్ఠుండగుచు శ్రీరామస్మరణంబుసేయ
 సకలభోగంబులు గలుగుట నిస్సంశయంబు. వీడు ప్రహ్లాద
 నారద పరాశర వ్యాస పుండరీకాదులలో నొక్కఁడుగాని
 సామాన్యుండుగాఁడని సన్నుతింపుచు సముచితంబుగా వాని
 వీడుకొని యథేచ్ఛం జనిరి. వాఁడు నవ్వల్మీకంబునం బుట్టుట
 కతన వాల్మీకియచు నామధేయంబు వహించె నవాల్మీకి
 మహామునియు సంతకంత కంతరంగంబున నుప్పుంగు భక్తి
 విశేషంబున నిరంతర జపశీలుండై యుండ నతని చిత్తశుద్ధికి
 నలరి రామభద్రుం డొక్కనా డతని యగ్రభాగంబున.

సీ. కోర్కులపంటగల్గుటకు న్నాలెడుమేఘు
 మనఁగ వినీలకాయంబుమెఱయ
 బ్రాణతులకాయువుల్ న్నవాయు తూలికనాఁగ
 వాలిక తూపొక్కకేల నమర
 హస్తదైర్ఘ్యముచూపు ననువునఁ గాంచన
 ఘనకార్మకము భుజాగ్రమున వ్రేల
 నీలాద్రిమేఖల నిండానుసరెండ
 చెలువునబంగారు వలువుదనర
 మహితకరములజిగిండచుండలమున
 దాండవముజూప నుద్దండపుండరీక
 పత్రరుచిహిండనంబులఁ బాలువెట్టు
 క్రాలుఁగన్నులఁ గృపయొల్కుఁగానుపించె.

సీ. పసిడిగింటుంపునాప్పటికప్పు లోహగోహగో
 కమ్మకస్తూరితిలకమ్ము భళిర
 శరచాపములుసూను సరవియమ్మమ్మ మా
 గిక్కికోటీరంబు నీటువాపు
 నిగనిగమనుచిన్న నగవులాహా మణి
 మకరకుండలముల మహిమ మేలు
 తిరుకుగుంకుమపు గందపుబూతయఃస్ఫూరె
 హారవల్లకల యొయ్యోగవహార
 మించనననెంచడగులీలఁ గాంచి మంచి
 మించిజిగిమించు నెమ్మేని మెలతగూడి
 చల్లఁజూపులఁ గగుణారసంబుఁ జల్లు
 జల్లుచును నిల్చె శ్రీరామచంద్రుఁడెదుట.

గీ. జానకీజానియిట్లు సాక్షాత్కరింప
 నత్తపస్వియు నానంద మత్తచిత్త
 వృత్తుడగుచును నతులుగావించితేచి,
 కరయుగంబు నిలాలభాగమునఁజేర్చి.

సీ. జయదశగథ సుధాజలధిరాకాచంద్ర
 జయతొటకాభిధా చటులబాణ
 జయగాధినందన సవనరక్షణదక్ష
 జయసుబాహూత్సాహ శమనబాహ

జయగౌతమాంగ నాశాపవిమోచన

జయకృతానంగ జిచ్ఛాపభంగ

జయభూమికన్యకోపయమ లీలాలోల

జయచాలి నిగ్రహశ్చర్యశౌర్య

జయపయోనిధిలంఘన జాంఘికబల

జయదశాననఖండనచండకాండ

జయనిభీషణసోమణాసక్తచిత్త

జయయయోధ్యాభిషిక్తశ్రీ జనకజాప్త.

ఉ. శ్రీరఘురామ భానుకులశేఖర మీపదపద్మసేవ మం
దారనగంబు ముంగిట నిధానము తంగెటిజన్ను కొంగుబం
గారము వేల్పుమానికము కైవసమైనధనంబు చేరువౌ
మేరువు కామధేనువు సమీపసుధాంబుధి మాకు నెప్పుడున్.

సీ. కట్టఁగాలువకదా కల్లోలిసీభర్త

చెఱకుఁబట్టెముగదా శివునిధనువు

కలువరేకులజోక గద సప్తసాలముల్

పలుకుటీగియొగదా తలఁప లంక

కందుకంబుగదయ్య దుందుభికాయంబు

కాలగీర్ణబొమ్మగద యహల్య

సూటికంబముగదా సురవైరిదేహంబు

పెట్టుఁజెట్టుంగదా విభీషణుండు

తెరువునకు నడ్డమా లేతతీవఁ ద్రుంచు
కరణిఁగద కబంధభూజవిఖండనంబు
నీకు నీమహాత్వంబు వర్ణింపఁదరమె
ప్రకటగుణసాంద్ర దశరథరామచంద్ర.

వ. అని సన్నుతించిన సంతసించి రామభద్రుండు నిర్జిద్ర తాత్పర్యంబున నమ్మువివర్యుని మస్తకంబున హస్తస్పర్శనంబు గావించి యోమునికులతిలకా ! నీభక్తికి మెచ్చితి. మచ్చరితంబు భవ్యంబగు కావ్యంబుగా నొనరింపుమని యానతిచ్చి చనియె. అంత నవాల్మీకిమహామునియు నాజానకీవల్లభుని భక్తి సులభత్వంబుఁ గొనియాడి సుధాబిందుబంధురతరంగ రింగణాధార ధౌరంధరవిను వీణీ మృచులపద సందర్శరస గర్భితార్థ చమత్కార పారాయణంబుగా రామాయణంబు వక్కాణించె నట్టి రామాయణంబు సకలలోక ప్రసిద్ధంబగు టెఱుంగుదురే కదా ! ఇంక నేమివినవలతురని యడిగిన నమ్ముని పుంగవులందఱు నప్పర్వతుం బూజించి నీవలననిట్టి పుణ్యకథ వినంగలిగె, కృతార్థులమైతిమని సన్నుతించి వెండియుఁ దత్కథావిశేషంబు బ్రశంసించుచుండిరంత.

క. శ్రీకరమై తగు నవా
ల్మీకి చరిత్రంబు భక్తిమెఱయఁగ నెపుడు
చేకొని జదివిన వినిన
చేకురువారల కభీష్ట చిరశోభనముల్.

—శ గ ద్య. ౩—

ఇది శ్రీరామచంద్రసాంద్ర కరుణాకటాక్షులబ్ధ సిద్ధసార
స్వతవిశేష, నిర్గళ వాగ్వైభవాశేష సరససాహిత్యకళాభోజ,
సశ్యసంభూషిత ముఖాంభోజ, సకలసామ్రాజ్యధౌరేయ, నిత్య
వితీర్ణధారారాధేయ, నిరతానారితాన్న సత్రసంతోషితప్రతిదీప
ఉంచాశ్చిహ్నభూసుర, బహువారావర్తిత మహాదానవైభవా
వర్తితకీర్తిభూసుర, నిజనామాంకితాకలంకవస్తుసమగ్ర బహుళా
గ్రహంభూషిత, చోళధారామండలనిఖిలభోగవిభవనిర్జితఖండ
ల నాథతసముద్రాంతరద్వీప పరస్పరాలసంస్తుతప్రతాప, నేపాళ
భూపాలస్థానాచార్య, కర్ణాటరాజపూజనీయధౌరంధర్య, రామ
సేను శ్రీరంగవిజయరాఘవపురకుంభకోణాది దివ్యస్థలప్రతిష్ఠాపి
త రామభద్రసర్వజనసంభావిత, గాంభీర్యముద్రావినిర్జితసముద్ర
సదాశ్రితభరణ దీక్షాదక్ష దక్షిణసింహాసనాధ్యక్ష, రాజాధిరాజ
సన్నతా సాధారణశౌర్యదిగంతప్రసిద్ధతరౌదార్య సుజ్ఞానజనక
సతతసంసేవితజనకపోషితవిద్యత్కవియాధ, భువనశోభితగుణస
నాధ, బలవత్పరిపంథిగృహీత సామంతమహీకాంత విమోచనశ్లా
ఘనీయబాహుబల, మూర్తిమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల, చినచెవ్వ
స్థపాలపుత్ర, సజ్జనస్తోత్రపాత్ర, యాపరేఖావిజితకుసుమసాయక
సకలధర్మసంధాయక, రఘునాథ నాయక ప్రణీతంబైన వాల్మీకిచరి

త్రంబను మహాప్రబంధంబునందు

తృతీయాశ్వాసము.

ఆంధ్రవిజ్ఞానసమితి,

విజయనగరము.

అధ్యక్షులు, కోశాధిపతులు :

రావుసాహేబు వేపకొమ్మ జి. సుబ్బయ్యపంతులుగారు,

బి. ఇ. సి. ఇ యమ్. ఐ. ఇ.,

చీఫ్ ఇంజనీయరు, శ్రీ విజయనగరం ఎస్టేటు.

ఉపాధ్యక్షులు :—అడిదము రామారావు పంతులుగారు,

రిటైర్డ్ సీనియరు తెలుగు పండితులు, శ్రీ మహారాజావారి కాలేజి.

కార్యదర్శి:—గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

లేఖకుడు:—భళ్ళమూడి నరసింహశాస్త్రి. బి. టి. పి.

కృత్య సమాలోచన సమితి .

మహామహోపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ, శాస్త్రరత్నాకర,

శ్రీ తాతా సుబ్బారాయణశాస్త్రిగారు.

శ్రీమూక పరవస్తు రామానుజస్వామిగారు, యమ్. ఏ.

ప్రిన్సిపాల్ శ్రీ మహారాజావారి సంస్కృతకళాశాల.

శ్రీమాన్ టి. నరసింహాచార్యులుగారు, ఎమ్. ఏ. యల్. టి.

రెక్టర్ భాషాశాఖ శ్రీ మహారాజావారి కాలేజి.

డాక్టరు, బుర్రా శేషగిరిరావు పంతులుగారు,

ఎమ్. ఏ., పి. హెచ్. డి.

ఆకుండి వేంటశాస్త్రిగారు,

పండితులు, శ్రీ మహారాజావారి సంస్కృతకళాశాల,

ఆంధ్ర యూనివర్సిటీ సెనెటు, ఎడిమిక్సన్లు, బోర్డర్స్ డిస్ సభ్యులు.

ని బంధనలు.

పోషకులు :- సంవత్సరమునకు 10. రూపాయలు తక్కువగాకుండాగ నిచ్చవారు యీ సమితికి పోషకులుగ పరిగణింపబడుదురు. సమితినుండి వెలువడిన గ్రంథములన్నియు వినామూల్యముగ పొందగలరు.

చందాదారులు :- సంవత్సరమునకు 4. రూపాయలు ముందుగా నిచ్చవారు చందాదారులుగ నుండగలరు. సమితివారే తపాలాఖర్చులను భరించి గ్రంథముల నందజేయుదురు.

చందానిచ్చవారు తప్పక రశీదు పొందవలెను. చందా సామ్మి అధ్యక్షుని పేరిట పంపవలెను. గ్రంథములు వి. పి. గా పంపబడవు.

చందాదారులుగాజేరని యితరులకు తపాలా ఖర్చులుగాక గ్రంథములకు రూపాయకి లభించగలదు.

విక్రమ వత్సరమున ప్రకటించిన గ్రంథములు.

1. రాధామాధవ సంవాదము :- వెలిదిండ్ల వేంకటపతిమహాశవి. ఇందు రాధామాధవుల సరససంభాషణలు, ప్రేమ, చక్కగ వర్ణింపబడినవి. వెల ౧-౦-౦
2. నిస్తృత కలింగాంధ్రకవులు :- శ్రీ ఆదిదము రామరావుపంతులు గారు. ఇందు 15 గురు నిస్తృత కలింగాంధ్రకవుల చరిత్రలు గలవు. వెల ౧-౦-౦
3. వాల్మీకి చరిత్రము :- తంజావూరు రఘునాథభూపాలుడు. ఆదికవి, వాల్మీకిమహాముని చరిత్రమిందు చక్కగ వర్ణింపబడినది. వెల ౧-౦-౦
4. ధర్మజ్ఞ చరిత్ర :- శ్రీ వేంకొమ్మ, గురువేంకట సుబ్బయ్య, శ్రీమతి ఆదిలక్ష్మమ్మగారు. ఇందు గార్తస్య ధర్మములు, భక్తి, కర్మ, యోగప్రకారములు పంచాక్షరీ మంత్రప్రభావము మున్నగునవి మిక్కిలి చక్కగ నిరూపింప బడినవి. వెల ౧-౦-౦
5. రుక్మచరిత్ర పరిణయము :- శేకపల్లి సోమనాథశాస్త్రిచరితము. పాండిత్యమునకు, రసగుంభనకు, చమత్కారమునకు శృంగారము.

వెల ౧-౦-౦

వృషవత్సర స్రమరణములు.

6. కూర్మనాథకవి కృతులు - ప్రథమభాగము.

(మృత్యుంజయవిలాసము) :- గోగులపాటి కూర్మనాథకవి
కృతము. ఇందు పాద్యతీ పరిణయకథ యక్షగానముగ వర్ణింపబడినది.
వెల ౧-౦-౦

7. కూర్మనాథకవి కృతులు - ద్వితీయభాగము.

ఇందు లక్ష్మీనారాయణ, సంనాదము (చోరసంవాదము)
సుందరీమణి శతకము, సింహాద్రి నారసింహశతకములు
గలవు. జాతీయతలు, జానుతెలుగు పదములకు, రసోల్పణమునకు
కూర్మనాథుడుకూర్మావతారమే.

వెల ౧-౦-౦

8. ద్వైతాద్వైత దర్శనములు :- మహామహాపాధ్యాయ, కళా
ప్రభుధ్వ, కామ్రూరత్నాకర, శ్రీతాతా సుబ్బారాయ శాస్త్రిలవారిచే
ఆంధ్రీకరింపబడినవి. అద్వైతము, ద్వైతము యిందు సులభమైతిగలవు.

వెల ౧-౦-౦

9. బాలగోపాలవిలాసము :- ఒడ్డియకవి ప్రణీతము. ఇందు నీలాసుం
దరీ పరిణయము పద్య రూపముగ నీప్రాచీనకవి రచించెను.

వెల ౧-౦-౦

10. తత్వసంగ్రహ రామాయణము :- (బాలకాండ ప్రథమభాగము)
అకుండి శంకటకవి ప్రణీతము. రామాయణచుండలి తత్వార్థ మిందు
విశదీకరింపబడినది.

వెల ౧-౦-౦

11. తత్వసంగ్రహ రామాయణము :- (బాలకాండ ద్వితీయభాగము)
అకుండి శంకట కవి.

వెల ౧-౦-౦

345 Rs 0-12-0
D 7/3/53

అధ్యక్షులు,
అంధ్ర విజ్ఞానసమితి,
విజయనగరము.

